

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK VE TOPLUMA YENİDEN
KAZANDIRILMA SÜRECİNİN GÜÇLENDİRME
YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Hamza AYDEMİR**

**Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR

HAZİRAN 2021

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK VE TOPLUMA YENİDEN
KAZANDIRILMA SÜRECİNİN GÜÇLENDİRME
YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Hamza AYDEMİR (177203015)

Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Enstitü Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET

Bu 03/06/2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

	Adı SOYADI	Kanaati			İmza
Jüri Başkanı (Danışman)	Prof.Dr. Fethi GÜNGÖR	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç.Dr. Yeliz OKAY	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Dr.Öğr.Üyesi Yasin AKYILDIZ	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı: Suça Sürüklenen Çocuk ve Topluma Yeniden Kazandırılma Sürecinin Güçlendirme Yaklaşımı Bağlamında Değerlendirilmesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 76 sayfalık kısmına ilişkin aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 21/03/2021 tarihinde danışmanım tarafından şahsıma iletilen Turnitin intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı %11'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç,
2. Alıntılar dâhil,
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.

İmza

Adı SOYADI	: Hamza AYDEMİR
Öğrenci Numarası	: 177203015
Ana Bilim Dalı	: Sosyal Hizmet
Programı	: Yüksek Lisans
Türü	: () Proje (X) Yüksek Lisans Tezi () Doktora Tezi

Danışman

Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının en başından geliştirilmesine ve tamamlanmasına kadar çalışmamı yönlendiren ve kıymetli vaktini esirgemedi desteklerini ve katkısını her zaman yanımda hissettiğim danışman hocam Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR'e teşekkürü hayatım boyunca borç bilirim.

Yüksek lisans eğitimim süresince bana hep değerli bilgiler katan, desteklerini ve yardımlarını hiç esirgemeyen Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı akademisyenlerine ayrıca teşekkür ederim. Son olarak bugüne kadar attığım her adımda hep yanımda olan, beni destekleyen ve benimle birlikte mücadele veren babam Cengiz AYDEMİR, annem Rukiye AYDEMİR, ablam Merve AYDEMİR ve kardeşim Hümeysra AYDEMİR'e minnet ve şükranlarımı sunarım.

Hamza AYDEMİR

23.03.2021

İÇİNDEKİLER

BEYAN BELGESİ	I
ÖNSÖZ	III
KISALTMALAR LİSTESİ	VII
ÖZET	IX
SUMMARY	XI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	7
SUÇ KAVRAMLARI VE KURAMLARI	7
1.1. Suç Kavramı	7
1.2. Çocuk Kavramı	8
1.3. Çocuk ve Suçluluk	9
1.4. Çocuğu Suça İten Nedenler	11
1.4.1. Aile	13
1.4.2. Sosyal-ekonomik nedenler	14
1.4.3. Arkadaş çevresi ve madde kullanımı	16
1.4.4. Okul	17
1.5. Suç Kuramları	18
1.5.1. Bireysel kuramlar	18
1.5.2. Psikolojik kuramlar	21
1.5.3. Biyolojik kuramlar	22
1.5.4. Sosyolojik kuramlar	23
1.5.5. Sosyal model	26
1.5.6. Ekosistem kuramı	27
1.5.7. Bağlanma kuramı	29
İKİNCİ BÖLÜM	31
SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK OLGUSU	31
2.1. Suça Sürüklenen Çocuk	31
2.2. Toplumsal Bir Olgı Olarak Çocuk Suçluluğu	33
2.3. Suça Sürüklenen Çocuğa Yönelik Uluslararası Düzenlemeler	34
2.3.2. Çocuk suçluluğunun önlenmesine ilişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri)	36
2.3.3. Çocuk adalet sisteminin uygulanması hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart kuralları (Pekin (Beijing) Kuralları)	37
2.3.4. Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların korunmasına ilişkin Birleşmiş Milletler kuralları (Havana Kuralları)	38
2.4. Ulusal Alanda Yapılan Yasal Düzenlemeler	39
2.4.1. Suça sürüklenen çocuklara uygulanan tedbirler	40
2.4.1.3. Hapis cezasının ertelenmesi	41
2.4.1.4. Hapis cezasının yarısını kamuya faydalı bir işte çalışarak geçirme	41
2.4.1.5. Koşullu salıverilme	42
2.4.1.6. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi	42

2.4.1.7. Hükümün açıklanmasının bırakılması	42
2.4.1.8. Eğitim ve iyileştirme faaliyetleri	43
2.4.2. Çocuk destek merkezi (ÇODEM).....	45
2.5. Suça Sürüklenen Çocuğun Yargılanması	45
2.5.1. Kollukların çocuk birimi	45
2.5.2. Cumhuriyet Savcılığı çocuk bürosu	46
2.5.3. Çocuk hakimi.....	47
2.5.4. Çocuğa özgü mahkemeler	47
2.5.5. Sosyal çalışma görevlileri.....	48
2.5.6. Suça sürüklenen çocuk ile ilgili genel esaslar ve yargılama	49
2.5.6.1. Cezai sorumluluğun değerlendirilmesi	51
2.5.7. Sosyal inceleme raporu (SİR).....	52
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	53
SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN TOPLUMA YENİDEN	
KAZANDIRILMA SÜREÇLERİ VE GÜÇLENDİRME YAKLAŞIMI.....	53
3.1. Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Cezaevlerinde Uygulanan Alternatif	
Bir Model; Bireysel İyileştirme Sistemi (BİSİS).....	53
3.2. Suça Sürüklenen Çocuklara Uygulanan ARDIÇ Psikososyal Destek	
Müdahalesi Programı	57
3.2.1. ARDIÇ personel eğitim programı.....	58
3.3. Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulanan Eğitim Çalışmaları	58
3.4. Denetimli Serbestlik Tedbiri Altında Bulunan Çocuklara Yönelik	
Uygulanan Eğitim Modelleri	59
3.5. Güç ve Güçlendirme Yaklaşımı	60
3.5.1. Güç.....	61
3.5.2. Güçlendirme yaklaşımı	62
3.5.2.1. Güçlendirme yaklaşımının müdahale temeli	64
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	71
KAYNAKÇA	77
ÖZGEÇMİŞ.....	81

KISALTMALAR LİSTESİ

TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
BM	: Birleşmiş Milletler
TCK	: Türk Ceza Kanunu
SSÇ	: Suça Sürüklenen Çocuk
SİR	: Sosyal İnceleme Raporu
BİSİS	: Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi
İKM	: İnfaz Koruma Memuru
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
ARDEF	: Araştırma Değerlendirme Formu

ÖZET

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Özeti

Tezin Başlığı: Suça Sürüklenen Çocuk ve Topluma Yeniden Kazandırılma Sürecinin Güçlendirme Yaklaşımı Bağlamında Değerlendirilmesi

Tezin Yazarı: Hamza AYDEMİR

Danışman: Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR

Kabul Tarihi: 03.06.2021

Sayfa Sayısı: xii (ön kısım) + 81 sayfa (tez)

Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet

Bilim Dalı: Sosyal Hizmet

Günümüz toplumlarında suça sürüklenen çocuk sorunu gelişmişlik düzeyi fark etmeksizin bütün ülkelerin başlıca problemlerinden biri haline gelmiştir. Toplumların bu sorunu her geçen gün artarak devam etmekte ve bu noktada devletler hem ulusal düzeyde hem de uluslararası düzeyde politikalar belirlemeye ve hukuki düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Bu hukuki düzenlemelerin ve politikaların temel amacı çocuğun yüksek yararını benimseme ilkesiyle hareket etmektir. Sosyal bir sorun olarak suça sürüklenen çocuğun topluma yeniden kazandırılması ve rehabilite edilmesi en önemli amaç olmalıdır.

Toplumsal bir sorun olarak suça sürüklenen çocuk ele alındığında özellikle sosyal hizmet mesleğinin gerekliliği daha fazla göze çarpmaktadır. Sosyal hizmet mesleği mikro, makro ve mezo düzeyde suça sürüklenen çocuklarla ilgili çalışmalar yapmaktadır. Çocuğun suça sürüklenme nedeninden adli yargı sürecine, topluma kazandırılma süreçlerinden denetimli serbestlik uygulamalarına kadar çocukla bire bir çalışma gerçekleştiren bir meslek olarak sosyal hizmet ve uygulamaları bu alanda geniş yer almalıdır.

Bu çalışmada suça sürüklenen çocuklara cezaevlerinde uygulanan farklı eğitim türleri ele alınmıştır. Bu eğitim türlerinden birincisi Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi ikincisi ise Ardıç Psikososyal Destek Müdahalesi programıdır. Bu modüllerde temel amaç çocuğun yüksek yararı ilkesi korunarak, sapma davranışının ortaya çıkış nedenini araştırmak ve bu neden üzerinden çocuğun topluma yeniden kazandırılmasını sağlamaktır.

Çocuklara uygulanan eğitim ve psikososyal destek uygulamaları bu noktada sosyal hizmet uygulamalarından faydalanmalıdır. Bu çalışmada suça sürüklenen çocuklara uygulanan modüller, güçlendirme yaklaşımı bağlamında değerlendirilmiş olup güçlendirme yaklaşımının uygulama temellerinden olan motivasyon, sorun çözme becerisi, farkındalık yaratma, bilişsel yeniden yapılandırma gibi uygulamalar ve bu sosyal hizmet yaklaşımının uygulama temeli açıkça belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suça Sürüklenen Çocuk, Güçlendirme Yaklaşımı, Topluma Yeniden Kazandırılma Süreçleri, Psikososyal Destek Uygulamaları.

SUMMARY

Yalova University Institute of Graduate Studies Master Thesis Summary

Thesis Title: Consideration of Child Driven into Crime and the Process of Recovering it to the Society in the Context of Strengthening Approach	
Thesis Author: Hamza AYDEMİR Advisor: Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR	
Acceptance Date: 03.06.2021	Total Number of Pages: xii (pretext)+ 81 (main body)
Department: Social Work	Field of Study: Social Work
The problem of children which is driven into crime, in today's societies, has become one of the main problems of all countries regardless of their level of development. This problem of societies continues to increase day by day and at this point, states have started to determine specific policies and legal regulations both at national and international levels. The main purpose of these legal regulations and policies is to act with the principle of adopting the best interest of the child. As a social problem, reintegration and rehabilitation of the child dragged into crime should be most important goal. The problem of delinquent children which has recently started to increase in our country, has made it obligatory to include policies and regulations in this field in the public order. The regulations made in this field have determined both the place of the child in the judicial justice and the practices applied after the judicial process. Considering child dragged into crime as a social problem, the necessity of the social work profession stands out more. The social work studies conduct studies on children dragged into crime at micro, macro and mezzo levels. As a profession works one-on-one with children from the reason of the child's delinquency to the judicial process, from the process of the reintegration into the society to the practice of probations, social services and practices should be widely included in this field. Education and psychosocial support practices applied to children should benefit from social work practices at this point. In this study, the module applied to children driven into crime were evaluated in the context of the strengthening approach and the importance and practice basis of this social work approach were clearly stated.	
Keywords: Children Driven into Crime, Strengthening Approach, Reintegration Process into Society, Psychosocial Support Practices.	

GİRİŞ

Toplumların temelini oluşturan aile, içerisinde kendi yapı taşlarını barındırır. Bu yapı taşları arasında ailenin geleceği hususunda en önemli nokta çocuktur. Güçlü ve sağlıklı bir toplumun temelini aile ve çocuklar oluşturur. Her toplum gibi bizim de eğitim seviyesi yüksek, sorun çözme becerisine sahip, iyi seviyede entelektüel birikime sahip nesillere ihtiyacımız bulunmaktadır. Bu sebeplerden ötürü doğum öncesinden başlayarak çocuğun aile içerisinde hem psikolojik hem de fiziksel olarak sağlıklı yetişmesi için gerekli adımlar atılmalıdır. Bu noktada unutmamamız gereken bir konu vardır ki bu da; çocuklarımızın her zaman üstün yararı göz önünde bulundurulmalıdır.

Dünyamızda yedi milyardan fazla insan yaşamaktadır ve bu nüfusun 2.2 milyarını çocuklar oluşturmaktadır. Türkiye'deki nüfusun demografik içeriği incelendiğinde, genç bir nüfusa sahip olduğumuz görülmektedir. 2019 yılı itibariyle ülkemizin toplam nüfusu 83.154.997 olup, çocuk nüfusumuz 22.876.798'dir. Bu nüfus toplam nüfusumuzun %27,5'ini oluşturmaktadır (TÜİK, 2020: 1).

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından yapılan çalışmaya göre 2023 yılında çocuk nüfusunun toplam nüfusa oranı %25.7, 2050 yılında %19.1 ve 2075 yılında %17.6 olarak hesaplanmıştır (TÜİK, 2015: 9).

Türkiye'de çocuk nüfusunun bu denli fazla olması çocuklara yönelik uygulanması gereken politikalar ihtiyacı doğurmuştur. Bu noktada başta sağlık, eğitim, sosyal hizmetler ve adalet olmak üzere farklı alanlarda çocuklara yönelik politikalar uygulanmaktadır.

Özellikle gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde eğitim, sağlık, spor, sosyal kültürel etkinlikler, ebeveyn desteğinin yetersizliği, madde kullanımı, göç vs. gibi sebeplerden dolayı daha çok iyi şeylerle anılması gereken ailenin ve toplumun en önemli yapı taşlarından olan çocuk suça sürüklenmektedirler. Türkiye'de de suça sürüklenen çocukların oranı yükselmekle birlikte bu noktada yapılan çalışmalar hükümet nezdinde arttırılmaktadır.

Bu durumun öneminin anlaşılmasıyla birlikte dünyada suça sürüklenen çocuklar ile ilgili çalışmalar 20. yüzyılda başlamıştır. Özellikle dünya savaşlarının yaşandığı dönemlerde artan suça sürüklenme oranları nedeniyle çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. Türkiye'de ise bu çalışmaların yapılmaya başlandığı zaman cumhuriyetin ilk yılları olarak gözümüze çarpmaktadır.

Ülkemizde gerçekleştirilen suça sürüklenen çocuklar konusunda ilk çalışmanın 1927 yılında İzmir Hapishanesi ile sınırlı olarak yapıldığı, bu çalışmada suça sürüklenen çocuk problemine dikkat çekildiği, çocuk

mahkemelerinin kurulması gerektiği, ayrıca çok sayıda alınması gereken eğitimsel, sosyal, hukukî önlemler üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulduğu anlaşılmaktadır (Akyüz, 2002: 43-45).

Bu çalışmada özellikle; suça sürüklenen çocukların korunması ve rehabilitasyonu konusundaki önlemler “koruyucu” ve “iyileştirici” başlıkları altında açıklanmıştır. Bu kapsamda; kimsesiz çocuklar için kurumların (okullar, atölyeler ve kulüplerin) oluşturulması, psikolojik rahatsızlığı bulunan çocuklar için kurumların açılması, çocuk edebiyatının gelişmesinin sağlanması, ahlak dışı ve insan öldürme ile ilgili yayınların denetlenmesi, velileri tarafından ihmal edilmiş çocukların belirlenmesi ile bu çocukların yaşlarına göre okullara yerleştirilmesi, ailelerin bilinçlendirilmesi, çocukları koruma amacı güden özel cemiyetlerin çalışmalarının kolaylaştırılması koruyucu önlemler olarak; çocuk mahkemelerinin kurulması, çeşitli alanlarda ıslah kurumlarının açılması, psikolojik rahatsızlığı bulunan çocuklar için sağlık kurumlarının oluşturulması insan öldürme suçu ile ilgili pedagoji enstitüsünü açılması iyileştirici çalışmalar olarak belirlenmiştir (Akyüz, 2002: 43-45).

21. yüzyıl toplumlarına bakıldığında, toplumsal değişim ve gelişimin hızı konusunda yorum yapmak oldukça güçtür. Özellikle bu süreçte çocuğu etkileyen en önemli faktörler sosyal ve ekonomik değişimlerdir. Bu değişim karşısında toplumun temeli olan çocukları kötü alışkanlıklardan koruma yegâne görevlerimizdendir. Bu hususta çocuklara özel çalışmalar yapılmalıdır. Bu değişim süreçler içerisinde planlanmalı ve kontrollü olarak gerçekleştirilmelidir.

Suçta sürüklenen çocuk olgusu geçmişten günümüze kadar bir sorun olarak karşımıza gelmiş ve bu durum ehemmiyetli bir konu olmakla birlikte koruyucu önleyici tedbirler alınmasını gerektirmektedir. Bu hususta yapılan ve yapılması gereken çalışmaların özellikle, çocuğun ve toplumun yüksek yararı göz önünde bulundurularak etkili bir şekilde planlanıp uygulanması hem çocuğun suça sürüklenmesinin hem de devamında işlenebilecek mükerrer suçların önüne geçebilecektir.

Bu durum hem çocuğun suça sürüklenmesini hem de devamında işlenebilecek mükerrer suçların önüne geçebilecektir. Bu hususta mükerrer suçun önlenmesinde en önemli görev çocuğu ıslah edici politikaların uygulandığı kurumlardır. Bu kurumlarda uygulanan psikososyal destek ve eğitim modelleri çocukların yapısına göre tasarlanmalıdır.

Bu çalışmada suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulanan eğitici tedbirlerden olan psikososyal eğitim modellerinin çocuğun topluma yeniden kazandırılma sürecine etkisini bir sosyal hizmet yaklaşım modeli olan güçlendirme yaklaşımı bağlamında incelemektedir.

Çalışmanın Önemi

Dünya üzerinde hiçbir çocuk suçlu doğmamıştır. Bu hususta bir takım toplumsal ve olgusal olaylardan, durumlardan etkilenen çocuklar hayatlarının bir noktasında suça sürüklenmektedir. Bu çalışma konuya dair alan yazındaki bilgilerin derlenmesiyle ve farklı bir bakışla yorumlanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma ile çocuk ceza evlerinde Adalet Bakanlığı tarafından uygulanan eğitim modelleri ve rehabilitasyon sistemleri eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmış ve bu bağlamda eksik olan yerlerde yeni politikaların geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çocukların topluma yeniden kazandırılması ve her suça sürüklenen çocuğa özgü bireyselleştirilmiş uygulamaların uygulanması gibi planlar hazırlanabilecektir. Bu araştırma ile sosyal hizmet literatüründen faydalanılarak suça sürüklenen çocuklara uygulanan psikososyal eğitim modellerinin içerisine güçlendirme yaklaşımının da konulmasının çocuklar açısından faydası değerlendirilmektedir. Sosyal hizmet literatüründe kuram ve yaklaşımların içerisinde kendine yer bulan, mikro, makro ve mezzo düzeyde uygulanabilen bu çok yönlü yaklaşımın suça sürüklenen çocukların rehabilitasyon süreçlerinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Çalışmanın Amacı

Ülkemizde işlenen suçlar göz önünde bulundurulduğunda suça sürüklenen çocukların payı göz ardı edilmeyecek derecede fazladır, bu sebeple çocukların suça sürüklenme sebeplerinin belirlenmesi ve bu nedenler üzerine yoğunlaşarak uygun rehabilitasyon ve iyileştirme sistemlerinin benimsenmesiyle mükerrer suçların önüne geçilebilmelidir. Bu hususta bu çalışmanın amacı suça sürüklenen çocukların aktif olarak tekrardan topluma kazandırılma süreçlerinde çocuk cezaevlerinin ve denetimli serbestlik bürolarının uyguladığı psikososyal eğitim modelleri ve uygulamaların bir sosyal hizmet yaklaşımı olan güçlendirme yaklaşımıyla birlikte rolünü açıklamaktadır.

Bu hususta sosyal hizmet literatüründen faydalanılacak ve güçlendirme yaklaşımı bağlamında değerlendirmeler yapılacaktır.

Çalışmanın Problemi

Az gelişmiş veya gelişmekte olan her ülkenin başlıca problemlerinden biri olan suça sürüklenen çocuklar ülkemizde de yoğun bir şekilde görülmektedir. Adalet Bakanlığı'na bağlı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün açıkladığı verilere göre 2018 yılı içerisinde suça sürüklenen çocuk sayısı 106.039 olarak belirlenmiştir. Bir önceki yıla göre %1.1'lik artış gösteren bu veri durumun ehemmiyetini gözler önüne sermektedir.

Sağlıklı bir toplum sağlıklı bir aile ile oluşmaktadır. Sağlıklı aile ise bireyler bazında çocuğa muhtaçtır. Çocukların bu noktada aileden ayrılmaz bir yapıtaşı olarak görülmesi gerekmektedir. Çocukların iyilik hali aileye, ailenin iyilik hali topluma yansımaktadır. Çocuklar bizim geleceğimiz olarak herhangi bir durumda korunmalı ve iyileştirilmeye çalışılmalıdır. Son dönemde sayıları gittikçe artan suça sürüklenen çocuklar toplum için endişe verici bir durumu gözler önüne sermektedir.

Suçta sürüklenen çocuklar toplum adalet mekanizması içerisinde yer alan büyük bir problem olarak görülmektedir. Bu çalışmada suça sürüklenen çocuklara Adalet Bakanlığı kurumları içerisinde uygulanan psikososyal destek hizmetlerinin yeterliliği ve bu psikososyal uygulamaların, çocukların toplum yeniden kazandırılma süreçlerinde büyük bir pay sahibi olan sosyal hizmet mesleği ve sosyal hizmet mesleğinin uygulama temellerinin ne kadar yer aldığı ve uygulanan sistemlere sosyal hizmet uygulamalarının entegre edilebilirliği gibi problemler bulunmaktadır.

Bu noktada suça sürüklenen çocuk kavramı toplum nezdinde büyük bir sosyal sorun teşkil etmektedir. Bu sorunun çözümü için alınması gereken tedbirler belirlenmeli ve uygulanmalıdır.

Çalışmanın Soruları

Araştırmanın soruları üç aşamadan oluşmuştur. Her bölümde bağlam içerisinde araştırmaya yönelik sorulara cevaplar aranmıştır.

Birinci bölümde suç kavramı, çocuk kavramı ve çocuğu suça iten nedenler değerlendirilmektedir. *Suç kavramı, çocuk kavramı ve çocuğu suça iten sebepler nelerdir?* araştırma sorusuna cevap aranmıştır.

İkinci bölümde suça sürüklenen çocuk kavramı ve suça sürüklenen çocuklarla ilgili yapılan düzenlemeler değerlendirilmektedir. *Suçta sürüklenen çocuk, suça sürüklenen çocuklarla ilgili yapılan uluslararası düzenlemeler nelerdir?* araştırma sorusuna cevap aranmaktadır.

Üçüncü bölümde *“Suça sürüklenen çocuklara yönelik psikososyal uygulamalar nelerdir ve bu uygulamaların sosyal hizmet literatüründeki güçlendirme yaklaşımı ile ilişkisi nedir?”* araştırma sorusuna cevap aranmıştır.

Bu noktada belirlediğimiz başlıklar araştırmamızın sorularına cevap bulmada bize yardımcı olacaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma üç bölümden oluşmakta olup her üç bölümde de ayrı ayrı literatür taraması tekniği kullanılmıştır. Çalışma kapsamında sistematik derleme üzerinden detaylı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir.

Birinci bölümde literatürün ana hatlarıyla birlikte çalışmanın ana kavramlarına yer verilmiştir. Çalışmanın ana hatlarını oluşturan suç kavramı literatürde detaylıca açıklanmakta, ardından çocuk kavramı ve çocuğu suça sürükleyen nedenler vurgulanmaktadır.

İkinci bölümde; suça sürüklenen çocuk kavramının tarihçesiyle birlikte çocuğun suça sürüklenmesi, suça sürüklenen çocuklarla ilgili oluşturulan ulusal ve uluslararası mevzuat ve düzenlemeler vurgulanmaktadır.

Üçüncü bölümde suça sürüklenen çocuk ve topluma yeniden kazandırılma süreçlerine literatür kapsamında değinilmekte, suça sürüklenen çocuklara uygulanan psikososyal eğitim modelleri ve bu modellerin sosyal hizmet kuram ve yaklaşımları içerisinde bulunan güçlendirme yaklaşımı bağlamında tartışılmasına yer verilmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Suçta sürüklenen çocuklarla ilgili yapılan bu çalışmada sadece Adalet Bakanlığı bünyesinde bulunan kurumlarda uygulanan psikososyal destek hizmetleri ve rehabilitasyon çalışmaları yer almıştır.

Araştırma, içinde bulunduğumuz pandemi sebebiyle araştırmanın başında planlandığı gibi çalışılamamış olmasıdır. Pandemi döneminde uygulamaya konulan cezaevi ziyaretlerinin yasak olması ve özellikle yeni kanunla birlikte çocuk cezaevlerinin boşaltılmış olması sebebiyle suça sürüklenen çocuklara uygulanması planlanan anket çalışması yapılamamıştır. Bu sebeple çalışma derleme çalışmasına dönüştürülmüş ve bu kapsamında yerli ve yabancı kaynakların detaylı incelemesi yapılarak tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM:

SUÇ KAVRAMLARI VE KURAMLARI

1.1. Suç Kavramı

İnsanlık tarihinin başlangıcından beri, toplumların özellikle bir arada yaşamaya başlamalarından sonra, toplumdaki düzeni, adaleti sağlayabilmek için herkesin bir noktada birleşip tabi olması gerektiği kurallar ortaya çıktı. Toplumun, insanlığın devamlılığı açısından bu kurallar önemli bir yapıya sahiplerdir.

Tarihsel süreçte insanoğlunun var olduğu andan itibaren suçun mevcudiyetinden bahsetmek mümkündür. Toplum, birey ve doğa üçlüsü içinde ortaya çıktığı görülen önemli bir sorun olmuştur. Bireylerin birbirleriyle kurdukları ilişkilerin toplumsal grupları (toplulukları) bunların da bir araya gelmesiyle toplumu oluşturmaktadır. Toplumun devamlı değişen bir yapısı vardır. Toplumu oluşturduğu görülen bireylerin de bu değişim içinde aktif rol oynadıkları görülmektedir. Buna karşın toplumda yaşanan değişimlerin hızlı gerçekleşmesiyle bireyin hızının her zaman doğru orantıda ve aynı olmadığını söylemek gerekir. Bireylerin değişen şartlara her zaman kolayca ayak uyduramadıkları görülmektedir. Arada meydana gelen bu dengesizliğin çeşitli sorunlara sebebiyet verdiğini belirtmek gerekir. Bu sorunlar arasından en önemlisi ise suç ile suçluluk olgularıdır. Sosyal hayattaki temel şartlardan biri düzenin sağlanması ve korunmasıdır. Toplumda düzenin, toplumsal kural ve normlara uyulmasına bağlı olduğu görülmektedir. Bununla beraber tarihsel süreçte hiçbir dönemde ve dünyanın neredeyse hiçbir yerinde kurallara tam anlamıyla uyulduğunu söylemek mümkün değildir. Genel olarak uyulması gereken sosyal kuralların dönemden döneme, kültürden kültüre, toplumdan topluma göre farklılıklar göstermesine karşın bu kurallara uyulmayan davranışlar “suç ya da sapkın davranış” şeklinde ifade edilmektedir (Erkan ve Erdoğan, 2006: 79-90).

Suç olgusunun mekâna, zamana ve toplumlara göre farklı anlamlara gelebileceği görülmektedir. Herhangi bir dönemde suç olan bir davranışın farklı başka bir dönemde suç olarak görülmemekte veya herhangi bir mekânda toplumun suç olarak görmediği bir davranış başka bir mekânda ve toplum suç olarak görebilmektedir. Bu açıdan suçu kavramsal olarak genel geçer tanımlamak zordur (Burkay, 2008: 2).

Toplumun hemen hemen her kurumunda uyulması gereken kurallar bazen yazılı bazen de sözlü olarak konulmuştur. Resmi olarak koyulan kurallara; devletin belirlemiş olduğu anayasa, kanunlar ve yönetmelikler gibi resmi olan belgeler kaynaklık etmektedir. Enformel dediğimiz

toplum içerisinde resmi olmayan alanlar için genellikle toplumun kendi içerisinde koymuş olduğu gelenek, kùltür ve normlar kaynaklık etmektedir. Bu kuralları oluşturan kurumların farklılığı kurallara uyulmamasından kaynaklı oluşan yaptırımların uygulanmasında da farklılıklar yaratır. Resmi kuralların ihlalinin sonucunda ortaya çıkan durumlarda yaptırımları devlet uygulamaktadır (Yaman ve Acar, 2016: 11).

Suç sonrası ceza sistemi ve adalet sistemi içerisinde sosyal hizmet profesyonel bir meslek olarak yer almaktadır. Sosyal hizmetin bu sistemler içerisinde değindiğı temel nokta rehabilite edici unsurlar üzerinedir. Bu bağlam içerisinde sosyal çalışmacılar hem suça sürüklenen çocuklarla hem de suça sürüklenen çocukların aileleriyle görüşmeler gerçekleştirmektedirler (Zastrow, 2014: 454-455).

Devlet uyguladığı yaptırımlardaki yetki ya da sorumluluğunu yazılı kaynaklardan alırken; enformel alanlarda oluşan hak ihlallerinde veya geleneğin dezenformasyona uğratıldığına kanaat getirildiğinde yaptırımlar genellikle vicdan boyutunda olmaktadır. Ortaya çıkan bu ve bunun gibi durumlar içerisinde devletin belirlediğı bu normlara ve yasalara ya da toplum içerisinde ortaya konulmuş olan herhangi bir değer yargısı ya da ilkelere uymayarak hukuki yaptırımlara maruz kalan kişiler suçlu olarak adlandırılmaktadır (Yaman ve Acar, 2016: 11).

1.2. Çocuk Kavramı

Öncelikle kavramsal ve kelime anlamı olarak çocuğa bakıldığında gelişimsel sürecini tamamlamış erkek veya kız olarak tanımlanmaktadır. Farklı literatürlerde (psikolojik, sosyolojik, adli vs.) farklı tanımlamaları bulunan çocuğun kùltürler arasındaki en yaygın tanımı ergenlik çağına yani yetişkinlik evresine ulaşmamış birey olarak görülür.

Çocukluk kavramı uzun bir dönem daha yetişkinliğe gelememiş, kendi kararları alma gücüne sahip olmayan, biyolojik anlamda geçiş dönemi şeklinde görölmüştür.

Bu noktada yetişkin sayılan bireylerin çocuklara karşı olan tutumları çocukların ilerleyen dönemde yetişkinlik aşamasında bu yetişkinlik dünyasına birebir ortaya koydukları duygusal veya fiziksel tepkileri etkilemekte olduğı bilinmektedir (Allison, 2001: 29-30).

Çocukluk dönemi insani hayatın en doğal ve en önemli zamanlarından biridir. Fakat bu noktada yapılan tanımlamalar ile çocukluğun bebeklik gibi bir gerçek olgu değil, sosyal ve kùltürel anlamda oluşturulmuş bir kavram olduğı görölmektedir. Bu sebep özelinde çocukluk davranışları da diğer toplum kavramları gibi normları ve değerleri olan bir dönem olarak belirlenmiştir. Hem çocukluk yaşantısı hem de çocukluk kavramı yüzyıllar boyunca değişim göstermiştir. Geçmiş toplumlar göz önüne

alındığında çocukluk yetişkinlikten ayrı bir şekilde kategorize edilmemiş ve sınırları çizilmemiştir. Örnek olarak antik Yunanlılar çocuk ve çocukluk kavramlarını ayrı bir şekilde ele almamış bu noktada çocuklara gösterilen ilgi oldukça az bir seviyede kalmıştır (Akyüz, 2001: 1-2).

Tarihsel süreç içinde hukuk açısından ele alındığında Roma hukuku gibi eski hukuk sistemlerinde biyolojik gelişimin cinsel olgunluğa erişilmesi ile tamamlayacağı kabul edilirken modern hukuk sistemlerinde ise fikrî olgunluğa erişme (reşit) çocukluk döneminin bitişi olarak kabul edilmektedir (Akyüz, 2018: 78).

Uluslararası literatüre baktığımızda ise Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) çocuk kavramına yönelik kendi tanımını yapmıştır. Çocuk hakları sözleşmesinde bireyin 18 yaşına kadar çocuk sayıldığı reşit olmadığı belirtilmiştir.

1.3. Çocuk ve Suçluluk

Ülkemizde “*reşit olmayanın suçluluğu*” olarak ifade edilen “*çocuk suçluluğu*” kavramının, Batı kaynaklarında “*juvenile delinquency*” şeklinde tarif edilmiştir. Bu tanım kapsamında çocukluk ile ergenlik döneminin büyük kısmı değerlendirilmektedir (Polat, 2000: 90).

Uluğtekin (1991)’e göre; hukuksal alandaki tanımına bakıldığında çocuk, toplumsal alanda birey olmaya hazırlanan 18 yaşından küçük bireylerdir. On bir yaşını tamamlamış, on altı yaşından gün almamış olan bireyler küçük, on altı yaşından gün almış, on sekiz yaşını tamamlamamış bireylerde çocuk olarak tanımlanmaktadır.

Bu kurala uyan ve anti sosyal eğilimler ile birlikte kanunsuz durumların oluşması çocuk suçluluğu olarak tanımlanmıştır. Başka bir tanıma göre çocuk suçluluğu kanuni sorumluluk yaşının altındaki insanların çeşitli suç türleri içerisinde kanunu ihlal etmesi durumudur (Barker, 1988: 112).

Çocuklar tarafından işlenen suçlar yetişkinlerin işlediğinden pek çok açıdan farklılık göstermektedir. Çocukluk dönemindeki suçluluk kavramı, klasik ceza hukukunda belirtildiği gibi “kanunların gösterdiği suç, bu suçu işleyen kişi de suçludur” şeklindeki tanımlamalarla açıklamak güçtür. Çünkü çocuk suçluluğu daha derin bir şekilde ele alındığında sadece hukuksal bir problem olmadığı aynı zamanda psiko-pedagogik ve sosyal bir olgu olduğu da açıktır. Çocuk suçluluğunu, yetişkin dönemde işlenen suçtan ayıran en büyük özellik, kişiliğin oluşma aşamasını içeriyor olmasıdır. Çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık olarak bilinen gelişme evreleri keskin sınırlarla birbirinden ayrılmamaktadır. Bu gelişim dönemleri, duygusal, toplumsal, ekonomik

ve kültürel etkenlerin rol oynadığı süreçlerden oluşmaktadır (Yavuzer, 2009: 20).

Çocukluktan çıkan birey ergenlik adı verilen döneme geçerken hem fiziksel hem de biyolojik birçok değişimlerle karşılaşmaktadır. Ergenlik, gencin suç sayılabilecek olumsuz davranışlara yönelmesinde önemli riskleri barındıran bir süreçtir. Erikson'a göre kimlik gelişiminin en üst düzeyde olduğu bu dönem, kişinin kim olduğunu, kim olmadığını keşfetmeye çalıştığı dönemdir. Ergen cinsel, toplumsal ve mesleki kimliğini oluşturacak yeni roller aramaktadır. Toplumsal roller açısından ergen, yetişkinlerin standartlarını reddetmekte ve daha çok akran grubunun değerlerini benimsemektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2013: 75).

Gençlerin işlediği suçların, tür ve sebep bakımından yetişkinlerin işlediği suçlardan farklı olduğu görülmektedir. Bu sebeple, söz konusu dönemde suçluluk kavramının klasik ceza hukukunda “*yaşanın gösterdiği suç, bu suçu işleyen kişi ise suçludur*” şeklindeki tanımlamayla belirlemenin hatalı olduğu vurgulanmaktadır. Çocuk suçluluğunun, yetişkin suçluluğundan ayrılmasını sağlayan en önemli durum, gelişim psikolojisi açısından dönemin en problemlı evresine denk gelmesidir (Yavuzer, 2009: 33).

Toplumların geleceklerini şekillendirecek nesiller olarak adlandırılan çocukların gelişimsel dönemlerini tamamlamadan suça eğilim göstermeleri endişe verecek bir durum olarak karşılanmalıdır. Suç işlemiş her yetişkin bireyin suç olgusunun içine bir çocukken girmiş olma ihtimali olayın önemiyetini kavramak açısından önemli bir durum olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

Çocuklar doğuştan iyi veya kötü değillerdir. Her canlıda görüldüğü gibi farklılaşan, gelişen ve çevresinden etkilenen bir bireydir. Kötü veya iyiye aşırtırlar. Sonucu yaşantı ve eğitim belirleyecektir. Çocuk suçluluğu sorununun hukuksal olmanın ötesinde sosyal ve psiko-pedagojik nitelik taşıdığını belirtmek gerekir (Yücel, 1993: 155-160).

Çocuk hem biyolojik/ fiziksel hem de psikolojik yapısı itibarıyla yönlendirilmeye açık bir canlıdır. Bu husus çocuk suçluluğunun başlangıç noktası olarak değerlendirilmeli ve çocuğun öncelikle ailesiyle birlikte yaşadığı toplum, çevre ve insanlardan etkilendiği göz ardı edilmemelidir.

Çocuk suçluluğu konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında, yine olarak çocuk suçluluğuna kavramsal olarak bakmaktan ziyade, çocuğun suç işlemesine neden olan faktörlere yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmalar incelendiğinde çocukların suça sürüklenmesinin nedenleri üç

grupta toplanabilmektedir: Biyolojik, psikolojik ve sosyolojik yaklaşımlar.

1. Biyolojik yaklaşımlarda; yasalara uymayan çocuklarda kalıtsal bozukluğun olduğu, endokrin dengesizliğinin bulunduğu ve beyin patolojisi durumuna sahip olduklarını savunulmuştur.

2. Psikolojik yaklaşımlar, sapmış kimselerin psikolojik patolojileri üzerinde durmaktadırlar.

3. Sosyolojik, suçlu oranlarında görülen değişmelerin sosyal yapıyla açıklamaya çalışıldığı kuramlardır. Yetişkin suçluluğundaki gibi çocuk suçluluğunda suçun nedenleriyle ilgili sistematik açıklamaların sosyolojik kuramlarla getirildiği görülmektedir. Sosyolojik bakışa göre, suçsuz uyum formlarından yalnızca özde ayrılmış olan sapmış davranışlar, sosyal çevrenin bir ürünü olarak değerlendirilmektedir. Biyolojik ve psikolojik kuramlardan daha farklı bir bakış açısına sahip olan sosyolojik yaklaşımlar sosyal yapıya daha fazla yoğunlaşmaktadırlar. Örneğin, aile yapısı, aile içindeki ilişkiler, çocuk suçluluğu konusundaki rolü tartışılmaktadır. Bu yaklaşımlara göre sosyal faktörlerin farklılıklarına göre etkiler de değişebilmekte bu doğrultuda davranış kalıpları gelişebilmektedir (İçli, 2004: 337).

Çocuk hem biyolojik hem de zihinsel olarak normal gelişim süreçlerinin engellenmesi sebebiyle özellikle yakın çevre ve ailesinden büyük oranda etkilenmektedir. Bu etkilenme süreçler içerisinde çocuğun suça bulaşmasına neden olabilecek durumlar taşır. Ailenin hem ekonomik hem de ahlaki yapısına daha çok bağlı olarak gelişen bu durum çocuğun ilerleyen hayatını olumsuz etkileyebilir.

1.4. Çocuğu Suça İten Sebepler

Çocuk fiziksel ve biyolojik yapısı itibari ile çevresi tarafından yönlendirilmeye müsait bir konumdadır. Kendi karar verme mekanizması gelişmemiş çocuk isteyerek veya istemeyerek suça yönlendirilebilmektedir. Kişiliği henüz tam anlamıyla oluşmadan suç işlemeye adım atan çocuk hükümlü sıfatıyla yargılanıp tekrardan suç işlemeye giden tutuma yönelmiş ise bu durumun altında çözülmesi gereken olaylar zincirinin varlığından emin olunması gerekmektedir.

Ergenlik, kalıtsal bazı etmenler, psikiyatrik sorunlarla beden kusurlarının her ne kadar suçlulukta etkisi olabileceğini destekleyen kuramlar olsa da bugünün dünyasında çevrenin daha fazla etkin olduğu kabul görmüş bir yaklaşımdır. Sevgi yoksunluğu, eksik veya yanlış eğitim, disiplin yöntemlerinin baskıcı olması, çocuk istismarı, dış ve iç göçler nedeniyle oluşan kültür çatışmaları davranış kalıpları gecekondulaşma, çocukların erken yaşlarda çalışmak durumunda kalmaları, ekonomik bunalımlar, parçalanmış aileler, aile içinde suçlu

birey örneklerinin olması, kitle iletişim araçlarında gözlemlenen şiddet ve suçlar ile ilgili programların çocukları suça iten sebepler arasında sayılabilmektedir. Toplumların üzerinde anlaşılabildikleri temel konu, çocukların üzerinde yaşadığımız dünyanın gelecekleri olduğudur. İnsanın en çok sevdiği varlığın çocukları olmasına karşın yeryüzünde milyonlarca çocuk açlığın ve yokluğun pençesinde kıvranıp can vermekte, savaşlarda ölmekte ve çocukluğunu yaşamadan suç işleyerek cezaevlerine düşmektedir. Bu noktada temel olarak alınan “Suçlu çocuk yoktur, suça sürüklenen çocuk vardır” ekolü doğrulanmaktadır (Akyüz, 2002: 43).

Çocukların suça sürüklenme aşamasındaki faktörler iki ana başlıkta, bireysel ve çevresel faktörler olarak sınıflandırılabilir. Annenin hamilelik aşamasında, çocuğun dünyaya gelişi sırasında ve devamında ortaya çıkan olumsuzluklar, çocuğun duygu durum ve zekâ seviyesinin normalin altında oluşu ilerleyen dönemlerde suça yönelmesinde bireysel etkenler olarak değerlendirilebilir.

Bronfenbrenner (Bronfenbrenner, 1986) ekolojik modelinde çocuk ve ergenlik döneminde suça sürüklenme durumunun sadece çocuğun bireysel ve karakteristik özellikleri ile değerlendirilemeyeceğini aynı zamanda mikro, mezzo ve makro sistemlerin diğer sistemlerle ilişkisinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini savunmuştur.

Ekolojik yaklaşımın temelinde birey olarak içinde bulunduğumuz bütün gruplar ve bu gruplarla etkileşim yer almaktadır. Bu yaklaşım özelinde çalışan sosyal hizmet uzmanları için amaç birey ve çevresi arasındaki uyumu değerlendirmek ve bu uyumu arttırabilmek adına uygulanan müdahaleyi birey ve çevre adına uygun bir hale getirmek olmalıdır. Ekolojik yaklaşımın dört ana bileşeni bulunmaktadır:

- 1) Mikrosistem: Günlük olarak içerisinde bulunduğumuz gruplar; ev, iş yeri vs.
- 2) Mezzosistem: Mikrosistemler dahilinde oluşan sistemler; komşular, toplum vs.
- 3) Ekzosistem: Bireysel olarak doğrudan etkilenilmeyen kurum ve kuruluşlar; kamu kurumları, sivil toplum örgütleri vs.
- 4) Makrosistem: Ait olduğumuz kültüre ait durumlar; inanç normlarımız, siyasi ideolojiler vs.

Ekolojik modelde sorunların incelenmesinde kullanılan hem bütüncül hem de çoklu bakış açısı yöntemi suça sürüklenen çocukların ait oldukları kültür ve çevreyle olan etkileşimlerinin derinlemesine incelenmesini sağlar. Bu hususta ekolojik kuram çocukların suça sürüklenme nedenlerini açıklamada önemli bir yeri vardır (Pashı, 2017: 39-53).

Çocukları ve gençleri suça iten psikososyal kökenli risk faktörleriyle ilgili literatür incelendiğinde oldukça farklı dinamiklerin yer aldığı görülmektedir. Bunlar: ev içinde ya da toplumda şiddet ile karşı karşıya gelmek, aile içinde şiddet, madde ve uyuşturucu alışkanlığı, yetenekleri kullanma konusunda bilişsel anlamda yetersizlikler, kötü arkadaş ilişkileri, ailede yetersiz ilgi ve tek ebeveynin yetiştirdiği çocuklar olarak sıralanmıştır (Işık, 2006: 287-299).

Suçta sürüklenen çocuk kavramı hiçbir durumda çocuğun geçmiş hayatı ve büyüyüp yetiştiği toplumun özelliklerinden ayrıştırılamaz. Ergenlik dönemine kadar büyüyüp yetiştiği aileden etkilenen bireysel ve karakteristik özelliklerini ailesinden alan çocuk ilerleyen dönemlerde özellikle ergenlik döneminin başlangıcından itibaren akran çevresi ve toplum ile olan ilişkileri artmaya başlayacağından dışsal etkenlerin çocuk üzerindeki etkisi de artacaktır. Bu durum çocuğun suça sürüklenme sürecinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu noktadan bakıldığında suça sürüklenen çocuğu özellikle bireysel özelliklerinden, geçmişinden, ailesinden ve sosyal ortamından ayrı değerlendirmek tamamen yanlıştır.

1.4.1. Aile

Aile toplumun en küçük yapı birimi olarak, toplumu ve geleceğimizi şekillendiren sosyal bir kurumdur. Çocuğun topluma katılım sürecinin başlangıcını hazırlayan birincil yapıdır. Bireyin aile içerisinde öğrendikleri, toplum içerisindeki hayatında temel adımlarındandır. Daha sonra toplumsal gruplarda öğrendikleri bu adımlara göre şekillenir.

Toplumun en küçük yapı taşı olan aile birlik, beraberlik ve dayanışmanın temelini oluşturur. Geleneklerin, kültürün gelecek nesillere aktarılması adına bir teminattır. Ailenin sahip olduğu bazı önemli roller tarihi birikimlere büyük katkılar sağlamaktadır. Aile kavramı hem çocuklu hem de çocuksuz olarak eşlerden oluşan belli bir süresi olmayan birlik ve sosyal bir örgütlenmedir. Sosyal sistemler içerisinde en küçük biri olarak görülen aile kavramı toplum özelinde ise en temel kurumlardan biridir (Türkkahraman, 2006).

Toplumsal gelişim diğer gelişim alanlarıyla birlikte çocuğun kişiliğini şekillendiren, toplumsal kimliğini oluşturan bir süreçtir. Toplumsal gelişimin temelleri bebeklik ve çocukluk dönemlerinde atılmaktadır. Gelişim düzeylerine göre çocuklarda bağımlılık ve saldırganlık davranışlarında değişimler gözlenmektedir (Uluğtekin, 1984: 21-69).

Aile, sadece fizyolojik gereksinimleri değil, kendini tanıma, güvenlik, sevmeye ve sevilme, değerli olma ihtiyaçlarını da karşılayan bir ortam sağlamaktadır. Çocuğun suça sürüklenmesinde ailede ilk bakımın yetersiz oluşunun, yetiştirilme tarzının ve ailede yaşanan problemlerin

önemli rol oynadığı bilinmektedir. Doyurucu olmayan bakım ya da yetiştirme; çok az sevgi, ilgi, bakım, denetim ya da rehberlik ile çocuğun davranışlarına net sınır koymama gibi faktörler içerir. Aile problemleri ise, ebeveynler arasında çatışmalı kişilerarası ilişkiler, boşanma, psikiyatrik hastalıklar, alkol problemleri ve benzeri sorunları içerebilir (Olweus, 1993).

Çocuk için aile hayatındaki deneyimler ilerleyen yıllarda hayatındaki en büyük problemlere neden olabilmektedir. Aile içerisinde şeffkatten mahrum bırakılmış çocuk birçok ruhsal problemle karşılaşarak hayatına devam edebilmektedir. Bu durum çocuğu devamlı bir şekilde kaybetme duygusuna sürükleyerek ilişki içerisinde bulunduğu toplum ve bireylerle çatışma halinde olmasına neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak saldırgan bir birey olup suç sayılabilecek davranışlarda bulunur.

Dönmezer (1994) aile ortamının çocuğun suça sürüklenmesine olan etkisine dair görüşlerini; *“Çocuk evde güven ve istikrar duygusu yerine güvensizlik bulursa eşit muamele yerine ailenin diğer çocuklarına iltimas görürse, şeffkat ve muhabbet yerine itilmek kakılmak ve çok sert muamele ile karşı karşıya kalmak şekline rastlarsa tahriş ve tahriklere muhatap olursa bunun bir takım ruhi baskılara sebep olması tabiidir. Bazı psikiyatrlar suç işleyen küçüğün duygusal bakımdan karşılık gösteren çocuk olduğunu kaydetmişlerdir. Bu görüşten hareket edilecek olursa ailenin yaptığı ruhi etkilerin önem derecesi fazla olması gerekir”* şeklinde ifade etmiştir.

Çocukların suça sürüklenmeleri ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda ailenin etkisi ve özellikleri araştırılmıştır. Ailenin bireylerinin nitelik sayılabilecek özelliklerinden ebeveynlerin eğitim düzeyi, mesleği, kardeş sayısı, ailedeki birey sayısı ile suç davranışının ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Suça sürüklenen çocuklarda görülen önemli sorunlardan biri aile içinde ilişkilerin zayıf olması, parçalanmış ailelerden geldikleri ya da ailede problem, şiddet yaşandığı, alkol kullanan ya da sabıkalı bireyin olduğu saptanmıştır. Doğrudan kontrolün ve desteğin az olduğu ailelerde suç davranışının yüksek olduğu görülmüştür. Aile içi uyumsuzluk, anne baba tutumu, çocuğun maddi ve sosyal ihtiyaçlarını karşılanmaması, duygusal istismarın da suç davranışı ile ilişkili olduğu araştırmalarca ortaya konulan sonuçlardır (Balkaya ve Ceyhan, 2007: 2-13).

1.4.2. Sosyal-ekonomik sebepler

Ailenin ekonomik olarak yoksun olma durumu, yoksun durumdaki insanların yoğunlukta yaşadığı bölgelerdeki ikamet etmesi çocukta olumsuz durumlara yol açabilmektedir. Bu durumların bir sonucu olarak çocuk daha kolay suça ve suç unsuruna ulaşabilmekte suçluların

yoğunlukta yaşadığı bölgeler olarak bilinen bu bölgelerde onlarla daha kolay temas halinde olabilmektedir.

Ailenin sosyal ve ekonomik şartları, ailenin ruh sağlığını etkilediği gibi, çocuğun kişiliğini de etkilemekte ve çocuğu dolaylı olarak anti-sosyal davranışlara itebilmektedir. Ayrıca erken yaşta iş hayatına atılan çocuklar, aile denetiminden uzak kaldıklarından dolayı daha sık suç işleyebilmektedirler. Ailenin ekonomik düzeyinin yetersizliği denilince, ikamet şartları, beslenme, sağlık şartları ve eğitim yetersizliği anlaşılmaktadır. Bu şartlarda yetişen çocuklar, aşağılık duygusu, sıkıntı ve engellemeler içinde bocalayacağı için güçlü ve güvenli bir şahsiyet özelliği elde edememektedir. Çeşitli yollarla ortaya çıkan ekonomik zorluklar, suçluluğun artmasında ve onu teşvik etmekte rol oynamaktadır. İstatistiksel verilere bakıldığında, çocuk suçluluğu ile yoksulluk ve bundan kaynaklanan şartlar arasında önemli bir ilişkinin olduğu görülmektedir (www.cagipolisi.com/cocuk-suclulugunun-nedenleri/, E.T.: 15.05.2020).

Ekonomik imkânların yetersizliği, gelir dağılımındaki adaletsizlik, işsizlik, göç, gecekondulaşma ve bütün bu faktörlerin bileşimiyle kaçınılmaz bir son olarak aile işlevlerinde bozulmalar, aile içi bunalımlar, çocuğun ve gencin sokağa itilmesinde ve sokak kültürüyle tanışmasında etkili olmaktadır. Sokak kültürü içinde aile sevgisi ve denetiminden uzak kalan çocuk içi madde kullanımına ve suça başvurma bir hayatta kalma stratejisi olarak görülebilmektedir (Erçetin, 2006).

İşsizlik sorunu ve suç sorununun temelde aynı etmenlerden kaynaklandığı bir önerme olarak sunulabilir. Bu sebepten dolayı suç sorununun azaltılması için etkin, verimli ve bireysel beceriler kazandıran kişiye uygun eğitimler planlanmalı ve uygulanmalıdır. Ülkemizde işsizliğin yoğun olarak yaşandığı 2000’li yılların başında özellikle genç ve çocukların işledikleri suçlar ve suça sürüklenme oranları büyük artış göstermiştir. Bu noktada işsizlik sorununu ve ekonomik krizi temel olarak alabiliriz (Yücel, 2004: 42).

Sosyal ve ekonomik sebeplerin bir diğer sonucu olarak sokakta çalıştırılan çocuklar görülebilmektedir. Bu çocuklara aileye ekonomik destek sağlayan aile üyeleri gözüyle bakılmaktadır. Akran gruplarıyla oyun oynaması ve okula gitmesi gereken dönemde sokakta çalıştırılan çocuklar günlük hayat rutinlerinden uzaklaşmaktadır (Güngör ve Erdurak, 2016: 11-35). Bu durum sokakta çalıştırılan çocukların suça sürüklenme riskini arttırmaktadır.

Ekonomik etmenler, özellikle sanayi devriminden sonra suç ve suçluluk kavramını genelde, özelde de çocuk suçluluğu kavramını etkilemiştir. Sanayi devriminden sonra ortaya çıkan bir meslek olarak sosyal

hizmetin en büyük mücadele alanlarından biri de çocukların suça sürüklenmeleri olmuştur. Bu noktada yoksulluk ve ekonomik yetersizlik ile mücadele ederek çocuk işçiliği ve çocuk suçluluğunun önüne geçilmeye çalışılmıştır.

1.4.3. Arkadaş çevresi ve madde kullanımı

Arkadaş çevresinin etkisi suça sürüklenen çocuk araştırmalarında en önemli bağdaştırıcılardan biri olarak incelenmektedir. Çocuklar aileden sonra arkadaş grubu içerisinde bağımsız bir birey olarak gelişimini devam ettirecek bir süreç yaşamaktadır. Çocuğun, arkadaş grubu içerisinde maruz kalmış olduğu baskı durumu sosyal, bilişsel, ahlaki gelişimini tamamlamamış olan çocuğun suça eğilim gösteren davranışlarda bulunma olasılığı artmaktadır. Arkadaş grubu bu noktada çocuğun suç davranışını göstermesine neden olan sebeplerden sadece biridir.

Çocuk dâhil olduğu akran grubu içerisinde yeni değerler aramaya, kişiliğin şekillenmesinde rol oynayan özdeşleşme, özerklik ve sorumluluk kavramlarına yanıt bulmaya çalışır. Özdeşleşme sürecinin çocuğun kişilik gelişiminde önemli yeri vardır. Özdeşleşme bilinçli ve metotlu bir öğrenme ile başlamaz. Çocuk özdeşleşme süreci içinde rol model aldığı kişinin özelliklerine uygun olarak duyar, düşünür ve hareket eder (Yavuzer, 2009: 300).

Özellikle arkadaş çevresi içerisindeyken öne çıkmak isteyen, başarılı görünüp, arkadaşlarının özentisini kazanmak isteyen çocuk akran grubu içerisindeki diğer arkadaşlarının da yardımıyla kolayca suça sürüklenebilmektedir.

Suçla yönelmedeki diğer büyük etmenlerden biri de madde kullanımıdır. Madde kullanımı genel olarak akran grubundan etkilenme ile başlar ve çocukların sapma davranışında bulunmalarını kolaylaştırır.

Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde birey için bir gruba ait olma, bireyin kimliğini kazanma ve kendini gerçekleştirme sürecinde önemli bir rol üstlenmektedir. Bu grubun aidiyeti çocuğun/gencin sosyal hayata uyumunu kolaylaştıran bir etken olabileceği gibi madde kullanımına ve suça yönelmesine neden olabilmektedir. Özellikle sokak kültürüne dâhil olan uyuşturucu kullanan ve uyuşturucu suçu işlemiş çocuk ve gençlerde uyaran arayışı, davranışlarının sonuçlarını göz ardı etme, aşırı harcama yapma gibi özellikler görülmektedir (Ögel, 2014).

2013 yılında TÜİK tarafından güvenlik birimine getirilen 115.439 çocukla yapılan araştırmada, 48.374 çocuğun bağımlılık yapan madde kullandığı ve suça sürüklenme sebebinin %9.1 oranında uyuşturucu madde kullanmak ve satmak suçu olduğu tespit edilmiştir. Yine 2013 yılında 2009 yılına göre %658.7 oranında bir artış ile bir ve birden fazla

uyuşturucu madde (uçucu maddeler, eroin, kokain, hap ve bonzai) kullanan çocuk/genç sayısında artış olmuştur (Eryalçın ve Duyan, 2016: 82).

Bu bağlamda akran grubu ve çevresel şartlar çocuğun yetiştirme durumunda etkili bir konumdadır. Özellikle akran çevresi içerisinde almış görmüş olacağı ahlaki değerler çocuğun suça sürüklenme durumunu etkileyebilir. Bu ahlaki değerlere, aileye ve belirli amaçlara bağlı bir şekilde yetişen çocuğun suça sürüklenme olasılığı daha da azalmaktadır.

1.4.4. Okul

Victor Hugo eğitim ile suçluluk arasındaki ilişkiyi 17. Yüzyılda şöyle açıklamıştır: Bir okulun yapılması bir hapisanenin kapatılması demektir. Okul yeri çocuk için belirli bir toplumsal alana çıkışın ilk noktasıdır. Belirli kuralları somut olarak deneyimleyeceği ilk yerdir.

Çocuğun toplumsal hayata adımını attığı ilk organize kurumlar okullardır. Okulların çocukların toplumsallaşması sürecinde etkin rol alması çocuğu sağlıklı toplumsallaşma yolculuğunda desteklemektedir (Eryalçın ve Duyan, 2016: 42).

Özellikle okullarda verilen eğitimlerle çocukların suça sürüklenme oranlarının azaltıldığı görülmektedir. Okul temel olarak eğitim ve öğretim kurumu olarak bilinir fakat özellikle çocukların aile ortamından çıkıp sosyal hayata katılmaları ve aile dışında sosyal ilişkilerini geliştirebilmesi için en temel araçlardan biridir. Çocuklar büyüdükçe toplum içerisine adapte olma süreçlerinde aileden sonra göze çarpan faktörlerin etkisi daha da artmaktadır. Okul çocuğu mutlu kılabilceği gibi çocuğun hayatında çok kötü bir etkiye sahip yer de olabilir. Toplumların en temel görevlerinden biri olan kendine ait kültürlerini tarihsel sürece yayıp sürdürmek yetiştirmekte olan çocuk kuşağının eğitim ve öğretimi ile olur. Eğitim çocuk doğar doğmaz ailede başlar, okul içinde ve dışında yapılan eğitim ve öğretimle birlikte hayat boyu süren eğitim ve öğretimin amacı seven, sayan, güvenli, bilgili, başarılı, verimli, örf ve âdetlerine, görenek ve geleneklerine bağlı doyurucu bir hayat sürececek kişiler yetiştirmektir (Dündar, 1983: 23-40).

Yapılan araştırmalar bize göstermektedir ki çocuğun aldığı eğitimin kalitesi ve düzeyi çocuk suçluluğunu etkileyen ana faktörler arasındadır.

Eğitim düzeyinin ve okulun çocuk suçluluğunda ana etmenlerden biri olduğu cezaevine giren çocukların sapma davranışına yöneldikleri andaki eğitim seviyeleri incelendiğinde görülebilir. Alınan eğitim ile sapma davranışına yönelme durumu ters orantı içerisinde olup eğitim seviyesi yükseldiğinde sapma davranışından bulunma olasılığı azalır.

Sonuç olarak çocuğun toplumsallaşmaya başladığı ilk sosyal kurum olan okulların çocuk suçluluğundaki işlevi çok önemlidir. Okul zaman zaman çocuğa ailenin verememiş olduğu olumlu soyut kavramları kazandırabilir. Bu noktada boşluk doldurucu bir kurum olarak değerlendirilebilir. Okul günümüzde büyük bir problem olarak görülen çocuk suçluluğunu kontrol etmede tek başına bir faktör olamaz ama çocuklar üzerinde sapma davranışına yönelmeyi önlemede önemli bir adımdır.

1.5. Suç Kuramları

Suç davranışının açıklanmasına yönelik olarak geliştirilen yaklaşımlar bireysel, psikolojik, biyolojik ve sosyolojik olarak dört başlıkta toplanmaktadır (Burkay, 2008: 1-15).

1.5.1. Bireysel kuramlar

Suçun nedenleri ve suçu önlemede muhtemel çareler hakkında akıl yürütmeler eskiye dayanır. Modern kriminoloji geçmişin bilgi birikimi üzerine inşa edilmiştir. Socrates'in binlerce yıl önce suçu ile ilgili gözlemler yaptığı görülmektedir. Bunun yanı sıra içgüdü ile öğrenme ve bu kavramların suçu ile olan bağlantıları kriminoloji kavramından yaklaşık 2500 yıl önce Sophocles tarafından gözlemlenmiştir. Konu ile ilgili ilk kuramlar suçu genelde tek nedenle, örneğin, atipik vücut yapısı, genetik anormallikler, akıl hastalığı, fiziksel anormallikler ve yoksullukla açıklamaya çalışırken, daha sonra geliştirilen kuramlar, suçu çok nedenli bir sosyal olgu olarak tanımlamışlardır (İçli, 2004).

Klasik (faydacı) ekolün 18. yüzyıl ortalarında suça bilimsel yaklaşımın ilk defa gündeme geldiği görülmektedir. Klasik ekol temelde kişilerin kendi davranışlarının sonuçlarını tartmasının ardından suçu işledikleri varsayımına dayanır. Bu ekolün en önemli temsilcisi Cesare Beccaria'dır. Fransız İhtilali'nden önce Avrupa içerisinde uygulanmakta olan bir ceza adaleti bulunmuyordu. Fransız İhtilali'nden önceki dönemde suçlar kral yönetimine veya kiliseye işlenen suçlar olarak sınıflandırılıyordu. Avrupa'da modernleşme 18. Yüzyılda başlamasına rağmen ceza sistemi hala Ortaçağ Avrupası'nda kullanılan sistem olarak göze çarpıyordu (İçli, 1993: 44).

Hukuk adına reformun önemli bir başlangıcı olarak kabul edilen Klasik ekol düşünürlerinin gündeme getirdiği cezanın suça uygunluğu prensibi Neo-klasikler tarafından eleştirilmiştir. 19. Yüzyılda hâkim olduğu görülen Neo-klasikler, suçlunun davranışı sergileme nedenleri, suçlu davranışı kapsayan özel konu veya suçu işlemenin karşısındaki baskı duygusunun göz ardı edilmemesi gerektiğini belirtmişlerdir (İçli, 2004: 46).

Devamında ortaya çıkan neoklasik ekol sosyoloji ve psikoloji bilimlerini temel alarak şekillenmiş olup odak noktasını suçlu davranışından alarak bireye yönlendirmiştir. Suçlu olan bireyin öncelikle sosyolojik ve psikolojik olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmuş ve uygulanacak cezanın suça göre değil de suçlunun durumuna göre olmasını savunmuştur.

Neo klasik ekol savunucularının savundukları yeniliklerden biri de suçlu çocuklar üzerineydi. 7 yaşın altındaki çocuklara ceza uygulanmaması düşüncesi neoklasik ekol tarafından ortaya atılmıştır. Bu yaşın altındaki çocuğun doğru ve yanlış ayırt edemeyecek durumda olduğu gerçeğini savunmuşlardır. Bunun yanında zihinsel engeli bulunan bireylerinde cezai sorumluluklarının ortadan kaldırılması fikrini savunmuşlardır. Bu dönemde birçok bilimsel çalışma suçun nedenleriyle ilgilenmeye başlamıştır.

19. yüzyılda bilim insanları suçun nedenlerini incelerken pozitivist bir yaklaşımı benimsemişlerdir. Bilim adamları bu dönemde bilimsel metot ve deneysel araştırmaya dayanmaya çalıştılar. Kriminolojik pozitif ekol incelendiğinde bireyin davranışlarının bireyin kontrolleri dışında gerçekleştiğini ve bu kontrollerin dışında olan güçlerin ölçülmeye uygun olduklarını savunur. Bilimsel test uygulaması olmadan insanların suçu işlemeyi rasyonel olarak kendileri seçtiklerini savunan klasik ekole karşı, pozitivistler suç davranışının temel olarak üç ayrı (biyolojik, psikolojik, sosyolojik) faktör bağlantısıyla ortaya çıktığını savunmaktadırlar. Suç nedeni ile ilgili ilk pozitivist kuramlar biyolojik faktörlere odaklanır. Bu çalışmalar kriminolojide 19. Yüzyılın ikinci yarısında etkili olmuşlardır. 20. Yüzyılda biyolojik açıklamalar önemsenmemiş hatta II. Dünya Savaşından sonra ırkçı olarak etiketlenmiş, 1970'lere kadar tekrar su yüzüne çıkmamıştır. Böylece klasik ekolün ortaya çıkışını takiben, fiziksel ve sosyal dünya hakkındaki belirgin bilgi gelişimi suç düşüncesini etkilemiştir (İçli, 2004: 47).

Klasik ekolde suç kavramı hukuki terimlerden faydalanılarak açıklanmakta ve suç sadece hukuki bir olgu olarak görülmektedir. Buna karşı pozitif ekol ise suçun sadece hukuki net bir tanımının olmadığını savunarak suç davranışını psikolojik bir davranış olarak kabul etmektedir. Klasik ekolde insanın özgü iradesi, pozitivist ekolde ise suç olgusunun neden ve sonuç ilişkisi ele alınmaktadır.

Lombroso, Pozitif ekolün önemli temsilcilerindendir ve suçu antropolojik olarak ele almıştır. Mahkumların üzerinde yapmış olduğu çalışmalarda mahkumların çoğunu gözlem altına alarak hareket ve huylarını, düşüncelerini, geçmiş ve bugünkü yaşayışlarını incelemiştir. Ayrıca ölen mahkumların cesetlerinin üzerinde otopsiler yaparak bazı

sonuçlar elde etmiştir. Bazı insanlar ona göre, suçlu doğuşlardır ve suçu organizmanın ürünü şeklinde (bazı hayvanların yırtıcı, vahşı olması gibi bazı bitkilerin parazit şeklinde dünyaya gelmesi gibi) değerlendirmiştir. Kısaca, insanların bazılarının “doğuştan suçlu” olduklarını saptamıştır. Lombroso “doğuştan suçlu” kimselerin bedenlerindeki bazı farklılıklar, anormallik ve etiketler açısından diğer kişilerden ayrıldıklarını belirtmiştir. Bedenlerinde gördüğü bu farklılıkların da onların iradelerinin dışında suça yönlendirdiğini savunmuştur (Dönmezer, 1994: 85).

Pozitif ekol suç bilimine deneysel araştırmaların önemini kazandırmıştır. Ceza pozitif ekole göre suça göre değil suçluya uygun olarak verilmelidir. Bu tartışmalardan sonra ilk kez suçlu bireyin bilimsel olarak incelenmesi gerekliliği gündeme gelmiştir. Ayrıca pozitif ekol suç davranışının önlenebilmesi içinde gerekli önlemlerin alınması gerektiğini savunmuştur.

Coğrafi ekole göre ise suç bireyin içinde bulunmuş olduğu sosyal şartların bir sonucudur. Coğrafi etmenler suçlu davranışı üzerinde etkilidir. Bu etkiler nem, basınç, sıcaklık, yerleşim yeri vs. denilerek özetlenebilir.

Coğrafi ekolde coğrafi durum ve iklim özelliklerinin suçlulukla ilişki olduğu konusu yapılan istatistiksel çalışmaların kullanılmaya başlanması birlikte dikkat çekmiştir. Isı, iklim ve rzgr gibi doğal olayların topluma olan etkilerinin üzerinde yapılan araştırmalarda bu faktörlerin suçluluğun açıklanması gibi konular değerlendirilmiştir (Dönmezer, 1994: 154).

Montesquieu yaptığı araştırmada ekvatora yaklaşınca suçlulukta, kutuplara yaklaşınca da alkollü içecek kullanımında bir artış olduğunu belirtmiştir. Quetelet, bireylere karşı işlenen suçların sıcak mevsimlerde ve güneyde arttığını bununla birlikte soğuk mevsimlerde ve kuzeyde mülkiyete karşı suçların yüksek sayılar gösterdiğini açıklamıştır bunu ise kanun şekline dönüştürmüş “suçluluk hakkındaki ısı kanunu” olarak adlandırmıştır (Dönmezer, 1994: 158).

Suçun sebeplerini anlama ile ilgili araştırmalar uzun yıllardır devam etmekte olup bu hususta birçok fikir ortaya atılmıştır. Bu konuda yapılan çalışmalar günümüze ışık tutmakta ve suçun sebeplerini ortaya çıkarma bağlamında farklı yeni araştırmalara ışık tutmaktadır.

Suça sürüklenen çocukların suça sürüklenme sebepleri de yıllardır araştırma konusu olmuş ve geçmişte yapılan çalışmalardan da bu noktada faydalanılmaktadır. Bu araştırmalar suça sürüklenen çocukların hangi sebeplerden dolayı suça sürüklendiklerini ve bu sebeplerin

ilerleyen dönemlerde nasıl çözüme kavuşturulabileceği ile ilgili yol gösterici olmuştur.

1.5.2. Psikolojik kuramlar

Psikolojik kuramların temelinde sapma davranışı gösteren kişilerin bireysel kişilik yapılarında genel olarak görülen sorunlar mevcuttur. Bunlar, fikirsel yoksunluklar, ruhsal problemler, üstünlük tutkusu, hırs, uç seviyede kıskançlık vb. gibi bir çeşit kötü özellikler mevcuttur. Bu özelliklerin vermiş olduğu sebebiyet ile birey özellikle toplumsal hayat içerisinde sosyal ve bireysel ilişkilerde doğru karar verememekte, toplumsal hayata uygun olabilecek bir sosyal karakter geliştirememekte bunların ötesinde aşırı saldırgan, sapma davranışına kayma gibi yaklaşımları benimsemektedir. Psikologların insan davranışlarının tümünün zihinsel bazı süreçlerin bir fonksiyonu şeklinde gördüklerinden birçok suçla ilgili sergilenen davranışların kişilik bozukluklarının bazılarıyla ilişkili olduğunu belirtmektedirler (İçli, 2004: 56).

Psikolojik kuramların temelini, öğrenmedeki bireysel farklılıklar ile kişilik özellikleri oluşturmaktadır. Psiko-analitik kuramlara dayanan August Aichhorn ve Sigmund Freud, suça sürüklenen çocukların sağlıklı bir süperego geliştirmedikleri için ebeveynlerinin ve toplumun beklentilerini karşılamada zorluk çektiklerini belirtmişler, Fritz Redl ve David Wineman, suça sürüklenen çocukların uygun olmayan “süperego”ya sahip olduğunu, böylece “idin” dürtülerini takip etme eğilimde olduklarını ileri sürmüşlerdir. Sheldon ve Eleanor Glueck, 500 suça sürüklenen çocuk ile 500 suça sürüklenmemiş çocuğu karşılaştırmış, suça sürüklenen çocukların otoriteye daha çok karşı geldiklerini, daha dışa dönük, pişman, düşmanca, şüpheli ve savunmacı olduklarını tespit etmişlerdir. Conger ve Miller, bu çocukların duygusal olarak daha düzensiz, dürtüsel, şüpheli, düşmanca, huzursuz ve egosantrik olduklarını belirlemişlerdir (Lawrance & Hesse, 2010: 37-38).

Psikolojik kuramlar; psiko-dinamik, gelişimsel ve öğrenme kuramlarını içermektedir. Bu kapsamda psiko-dinamik kuramlar, aile bağlarının uygun bir şekilde kurulamaması veya geliştirilememesi ya da çocukluk döneminde yıkıcı bir travmanın yaşanması nedeniyle bireyin normal gelişimini tamamlayamadığı, bu nedenle cezalandırma ihtiyacı veya suçluluk duygusu ya da yetersiz dürtü kontrolünden dolayı bireyin suça sürüklendiğini kabul etmektedir. Gelişim kuramları, bireyin gelişim aşamalarını başarılı bir şekilde tamamlayamaması nedeniyle olgunlaşamadığı ve bu nedenle suç işlediğini belirtmektedir. Öğrenme kuramı, bireyin çevresini gözlemleyerek ve diğer bireylerin

davranışlarına özenerek suça yöneldiğini ifade etmektedir (Saruç, 2013: 22-23).

Psikolojik öğrenme kuramları; davranışçılık, sosyal öğrenme ve ahlaki gelişimi içermektedir. B. E. Skinner göre davranış, ortaya çıkarttığı ödül ve cezalarla şartlanmış olup, ödüller davranışın tekrarlanma ihtimalini artırmakta, cezalar ise davranışın tekrarlanma olasılığını azaltmaktadır. Davranışçılık; insan davranışını anlama konusunda büyük katkı sağlamış, ancak davranışta yer alan bilişsel mental süreçlerin rolünü açıklamada yetersiz kaldığı için eleştirilmiştir. Sosyal öğrenme kuramı, benzer ortamlarda bulunan bazı ergenlerin suçlu davranışta bulunurken niçin diğerlerinin bulunmadığını açıklamaya çalışmaktadır. Bu kurama göre davranış, insanların gözlem ve diğer insanları taklit etmesinin bir yansımasıdır. Bu alanda gerçekleştirilen araştırmalar sonunda; başkalarının davranışlarını gözlemlemenin bir sonucu olarak suçlu davranışın ortaya çıktığı, televizyon ve film izlemenin agresif davranış ve şiddet davranışını olumsuz etkilediği belirlenmiştir (Lawrance & Hesse, 2010: 37-38).

Sosyal öğrenme kuramına göre bireyin içerisinde bulunduğu sosyal çevre, aile ve bağlı bulunduğu kültürde suç işlemenin yanlış olmadığına dair tanımlamaları suç işlemenin yanlış olduğuna dair tanımlamalardan daha çok görürse suça sürüklenir. Sutherland suç davranışının çocuklukta öğrenildiğini ve ilerleyen dönemde suça uygun bir ortam oluştuğunda bireyin çocukluğunda suça olan yakınlığına bağlı olarak suç işlediğini savunur (Bağış, 2019: 203-221).

Sonuç olarak bu alanda yapılan çalışmalar, birçok şiddet suçlusunun çocukluğunda suça maruz kaldığını veya bir şekilde suç ile karşılaştığını ve bu noktada hem sosyal hem de psikolojik olarak bu suçtan etkilendiklerini göstermektedir. Yine araştırmalar şiddete meyil gösteren kişilerin bireysel olarak psikolojik sorunlar yaşadığını ve bunların sebebi olarak sapma davranışında bulunduklarını ortaya koymuştur.

1.5.3. Biyolojik kuramlar

Tarihsel süreçler göz önünde bulundurulduğunda, insanların fiziksel özelliklerine bakılarak bireylerin çeşitli şeytani özellikler gösterildiğine inanılmaktaydı. Özellikle Ortaçağ'da fiziksel olarak çirkin olan suç zanlılarının suçlu ilan edilme olasılığı çok yüksekti.

18. yüzyıldan başlayarak 20. Yüzyıla kadar bilim insanları vücut özelliklerinin davranışların bir göstergesi olduğun varsayımı ile bireysel karakter sınıflandırmaları yapmışlardır. Avusturya vatandaşı olan Franz Gall isimli bir anatomist 20 yıl boyunca zihinsel engelli ve mahkumların arasında kafatası şekillerini çizerek geçirmiştir. Bunun

dışında çalışma yapan birçok araştırmacı, araştırma yaptıkları bireylerin beden yapılarının suç davranışında etkili olduğu kanısına varmışlardır.

Genetik kuramların genel olarak, kromozomlardaki genlerle tıpkı anne, babanın özellikleri ve bazı hastalık/rahatsızlıkların çocuklara geçmesi gibi biyo-psikolojik ya da genetik yapıya dayalı suç davranışları sebebinin de genetik özelliklerden kaynaklanabildiğini savunmuşlardır (Soyaslan, 1998: 48).

Genetik çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda araştırma yapanların çoğunun aileler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bağlamda araştırma konusu olarak göz önünde bulundurulan ailelerin sapma davranışı görünümünün ortaya çıkartıldığı ve bu görünümünün genetik bağlamında yorumlandığı görülmüştür. Bu bağlamda ayrıca ikizler üzerinde de yapılan çalışmalar mevcuttur.

İkizlerle ilgili yapılan araştırmalar davranış ve karakter konularında ortam ve kalıtımın etkilerinin belirlenmesinin klasik bir yoldur. Suç olgusunu açıklama süreçlerinde ikizlerin göstermiş oldukları genetik benzerlikler birçok araştırmaya konu olmuştur. Günümüzde de bu konuda çalışmalar hala yapılmakta olup bu çalışmalar üzerinde yoğunlaşan araştırmacılar bir suç geni varlığını kabul etmektedirler. Fakat suç eğilimi oluşturan bir genetik faktörün bulunduğu konusunda da görüş bazı bulgular mevcuttur (Polat, 2004: 38).

Biyolojik kuramlar üzerinde yapılan çalışmalar 20. Yüzyılın ortalarına kadar yapılmış olup sapma davranışının ve suç potansiyelinin sınırlarının yorumunun çok karmaşık olduğu görülmüştür. Böylece yapılan tüm çalışmalar sonucunda suç davranışı ve kalıtsal ilişki kanıtlanamamıştır.

1.5.4. Sosyolojik kuramlar

19. yüzyılın sonlarından itibaren bazı bilim adamlarının çalışmaları ile sapma davranışının sosyolojik yönleri araştırılmaya başlanmıştır. Bu noktada sosyolojik suç kuramları oluşmaya başlamıştır. Toplumdaki bütün sosyolojik kurumlar, sosyal yapılar, normlar incelenmiş olup sosyolojik kurama göre suç; sosyal ortamın bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Başka bir pencereden bakacak olursak, hasta olan asıl kesim toplumdur.

Bireysel kuramlar incelendiğinde suçun kalıtsal sistemle geçip geçmediğini tartışan sosyologlar tarafından yoğun bir eleştiriye maruz kalmışlardır. Bireysel kuramlara göre davranış önce öğrenilmekte ardından içinde yaşanılan çevre tarafından şekillendirilmektedir. Bu kuramlarda kavramların tanımı mevcut değildir. Araştırmanın dayandığı örneklem evreni temsil etmez, örneklem kurumlarda yaşayan insanlar arasında seçilmiştir ki insanların bazıları zaten suçlu olarak

etiketlenmiştir. Temelde suç olgusu insani bir davranış olarak değerlendirilmektedir. Suç kavramı bir tanım olarak ele alınmalıdır, bir davranış türü olarak değil. Suç etiketi bir davranışla ilgilidir (İçli, 2016: 78).

Sosyolojik kuramlar suçu sosyoloji bilimi çerçevesinde ele almakta olup suçun genel anlamda sosyal boyutlarına vurgu yapmaktadırlar. Sapma davranışını temel alan sosyolojik kuramlar sosyal yapı, çatışma ve sosyal süreç olarak üç alt başlıkta incelemek mümkündür.

Sosyolojik bakış açısı aynı zamanda insan davranışının dinamik yönleri ve sosyal değişme ile ilgili olduğu için açıklayıcıdır. Sosyologlar, insan ve grup davranışını etkileyen, değişen normlar, değerler, kurumlar ve yapılarla ilgilenirler. Modern post endüstriyel toplumun değişen yapısının, grup içi ve kişilerarası ilişkileri çok büyük ölçüde etkilediği görülmektedir. Örneğin, geniş ailenin etkisinin azalması, bireysellik, bağımsızlık ve izolasyon üzerine baskı yapmaktadır. Aile yapısının ve ilişkilerinin bozulmasının ve çatışmaların suçluluğun ortaya çıkmasına etkisi de bu nedenle sürpriz değildir (İçli, 2016: 78).

Sosyal yapı kuramlarının suç davranışlarını sosyal yapı ve toplum düzene odaklanarak açıkladıkları görülmektedir. Bu kuramlarda, suç davranışlarının sosyal yapının bir sonucunda ortaya çıktığı ve sosyal yapının özelliklerine göre değişebildiği esas alınır (Burkay, 2008: 2).

Sosyal yapı perspektifi; gerinim (strain), sosyal düzensizlik ve alt kültür kuramları olmak üzere üç farklı sisteme sahiptir. Gerinim kuramında, suç işleme olgusu sosyal ve ekonomik başarısızlığın bir sonucu olarak öfke kaynaklı ortaya çıkart. Ortak değer ve kültür içerisinde dâhil olsa da bireysel olarak insanların başarıya ulaşma hususundaki yeterliliği bu sosyal yapı içerisinde farklılıklar göstermektedir. Sosyal düzensizlik kuramı ise özellikle getto semtlerde yaşayanların devletin uyguladığı yasaları ihlal ettiklerini savunur, onlara göre yoksul mahallelerde yaşayanlar arasında sosyal kontrol mekanizması yoktur. Kültürel sapma kuramlarında ise, alt sınıflarda farklı değer sistemlerinin geliştiği savunulur. Bu değer sistemleri, bireyleri suç işlemeye motive etmesinin yanı sıra suç davranışlarını da onaylamalarına yol açmaktadır (Özgür, 2018: 176-195).

Diğer yandan sosyal yapı teorisyenleri, sosyal düzensizlik, statü kaygısı ve kültürel sapma gibi unsurların alt sınıf gençliğinin suçlu davranışına yönelmesine neden olduğunu ifade etmişlerdir. Suçluluğa ilişkin sosyal yapı açıklamaları, ergenlerin içinde büyüdüğü sosyal ve kültürel çevreye ve ilişkili oldukları alt kültürel gruplara odaklanmaktadır. Sosyal yapı teorisyenleri, suçun temel ölçümü olarak resmî istatistiklere dayanarak, kültürel sapkınlık, sosyal düzensizlik ve statü kaygısı gibi

unsurların alt sınıf gençliğini suçlu davranışları göstermelerine neden olduğunu kabul etmektedirler (Lawrance & Hesse, 2010: 47).

Çatışma kuramlarında genellikle toplumun birbirleri ile çatışan öge ve birimlerden oluştuğu değişimin de aralarında çatıştığı görülen bu ögelerin itici güçleriyle ortaya çıktığı savunulmaktadır. Toplumsal bütünlüğün; bütünleşmiş ve uyumlu bir varlık olmayan toplumdaki ögeler arasında yaşanan çatışmanın oluşturduğu birbirlerine zıt güçlerin dengelenmesinin sonucunda ortaya çıkar. Çatışma kuramlarının çatışmanın sebepleri açısından kişisel nedenli çatışmalar ve toplumsal sebepli çatışma olarak iki farklı görüşün olduğu görülmektedir. İlk görüşte, çatışma bireylerin içgüdüsel bir özelliği olarak değerlendirilir, evrensel ve kaçınılmazdır. İkinci görüşte, çatışmanın sebebi toplum içerisinde farklı grupların çıkarlarının çatışmasının sonucunda ortaya çıkar ve kaçınılmaz olarak değerlendirilmektedir (Kongar, 1995: 185-186).

Sosyal çatışma kuramlarını ise kendi içlerinde 2 ayrı başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Bunlar Marksist düşünce ve suç ve çatışma teorisidir. Marks, Engels ile 1848'de yazdığı Communist Manifesto ile 1869'da ilk kez okuyucusuyla buluşan Capital: A Critique of Political Economy kitapları ile tanınır. Bu ve diğer çalışmalarında Marks toplumların ekonomik açıklamasını yapmıştır.

Çatışma kuramına göre sapma davranışı tanımı para, statü ve güce sahip olan bireyler tarafından kontrol edilmektedir. Sapma davranışı tüm insanlığın ihtiyaçlarını göz önüne alan tarafsız moral bir fikir birliği tarafından değil üst tabaka yani yönetici sınıfının kendi belirledikleri değerleri ile şekillenmiştir.

Sosyal süreç kuramları bölümünde ise alt başlık olarak sosyal öğrenme teorisi, etiketleme teorileri ve kontrol teorileri olarak suç kavramına yeni yaklaşımlar kazandırılmıştır.

Sosyal öğrenme, kriminoloji literatüründe davranış teorisi açıklayan bir daldır. Albert Bandura'nın teorisine göre insanlar şiddete eğilimli olarak doğmamışlardır, hayat süreçleri içerisinde saldırganlaşmayı öğrenmişlerdir. Bu öğrenme süreci daha önce şiddeti meşru veya meşru olmayan amaçlarına ulaşmak için kullananları veya medyada çekilen şiddet uygulayanları ödüllendiren sinema filmlerinden doğrudan gözlemlenerek öğrenilir. Sosyal öğrenme teorisinde, özellikle çocukların aile üyelerinden veya sosyal çevrelerindeki yetişkinlerden gördükleri şiddet içeren davranışlardan daha saldırgan davranışları öğrendiklerini savunur. İlerleyen süreçlerde ise bu saldırgan davranışlar bireyin sosyal hayatında ve ilişkilerinde kalıcı olur. Sosyal öğrenme teorisyenlerine göre ihlal, davranış biçimlendirilmesi (behavior modeling) denilen bir süreç yoluyla öğrenilir.

Etiketleme (toplumsal reaksiyon) teorisinin 1960’larda suç ve suçluluk konusunda kısa sürede tanınan bir kuram olduğu görülmektedir. Bu teoride bireylerin etiketlenmesinin onların suç işleme sürecinde etkili olduğu ileri sürülmüştür. Bu teori, kişilerin suçu veya sapkın olarak etiketlenmeleri onların toplumdan dışlandıklarıyla ilgili bir duyguya kapılmalarına sebep olacağı ve bu dışlanmanın insanları suçlu gruplar ile ilişkiye girmesi konusunda etkili olacağı vurgulanmaktadır (Kızmaz, 2005: 149-174).

Etiketleme teorisyenlerinin görüşlerine göre sosyal olarak toplum tarafından kabul görmeyen sapma davranışında bulunan bireyler toplumda değersiz kişiler olarak etiketlenmektedir. Örnek olarak; suç davranışında bulunan bir çocuğun ıslahevinde tutulup toplumdan uzak tutulması bir etiketlemedir.

Kontrol teorilerinin genellikle insan davranışlarının denetim ve bu denetimle ilgili kuramsal süreçlerin üzerinde odaklandığı görülmektedir. Bu kuramda kişilerin davranışlarını düzenleyen ve biçimlendiren faktörler ele alınmaktadır. Suç olgusu, insanların davranışlarında aile yapısı, inanç ve çevresel faktörler gibi etkili olan sosyal değişkenlerle değerlendirilmektedir. Travis Hirschi 1969’da Sosyal Bağ teorisiyle birlikte Kontrol kuramını gündeme getiren öncü isimlerden olmuştur (Burkay, 2008: 1-15).

Travis Hirschi sosyal bağ teorisi ile suç olgusunun toplum içerisinde bireysel bağları zayıflattığı ve kopardığına dikkat çekmektedir. Bu teori içerisinde sosyal bağ olgusu dört farklı bileşene sahiptir. Bu bileşenler bireyin öncelikle ailesine, arkadaşlarına, eğitim gördüğü kurumlara ve akran grubuna olan bağlılık şeklindedir. Hirschi’nin bu teorisinin ana amacı suça sürüklenen çocuğu suçtan ve suça sürüklenebileceği olağan dışı davranışlardan korumak üzerine yoğunlaşır. Hirschi’ye göre eğer bir gencin bağlılıkları, ilgileri, inanışları düşükse gencin çocuk suçlusu olma ihtimali yükselecektir. Başka bir tanım ile, sosyal bağ içerisindeki kişisel ilişkiler düşükse suç davranışlarında artış gözlenmesi beklenir (Özbay, 2004: 55-56).

Kontrol teorisi toplumdaki birey ve sosyal olarak işlev gören kurumlar arasındaki uygulamaya dayanır. Sonuca bakıldığında kontrol teorisyenlerinin ürettiği teorisinin yetişkin ve çocuk suçluluğunun açıklanması ve çözümlenmesinde katkı sağladıkları fakat konuları tümü ile açıklanmasında problem yaşadıkları ve yeterli olmadığı görülmektedir.

1.5.5. Sosyal Model

Bu model suçluların bireye indirgenmesi ve suçun herhangi bir sosyal işlev yetersizliğinden kaynaklandığını savunur. Söz konusu edilen

modelde yetersizlik reddedilmektedir. Suç probleminin yaşanmasının temel sebebi birey değil toplum kabul edilir. Bireyin suça sürüklenmesinin ana faktörü model içerisinde bireysel olarak değil de toplumun bireye yeterli imkânları sunmamasından kaynaklandığını savunur (Özgökçeler ve Alper, 2010: 33-54).

Sosyal modelin doğmasında engelli haklarının odak noktayı oluşturduğu bilinmektedir. Suça sürüklenen çocuklar da bu hususta değerlendirildiğinde dezavantajlı birey pozisyonunda bulunmaktadır. Bu konum sosyal modelin ana hatlarıyla örtüşmektedir.

Suç davranışını sosyal bilimciler farklı farklı teorilerle açıklamaya çalışmıştır. Bu teoriler suç davranışını tam anlamıyla ortaya koyamamışlardır. Bu sebeplerden ötürü ceza ve uygulamalar zamanla değişiklik gösterebilmiştir. Neo klasik ekolde başlangıçta çocukların 7 yaşına kadar cezalandırılmamaları savunulmuştur, bu durum günümüzde ise farklı uygulamalara tabidir. Biyolojik faktörlerin önemli olduğunu savunan ekolde ise psikolojik faktörler ve sosyal faktörlerin eksik kaldığını görmekteyiz. Sosyolojik kuramlar ve sosyal modelde ise bireyin suç davranışına yönelmesinin temel sebebi olarak sosyal çevresi kabul edilmiştir. Suçu sadece sosyal çevreye, biyolojik faktörlere, bireysel faktörlere, psikolojik faktörlere bağlamak yanlış olur. Suç başlı başına çok faktörlü yapının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Psikososyal destek uygulamalarının en verimli yanlarından biri suçu çok yönlü olarak değerlendirip, çok yönlü olarak müdahale etmesidir. Müdahale temelini çevresi içinde birey olarak esas alan psikososyal destek sistemleri, suç davranışının altında yatan sebeplerin bulunması ve bu sebeplerin çocuk lehine iyileştirilmesi bağlamında temel bir uygulama olarak kullanılmaktadır.

Suç ve suç davranışı konu olduğundan geçmişten bugüne birçok teori ortaya konulmuştur. Bu teoriler suç davranışının nedenleri üzerine yoğunlaşmış ve bu nedenleri farklı anlamlarda sorgulamaya çalışmışlardır. Bu teoriler kendi içlerinde büyük farklılıklar göstermiştir. Bazen bireysel faktörlerle açıklanmaya çalışılan suç bazen psikolojik olarak ele alınmıştır. Bu kuramlar suç olgusunu açıklamada önem taşımaktadırlar. Ancak genel kapsamda bakıldığında suç kavramı tek bir faktörle açıklanamayacak kadar büyük bir olgudur. Suç kavramı multidisiplinerdir. Suçun oluşumunda bireysel, psikolojik, sosyo-ekonomik olmak üzere birçok faktör etkilidir. Bu bağlamda suç olgu olarak bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalıdır (Burkay, 2008: 1-15).

1.5.6. Ekosistem Kuramı

Özellikle içinde bulunduğumuz yüzyılda yaşanan ani değişimler, teknolojinin, bilimin bir anda ilerlemesi insan davranışlarında da

değişimlere neden olmuştur. Yaşanan bu hızlı değişimden sonra toplum içerisinde de suç, nükleer tehlike, uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin yoğun kullanımı vs. gibi birçok sorun gündeme gelmiştir. Çevresel yapıda yaşanan bu değişimlerin insan davranışlarını da bu denli etkilemesiyle birlikte insanın çevreyle ilgili alanıyla birlikte değerlendirme fikrine gidilmiştir ve ekosistem kuramının temeli oluşmuştur.

Değişen dünya yapısıyla birlikte insan davranışları da çevresinden etkilenerek değişime uğramaktadır, bu durum hayat sürecini birey için daha karmaşık bir hale getirmektedir. Bu karmaşık düzen içerisinde bireylerin istekleri dengesizliğe uğramakta ve bu durum toplum içerisinde sosyal problemlere neden olabilmektedir. Bireylerin bu yoğun değişimle baş edebilmeleri için çevre ile kendi istekleri arasında bir denge sağlamak zorundadırlar. Ekosistem kuramına göre bireyler ve çevreleri ile kurulacak sağlıklı bağlar ile bireysel, toplumsal ve ailevi sorunların doğması önlenabilir ve bu doğal sistemler arasındaki eşitsizlik giderilebilir (Danış, 2006: 45-53).

Sosyal hizmet kuramlarından olan genel sistem kuramında kullanılan bazı kavramlar ekosistem kuramı içerisinde de yer almaktadır. Sistem, bireyin sosyal çevresi, enerji, transaksyonel analiz, uyum sağlama, baş etme becerileri ve bireyin sistemler içerisindeki karşılıklı bağımlılığı ekosistem kuramı içerisinde sıklıkla yer alan kavramlardır (Ashman & Hull, 1999: 14).

Davranışların sadece uyaran ve uyarana cevap olarak açıklamak yetersizdir. İnsan sosyal bir varlık olarak çevresinde olup bitenden etkilenmektedir. Bu etki zaman zaman bireyi sapma davranışına da itebilmektedir. Suça sürüklenen çocuklar ekosistem kuramı içerisinde bu noktada yer almaktadırlar. Çocuğun suça sürüklenmesinde çevresinin büyük bir etkisi bulunmaktadır. Bu etki zaman zaman aile, arkadaş ortamı, okul ortamı gibi sosyal kurumla içerisinde çeşitlenebilmektedir.

Sosyal hizmet mesleği çerçevesinde ekosistem yaklaşımı uygulamanın üç temel önemli sebebi bulunmaktadır.

1) Bu yaklaşım bireyin sosyal dinamiklerini ve bu dinamiklerin bireyin davranışını nasıl şekillendirdiğini öncelikle anlamlandırma sonrasında yorumlama ve bireysel olan sorunu tüm yönleriyle kavramak için önemli bir bakış sunmaktadır.

2) Birey olarak içinde yer aldığımız sosyal sistemlerle (aile, toplum, grup) etkileşimimizi anlamada bize yol gösterir.

3) Bireyin sorunları ile baş etme kabiliyetini öne alarak bu problemlerin çözümünde danışanların kararlar almasını ve bu kararları uygulamasını sağlar (Danış, 2006: 45-53).

Suçta sürüklenen çocuk özelinde ekosistem yaklaşımının kullanılmasının önemini gösteren bu 3 temel sebep bize yol gösterici olacaktır. Suçta sürüklenen çocuğun topluma yeniden kazandırılma aşamasında özellikle uygulanacak bu 3 madde sorunun anlaşılmasını, yorumlanmasını ve çözüm aşamasında çocuğu da çözümün içine katarak inisiyatif almasını sağlar.

Suçta sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırılmaları süreçlerinde bireyi çevresi dâhilinde ele alan bu kuram önemli bir yer tutar. Çocuğun suçta sürüklenmesinde etkisi bulunan çevresindeki sosyal etkenleri düşünerek bir yol haritası çıkartır. Bireyin çevresi de katılarak uygulanacak bir iyileştirme modeli ilerleyen dönemlerde sapma davranışının tekrarlanmasının önüne geçebilir.

1.5.7. Bağlanma Kuramı

Bağlanma kuramı temelde insanların kendilerine yakın gördükleri kişilerle kurdukları duygusal bağları temsil eder. Bağlanma kuramı, bağlanmanın hayatın ilk yıllarından itibaren ortaya çıktığını, içsel örüntüler sunduğunu ve bu örüntülerin hayatın ilerleyen yıllarına değişmeden aktarıldığını savunur. Duygusal bağ kurmanın gereksinimi hayatın başlangıcında ortaya çıkar ve hayat sonlanana kadar devam eder.

Bağlanma kuramının temelini oluşturan Bowlby bağlanmayı etiyoloji, nesnel ilişkiler ve psikodinamikler üzerine kurmuş ve bir kişilik gelişim kuramı olarak adlandırmıştır. Bowlby'nin bağlanma kuramında temel zaman dilimi bebeklik ve çocukluk dönemidir. Bağlanma bebeğe bakan kişinin ona yakın olmasını ve bebeğin dışardan gelebilecek tehlikelere karşı korunmasını sağlamaktadır (Morsünbül ve Çok, 2011: 553-570).

Son yıllarda bağlanma ile ilgili farklı teoriler ortaya atılmış olup çalışmalar özellikle ergenlik döneminde bağlanmaya yoğunlaşmıştır. Ergenlik dönemindeki bağlanma örüntüleri incelenmiş olup bu örüntülerin ergenlikte risk alma davranışını nasıl etkilediği araştırılmıştır.

Ergenlik dönemi bireyde kişiliği olduğu dönem olarak bilinmektedir, birey ergenlik döneminde bireysel, toplumsal açıdan birçok değişimler yaşar, bu dönemde yaşanan değişimler sancılı olabilmektedir. Bu dönemin daha rahat bir şekilde atlatılabilmesi, çocukluk dönemiyle ilişkilendirilir. Bireyin çocukluğunda hem ebeveynleriyle hem de akranlarıyla kurduğu ilişki ve bu ilişkinin kalitesi ergenlik döneminde

sorunların çözümü açısından anahtar bir rol teşkil eder (Karakuş, 2012: 33-46).

Bağlanma bakış açısıyla bakıldığında ergenlik dönemi bir geçiş dönemi olarak görülür. Çocukluk döneminde ebeveyn ile kurulan güvenli bağlanmadan sonra ergenlik döneminde ortaya çıkan problemler ile baş etme sürecinde bireye yardımcı olur. Ergenlik döneminde artan yeterliliklerden dolayı bağlanma daha az görülmektedir. Ergen birey bu dönemde ebeveyninden çok arkadaşlarına yönelebilir bu ergenin bağlanma davranışını geride bıraktığı anlamına gelmez, ebeveyn ile fiziki yakınlıktan çok ihtiyaç duyulduğunda duygusal yakınlık kurma biçimi ile ortaya çıkmaktadır. Güvenli bağlanma gerçekleştiren ergenlerde kuvvetli arkadaşlık bağları oluşması muhtemeldir (Karakuş, 2012: 33-46).

Bağlanmada ilişkilerin zayıf olması özellikle ergenlik çağındaki bireylerin bir sorunla karşılaştıklarında çevrelerinden yardım istememelerine, yakın ilişki olarak adlandırdığımız ebeveyn ve yakın akran ilişkilerinde büyük problemler yaratmaya ve yoğun bir yalnızlığa neden olmaktadır. Bu yalnızlık döneminde çocuk sapma davranışı gösterebilir ve bu sapma davranışıyla suça sürüklenebilmektedir. Suça sürüklenen çocuklarda yoğun olarak görülen sebeplerden biri de aile ve ebeveynler ile yaşanan sorunlardır. Bu sorunların kaynaklarından biri olarak da çocukluk ve ergenlik dönemlerinde yaşanan bağlanma sorunlarıdır. Bağlanmanın tam olarak kurulamaması sebebiyle çocuk yaşadığı sorunlarda yalnızlaşmak ister ve bu yalnızlık onu sapma davranışına itebilmektedir.

Bağlanma bebeklik döneminden itibaren başlayan yetişkinlikte de devam eden bir süreçtir. Bu süreç içerisinde bağlanma zayıf sağlanırsa bireysel olan problemler ilerleyen dönemlerde suça sürüklenen çocuk gibi toplumsal problemlere de dönüşebilmektedir.

Bağlanma kuramı sosyal hizmet mesleği içerisinde farklı türde müracaatçıların karşılaştığı sorunlara müdahale hususunda yardımcı olacaktır. Bağlanma kuramının en çok fayda sağlayabileceği konular; şiddet eğilimi, sapma davranışı, ebeveynlerle olumsuz ilişki, kendine zarar verme, bağımlılık vs. olarak sıralanabilir. Bu sorunlar özelinde bağlanma kuramını doğru kullanmak sorunların çıkış kaynağını bulmada bize yardımcı olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM: SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK OLGUSU

2.1. Suça Sürüklenen Çocuk Olgusu

Çocuk veya genç suçlu kavramının ilk defa İngiltere’de Victoria döneminde bir icat şekli olarak ortaya çıktığıyla ilgili çeşitli iddialar bulunmaktadır. Bu kavramın gündeme gelmesinin sebebi de yalnızca çocuk ve gençlerdeki değişimlerden kaynaklanmamaktadır. Karmaşık birçok faktörün bir araya gelmesiyle oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu faktörlerin çocukların çalıştırılma durumunun kontrol altına alınma isteği, ahlaki yönlendirme ve dinî fanatizm, burjuvazi hayırseverliği ile ihmal önleme çalışmaları, ceza hukukunun genişletilmesi, ahlaktan, suçtan yoksunluğu ve sosyal karmaşadan oluşan korkular ve çocuk veya gençlerin hukuki konumlarında yapılan değişikliklerden oluşabilmektedir.

Çocuklarda suç kavramı yetişkinlerin algılarıyla ilişkili olarak da değerlendirilmiştir. Sosyal, politik ve hukuki anlamda müdahalelere bağlı bir şekilde çocuklarda suçla ilgili tanım ve yaptırımların tanımlandığı görülmektedir. Bu sebeple çocuk ve gençlerdeki suç olgusu devamlı yenilenerek; yeniden tanımlanmaktadır. Özellikle 19. yüzyılda çocuk suçlu kavramının disiplinsizlik, işsizlik ve ahlaki dejenerasyon kaygılarıyla oluşturulduğu, 20. Yüzyıl başlarında çocuk işçiliğinin artması ve emperyalist kaygıların arasında sorunlu ergen kavramının ortaya çıktığı görülmektedir. Sorunlu çocuk suçlular kavramı da 20. yüzyılın ortalarında sosyal yardımlaşma kurumlarının artmasıyla birlikte gündeme gelmiştir (Ögel, 2014: 25).

Karl Popper’in çocukların suça bulaşmaları konusunda yaptığı uyarı göz ardı edilmemelidir: *“Düzenli bir şekilde aşırılıklarla karşı karşıya kalan çocuklar buna kolayca uyum sağlarlar. Bu uyumun sonucu bir tabanca olacakları gelecektir”*. Popper çocukların erişkinliğe ulaşmadan önceki dönemlerinde yaşadıkları uyum sorunları ve aşırılıkların ilerleyen dönemlerde daha büyük bir etki göstererek toplumsal anlamda büyük bir soruna dönüşeceğini savunmuştur.

Çocuk suçluluğu dört aşamalı bir süreçtir. Birinci aşamada çocuklarda suçlara ilgili davranışlar oluşmaktadır. Burada aile, arkadaşlar, öğretim kurumları gibi sosyal çevrenin etkisi büyüktür. İkinci aşamada çocukların suç davranışlarını sergilediği ve soruşturma gerçekleştirilmektedir. Üçüncü aşama yargılamayı da kapsayan kovuşturma, hüküm giyme ve cezanın çekilmesi aşamasıdır. Dördüncü aşama topluma katılma ve sosyalizasyon aşamasıdır. Çocuk suçluluğu

sorunu bütünsellik içinde kavranabilirse anlaşılır ve çözüm önerileri üretilebilir (Bal, 2004: 106).

Şiddet eylem ve davranışlarının hem ülkemizi hem tüm dünyayı etkilediği, insanların hayvani içgüdülerinin yoğun olarak arttığı, beyinlerin sadece ilkel kısımlarının kullanıldığı, ekonomik şartların hayatın her alanında insanların üzerinde ciddi baskılar kurduğu bugünün dünyası ciddi bir hal almıştır. Alman bir psikolog olan Martin Seligman, bütün dünyadaki bireyselliğin artmasıyla ahlak çöküşünün nedeni olarak, aile bağları ve dinî inançların zayıflamasını göstermiştir. Ülkemizde yapılan araştırmalara bakıldığında toplum olarak yaşanan sıkıntıların başında toplumun bireyselleşmesi ve değerlerin kaybedilmesi gelmektedir (Yavuz, 2009).

Batı literatürüne göre 11-18 yaş aralığında sapma davranışından bulunan birey suça sürüklenen çocuk (juvenile delinquency) olarak tanımlanmıştır.

Uluslararası bütün antlaşmalarda ve yürürlükte olan bütün kanunlarda bireyin erişkinlik dönemi 18 yaş ile sınırlandırılmıştır. 18 yaşından önce biyo-psiko-sosyal gelişim döneminde olan birey çocuk olarak sınıflandırılmıştır. Dolayısıyla kanuni olarak birçok yükümlülük ve haklar (seçme seçilme, oy kullanma vs.) 18 yaşında başlamaktadır.

Uluslararası birçok sözleşmede de çocuk suçluluğu ele alınmıştır. “Özellikle Birleşmiş Milletler Çocukların Yargılanması İle İlgili Uyulması Gereken Standart Asgari Kurallar” deklarasyonunda bu konu derinlemesine incelenmiştir.

Çocuk suçluluğunu diğer suçluluklardan ayıran en temel özellik kanun koyucu kurumların bir yaş sınırı belirlemiş olmasıdır. Türkiye’de kullanılan hukuk sisteminde çocuk suçluluğu; “on sekiz yaşından küçük kişilerin bir normu ihlal etmesi” olarak tanımlanmaktadır. Hukuki olarak bakıldığında henüz erişkinliğe ulaşmamış bireylerin sapma eyleminde bulunmuş olmaları durumudur.

Suç işleyen çocuklar değerlendirilirken, bu çocukların çoğunlukla çevrelerinin, kalıplaşmış kültür yapısının ve gelenek ve göreneklerinin kurbanı oldukları gerçeğini göz önüne almak gerekmektedir. Bu çocukların tahliye olmasının ardından hor görülmemesi, aşağılanmaması, iyiye yönelme istekleri kırmadan hayatlarını devam etmelerine yardımcı olmak, insancıl ve toplumsal bir ödevdir.

Sonuç olarak göz ardı edilmemelidir ki çocuk suçluluğu; diğer suç türleri ile kıyaslanınca herhangi bir farkı olmasa dahi suça sürüklenen birey adına ve toplumsal hayat kalitesi bakımından önemli ve büyük problemler içerir. Bu noktada çocuk suçluluğu toplum içerisinde yetişkin olmamış bireyin yaşadığı sosyal uyumsuzluğu gösterir. Bu

durum gün geçtikçe, daha büyük problemlere yol açacak bir olgu olarak karşımıza çıkacaktır.

2.2. Toplumsal Bir Olgu Olarak Çocuk Suçluluğu

Çocuk, doğduğunda iyi veya kötü bir varlık değildir. Tıpkı yetişkinler gibi çevreleriyle etkileşim kurarak ve her an gelişmektedirler. Onun kötü veya iyi olmasının belirleyicisi yaşantılarıdır. Özellikle aile, çevre, eğitim ve ekonomik yapı gibi durumlar bu belirleyicilerden bazılarıdır. Çocuğun suça tanınması sosyal bir sorundur. Kısacası “çocuk suçluluğu kavramının kökeni hukuksal olmaktan çok sosyolojik ve psikolojiktir.” (Güngör, 2008: 25-43).

Çocukların işlediği suçlar tür ve sebep bakımından yetişkin suçlarından farklı olarak değerlendirilmesi gerekir. Özellikle de ergenlik döneminde, çocuğun ruhsal ve bedensel gelişiminin hızlandığı dönemdir. Bu gelişmeden kaynaklanan dengesizlikler, deneyim ve bilgi eksikliğinin de bir arada olması gencin sosyal kural ve normlara uyum sağlamasını zorlaştırabilmektedir. Aynı zamanda çevreden toplumsal kabul bekleyen çocuklar, beğenmediği toplum kurallarını bazılarını yeniden düzenlemeyi düşünebilmektedir. Bazı davranışlarının kimseyi memnun etmediğini görmektedir. “Çocuk suçluluğunu, yetişkinlik döneminde işlenen suçtan ayırt eden en önemli özellik, bu dönemin gelişiminde “problemlili evre” ya da “geçiş evresi” olarak adlandırılan ergenlik dönemine rastlamasıdır.” (Yavuzer, 1987: 15).

Suçta itilmiş çocuklar toplum içerisinde belirli şahıslar tarafından hırsızlık, gasp gibi işlerde kullanılabilir. Bu nedenle hukuk sistemleri çocuk ve yetişkin suçluluğunun ayrımını yapıp farklı yargılama, infaz ve ceza sistemleri geliştirmelidir. Toplumsal anlamda yetişkin bireyin cezalandırılması sistemi çocuk için bir ıslah politikasına dönüşmelidir.

Suçta sürüklenen çocuğun topluma tekrardan kazandırılabilmesi için sosyal ve psikolojik yönden daima desteklenmesi gerekmektedir.

Çocuk suçluluk döneminde eğer bu yönlerden desteklenmez ise ilerleyen dönemlerde tekrarlayan davranış bozukluğuna neden olabilir. Bu da toplumun düzenini bozan davranışları içerir. Devam eden süreçte toplumda davranış bozukluğu bulunan çocuğun suça tekrardan bulaşması veya sürüklenmesi yüksek ihtimal barındırır.

Yapılan araştırmalar gösteriyor ki Türkiye’de işlenen suçların yaklaşık olarak yarısını 25 yaş altındaki çocuk ve genç kategorisindeki bireyler işlemektedir. İlerleyen dönemlerde suç işleyen bireylerin yaklaşık olarak %90’nının çocukluk veya gençlik dönemlerinde suça bulaştıkları kaydedilmektedir. Konuya bu noktadan yaklaşıldığında çocuk ve gençlerin suça bulaşma dönemlerinden sonraki toplumsal rehabilitasyon

ve alınacak önlemler gelecekteki suçların azaltılması bağlamında sağlıklı bir adım olacaktır.

Çocuk ve gençlerin suç sayılan davranışları; “aileye, çevreye, okula karşı kabahat işlemekle başlamakta ve daha sonraları da, niteliği değişerek yasaların suç saydığı davranış ve eylemlere doğru kaymaktadır”. Bunları bu şekilde sıralayabiliriz (Köknel, 2001: 356);

- Eve, okula, işyerine yalan söylemek.
- Gece geç saatlere kadar eve dönmek.
- Evden ve okuldan kaçmak.
- Okul ve iş tembelliği.
- Okulun ve iş yerinin disiplinine uymamak.
- Hırsızlık.
- Yankesicilik suçu.
- Araba hırsızlığı.
- Trafik suçları.
- Alkol kullanımına bağlı suçlar.
- Uyuşturucu ve uyarıcı maddeler kullanmak.
- Saldırı ve tahrip.
- Kavga.
- Bıçak ve tabanca taşıma
- Yaralama ve öldürme.

Çocuklar suça sürüklenmeye öncelikle çevresinden bulunan sosyal kurumlarda yükümlü olduğu görevleri yerine getirmeyerek veya bunları aksatarak başlar. Öncelikle küçük olgularla başlayan suça yönelme, önü alınmadığı takdirde ilerleyen dönemlerde sosyal çevreninde etkisiyle beraber daha büyük suçlara dönüşebilmektedir.

2.3. Suça Sürüklenen Çocuğa Yönelik Uluslararası Düzenlemeler

Suça sürüklenen çocuklarla ilgili uluslararası platformlarda birçok çalışma ve düzenlemeler birçok farklı ülkenin katılımı ve ortak paydaşların çabalarıyla ortaya konulmuştur. Ülkemizde de hem ulusal alanda hem de uluslararası platformlarda bu paydaş ülkelerden biri olmuş, çocuk suçluluğunun nedenleri, sonuçları ve çocuk suçluluğunu önleme politikaları konusunda sosyal ve hukuki devlet anlayışıyla oluşturulmuştur.

Bu sözleşme Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989’da kabul edildiği görülmektedir. Bu sözleşme “Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nde bulunan çocukların özel ilgi, yardım ve haklarının olduğunu belirten maddeye dayanılarak hazırlanmıştır. Sözleşmeye imza atan taraf devletlerin;

Birleşmiş Milletler Antlaşması’nda ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte

eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Antlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir hayat düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırla tutarak,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dâhil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilan ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilan ettiğini anımsayarak,

Toplunun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen ülkeler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini göz önünde bulundurarak,

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesinde (özellikle 23 ve 24 üncü Maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10 uncu Maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırla tutarak,

Çocuk Hakları Bildirisinde de belirtildiği gibi, “çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğunu” nu hatırla tutarak,

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlat edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silahlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak,

Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç şartlar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi göz önünde tutarak, Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama şartlarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak, kabul ettiği ve sözleşme üzerinde uzlaşıldığı ortaya konulmuştur (Adalet Bakanlığı, 2013: 6-20).

2.3.2. Çocuk suçluluğunun önlenmesine ilişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri)

28 Şubat-1 Mart 1989 tarihlerinde Riyad’da toplanan “Çocuk Suçluluğu Uzmanları Uluslararası Toplantısı’nda alınan birleşmiş milletler kararları çocuk suçluluğunun önlenmesine adına bir milat olarak kabul edilmektedir. Üye devletlerden bu ilkelerin ulusal yasalarına ve politikalarına yansıtılmaları istenilmiş ve bu ilkelerin paydaşlar tarafından en geniş kapsamda ülkelerde tanıtılması istenmiştir.

Bu konuda yayımlanan temel ilkeler şöyledir;

1. Çocuk suçluluğunun önlenmesi suçun önlenmesinin özlü bir ögesidir. Gençler toplumda yasaya uygun ve yararlı etkinliklere kendilerini adayarak, bu tavra ve insancıl görünümlü bir hayata uygun uğraş edinerek, suç üretmeye yönelik olmayan bir anlayış kazanabilirler.
2. Çocuk suçluluğunun önlenmesi çabalarının ürünlerini vermesi için, tüm toplumca, ergenlik çağındakilerin, kişilikleri göz önüne alınarak yetişen körpe çocukluklarından itibaren coşkularını, yaşama sevinçlerini dışa vurmaları hoş görülerek ve desteklenerek uyum içinde gelişmelerinin sağlanması gerekir.
3. İşbu yönlendirici ilkelerin yorumları sonrasında çocuğa yönelik bir yönelim kalıbının kabulü isabetli olur. Gençler; toplumda etkin bir taraf rolü üstlenmelidirler. Toplumsallaştırma ve denetim önlemlerinin basit nesneleri olarak görülmemelidirler.
4. Yönlendirici ilkeleri uygulamaya geçirmek için tüm önleme programı ulusal adalet sistemlerine, uygun olarak, küçük çocuklardan başlayarak gençlerin esenliğine yönelik olmalıdır.
5. Yeni suçluluk önleme politikalarının kabulünün zorunluluğu ve önemini teslim etmek kadar, çocuğun yetişmesine ağır olumsuz bir etkiye neden olmayacak ve başkası için bir zarar taşımayan bir davranışı suçlama ve cezalandırmadan kaçınılmasını hedefleyen önlemlerin sistemli olarak incelenmesi ve işlenmesi de gerekmektedir. Bu politikalar ve önlemler, aşağıda sıralanan ögeleri içermelidirler:
 - (a) Özellikle eğitim konusunda, gençlerin çeşitli gereksinimlerini karşılamaya dönük ve tüm gençlerin, özellikle “tehlikede bulunduğu” aşikâr olan ya da “sosyal risk” durumundaki ve özel bir dikkat ve koruma gereksinimi gösterenlerin kişisel gelişimlerini güvenceye alacak bir destek kadrosu tesisini öngören hükümler;
 - (b) Suçluluğun önlenmesi için özel olarak uyarlanmış görüşler ve mevzuat metinleri, idari usuller, kurumlar, kuruluşlarla yasa ihlallerine yol açan güdüler, gereksinimleri ve suça yönelmiş azaltmayı ve bu davranışı ortaya çıkaran şartları bertaraf etmeyi hedefleyen bir hizmetler ağı aracılığı ile somutlaştırılmış kavramlar ve yöntemler kabulü;
 - (c) Temel hedef olan çocuğun yararı uğruna icra edilen ve adalet ve nasfetten esinlenen resmi müdahale;
 - (d) Gençlerin esenliğinin, gelişmesinin, haklarının ve çıkarlarının korunması;
 - (e) Bir gencin davranış ya da yöneliminin genel toplum kurallarına ve değerlerine uygun olmadığı bilincinin çoğu kez olgunlaşma ve büyüme sürecinde kendini göstermeye başladığı ve bireylerin çoğunda ergenlik çağına geçişle bu olumsuzlukların kendiliğinden kaybolma eğilimi gösterdiğinin bilincine varılması;
 - (f) Uzmanlar arasında egemen olan görüşe göre, bir genci “yoldan çıkmış”, “topluma zararlı” ya da “topluma zarar vermeğe eğimli” olarak nitelemenin,

çoğu kez bu sınıflandırmaya girenlerden sonuncusu nezdinde cezayı gerektiren bir davranışın sistematik olarak gelişmesinde payı olduğunun bilincine varılması.

6. Çocuk suçluluğunu önlemede yerel topluluk hizmet ve programlarının özellikle klasik tipte hiçbir hizmetin bulunmadığı yerlerde işlerlik kazanması ve toplumsal denetimin klasik çarelerine en son çare olarak başvurulması uygun olur.

Bu ana maddeler ile Riyad İlkeleri taraf devletler tarafından imzalanmış ve suça sürüklenen çocukların hakları uluslararası platformda korunmaya başlanmıştır (Adalet Bakanlığı, 2013: 22-30).

2.3.3. Çocuk adalet sisteminin uygulanması hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart kuralları (Pekin (Beijing) Kuralları)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 29 Kasım 1985 tarihli kararıyla kabul edilmiştir. Beijing kurallarında çocuk suçluluğunun önlenbilmesi ve sapma davranışı gösteren çocuğun sorunlarının çözüme kavuşturulabilmesi için öncelikle toplum içerisinde ailelerin, gönüllü vakıf ve kuruluşların, açıkça belirtmek gerekirse tüm toplumsal grupların bir bütün halinde çalışmasını sağlamak öngörülmektedir.

Beijing Kuralları'ndaki temel ilkeler genel itibariyle kapsayıcı bir şekilde sosyal politikaların uygulanmasını savunur. Çocukların ve ailelerin refah düzeylerinin olabildiğince artırılması amaçlanmıştır. Bu sayede çocukların suça bulaşmalarının önüne geçilecek bu sayede çocuk ceza sisteminin kullanılması en aza indirgenecektir. Bu konudaki bazı temel Beijing ilkeleri aşağıdaki gibidir;

1. Üye ülkeler, kendi temel çıkarları dairesinde, çocukların ve ailelerin daha iyiye yönlendirilmelerini sağlamalıdır,
2. Üye ülkeler, çocukların doğru yoldan saptırılmaya müsait yaşlarda olmaları nedeniyle, bu dönemlerinde onlara toplum içinde yararlı bir hayat sağlamak için çaba göstermeli ve suçtan ve kabahatlerden uzak bir hayat için çocukların içinde bulundukları şartları iyileştirmelidirler,
3. Çocukların refahını arttırmak amacı ile aile, gönüllüler ve öteki toplumsal gruplar yanında okullar ile diğer kurumlar da dahil olmak üzere her kaynağın harekete geçirilerek elbirliği ile çalışmalarını sağlamak, için gerekli özen gösterilmeli, böylece hukukun araya girmesi olabildiğince aza indirilmeli ve hukuka aykırı davranışta bulunan çocuklara etkili, hakkaniyetli ve insanca davranılması sağlanmalıdır,
4. Gençliğin korunması ve toplumda barış düzenin sürdürülmesi amacı ile tüm çocuklara ayrıntılı bir sosyal adalet çerçevesi içinde uygulanacak adalet, her ülkenin ulusal kalkınma sürecinin bir parçası olarak görülmelidir,
5. Bu Kurallar bütününün her üye ülkede uygulama yöntemleri o ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel şartlarına bağlıdır,
6. Çocuk ceza adaleti hizmetleri, hizmetteki personelin çalışma yöntemleri, yaklaşımları ve bilgileri de dâhil olmak üzere sistematik olarak geliştirilmelidir (Adalet Bakanlığı: 2013: 31-44).

2.3.4. Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların korunmasına ilişkin Birleşmiş Milletler kuralları (Havana Kuralları)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1990 tarihinde yaptığı çalışma ile imzalanmış Havana Kuralları suça sürüklenen çocuk alanında geniş kapsamlı bir nizamname olarak göze çarpmaktadır. Temel perspektifler olarak;

1. Çocuk adalet sistemi, çocukların haklarının ve güvenliğinin lehinde davranır ve onların fiziksel ve ruhsal sağlıklarına destek olur. Bir çocuğun hapsedilmesi, başvurulacak en son tedbirdir,
2. Çocuklar ancak, bu Kurallar ile, Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart kurallarında (Pekin Kuralları) yer alan ilkelere ve usullere göre özgürlüklerinden yoksun bırakılabilir. Bir çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılması, başvurulabilecek en son tedbirdir; bu tedbir istisnai hallerde ve zorunlu asgari bir süre için kullanılabilir. Özgürlükten yoksun bırakma süresinin uzunluğuna yetkili yargı makamları tarafından karar verilir; bu karar çocuğun daha erken salıverilmesi ihtimalini ortadan kaldırmaz,
3. Bu Kurallar, insan haklarına ve temel özgürlüklere uygun olarak, bütün tutma türlerinin zararlı sonuçlarını bertaraf etme ve çocuğun toplumla bütünleşmesini kolaylaştırma düşüncesiyle, herhangi bir biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların korunması için Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen asgari standartları oluşturmayı amaçlamaktadır,
4. Bu Kurallar, ırk, renk, cinsiyet, yaş, dil, din, milliyet, siyasal veya başka bir fikir, kültürel inanç veya uygulama, mülkiyet, doğum veya aile statüsü, etnik veya toplumsal köken ve özgürlük gibi sebeple ayrımcılık yapılmaksızın, tarafsızlıkla uygulanır. Çocukların dinî ve kültürel inançlarına, bunları uygulamalarına ve manevî değerlerine saygı gösterilir,
5. Bu Kurallar, başvurulabilecek uygun standartlar olarak işlev görmesi ve çocuk adalet sistemi işleyişiyle meşgul olan meslek adamlarına yardım etmesi ve yön göstermesi için düzenlenmiştir,
6. Bu Kurallar, çocuk adalet sistemi içindeki personelin ulusal diline çevrilerek hemen kullanımına sunulur. Tutma kurumunda çalışan personel tarafından konuşulan dili iyi bilmeyen çocuklar, gerekli olduğu her zaman ve özellikle sağlık muayeneleri ve disiplin yargılaması sırasında bir çevirmenden ücretsiz yararlanma hakkına sahiptir,
7. Devletler, uygun gördükleri takdirde bu kuralları kendi mevzuatlarına içselleştirir veya mevzuatlarını bu kurallara göre değiştirir. Devletler, çocuğa verilen zarardan dolayı tazminat ödenmesi de dahil, bu kuralların ihlal edilmesine karşı etkili iç hukuk yolları sağlar. Devletler ayrıca bu kuralların uygulanmasını kontrol eder
8. Yetkili makamlar, tutulan çocukların bakımının ve topluma dönüş hazırlanmalarının önemli bir sosyal hizmet olduğu konusunda kamuoyunun ilgisini yükseltmek için sürekli çaba harcar; bu amaçla, çocuklar ile çevre halkı arasında yakın ilişki kurulmasını kolaylaştırmak için gerekli tedbirler alınır,
9. Bu kurallardaki hiçbir hüküm çocukların, küçüklerin ve bütün gençlerin hakları, bakımları ve korunmaları açısından onların daha yararına olan, uluslararası toplum tarafından tanınmış ilgili Birleşmiş Milletler insan hakları belgeleri ve standartlarının uygulanmasını önleyici şekilde yorumlanamaz,
10. Bu kuralların ikinci bölümünden beşinci bölümüne kadar olan bölümlerinde yer alan bazı hükümlerin uygulanması sırasında herhangi bir hükmün bu

bölümdeki hükümlerden biriyle çelişmesi halinde, bu bölümdeki hükümlere üstünlük verilir (Adalet Bakanlığı, 2013: 51-52).

Havana Kuralları'nın son bölümü çocuk cezaevlerinde görev yapmakta olan personellerin standartları ile ilgili açıklamalar içermektedir. Havana Kuralları'na göre cezaevi kurumu personelleri arasında meslek öğretmenleri, danışmanlar, sosyal hizmet uzmanları, psikiyatrlar, psikologlar gibi nitelikli ve yeterli sayıda elemanlar barındırmalıdır. Bu personellerin istihdamı sürekli olarak sağlanmalıdır. Uygun görülmesi ve yararlı bulunması halinde de yarı zamanlı ve gönüllü çalışanlar istihdam edilebilmelidir. Personellerin mesleki kabiliyetlerinin yanı sıra risk grubundaki çocuklar ile çalışmaları dolayısıyla bu işe kişisel uygunluklarının da değerlendirilmesi gerekmektedir. Personel düzenli olarak değişen kanunlar ve durumlar ile ilgili eğitimler almalıdır.

Havana Kuralları Çocuk Adalet Sistemi içerisinde özellikle özgürlüğünden alıkonulan çocuklarla ilgili çok detaylı çalışmalar gösterdiğinden, uluslararası standartta önemli bir çalışma olarak kabul edilmektedir.

Yukarda adı geçen bütün uluslararası sözleşmeler içerisinde dezavantajlı çocuklar ve bu grup içerisinde yer alan suça sürüklenen çocuklar için ayrı bir bölüm oluşturulmuş ve sözleşmeleri imzalayacak paydaş devletlerin onayıyla çocuk hakları sabit hale getirilmiştir. Sözleşmelerde çocuk hakları ile ilgili olan kısımda ana fikir çocuğun yüksek yararını korumaktır. Bu noktada suça sürüklenen çocuklar da bu kategori içerisinde yer almakta olup hakları koruma altına alınmıştır.

Dezavantajlı çocukların tümünü kapsayan bu uluslararası sözleşmeler, suça sürüklenen çocuklar özelinde çocukların adli sistemlere giriş aşamasından, çıkış aşamasına kadar bütün haklarını koruma altına almaya çalışmıştır.

Suçta sürüklenen çocuklar adalet sistemi içerisinde kaybolmamalı bu hususta çocuğun iyileştirilmesi ve topluma tekrardan kazandırılması için gerekli psikososyal müdahaleler planlanmalı ve büyük bir önem gösterilerek uygulanmalıdır. Sosyal çalışma mesleği içerisinde büyük bir yer kaplayan dezavantajlı çocuklar bu noktada özellikle eğitilmiş kişiler tarafından desteklenmelidir.

2.4. Ulusal Alanda Yapılan Yasal Düzenlemeler

Türkiye ulusal hukuk sisteminde çocuk haklarıyla ilgili yapılandırılmış hukuki düzenlemelerin birçoğu yer almaktadır. Çocuğun yüksek yararının Anayasa hükümlerince güvence altına alındığı görülmektedir. Anayasa'daki 42/2. maddede, "*Devlet çocukları korumak ve bunun için gerekli kurumları kurmak için gerekli önlemleri alacaktır*" denilmektedir. Çocuk Koruma Kanunu'nda çocuk; "*daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi*" şeklinde ifade edilmiştir.

“Gerek Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu” ve gerekse “Çocuk Koruma Kanunu” ile mevzuatımızda çocuklara ilgili yeni düzenlemeler getirilmiştir.

Buna göre artık kısa süreli hapis cezalarında veya tutuklanmayı gerektiren sebeplerin var olması durumunda, ihtiyaç duyulması halinde rehberlik, bilgilendirme ve rehabilitasyon sağlanarak, cezalar ya da denetimin toplum içinde kalarak yerine getirilmesi öngörülmektedir. Çocukların yüksek yararının korunması denetimli serbestlik ve yardım ile koruma hizmetlerinin temel ilkelerindendir (Aslan, 2008: 88-96).

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun “Müdafinin görevlendirilmesi” başlıklı 150/2. maddesinde, müdafî bulunmayan şüpheli veya sanık; çocuk ise veya kendisini savunamayacak derecede malul ya da sağır ve dilsiz ise, istemi aranmaksızın bir müdafî görevlendirileceği belirtilmektedir. Yine Ceza Muhakemesi Kanunu’nun “Uzlaşma” başlıklı 253/4. maddesinde, şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifinin kanunî temsilcilerine yapılacağı hükme bağlanmıştır (Aslan, 2008: 88-96).

Çocuk ceza ve koruma kanunlarının temel amacı çocukların yüksek yararı ile birlikte çocukların daha çok ailelerinden ve toplumdan uzaklaştırılmadan toplumun kurallarına ve kanunlara uyum sağlayan bireylere dönüşmesini sağlamaktır. Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri’nin temel amacı ise suç davranışına sürüklenmiş çocuğa suçun kanundaki yerine göre bir şans daha vererek toplum içerisinde toplumla birlikte rehabilite olmasını sağlamaktır.

2.4.1. Suça sürüklenen çocuklara uygulanan tedbirler

Cezai mahkeme yargılaması sonucunda suçu kesinleşen çocuklar Çocuk Eğitimevleri’ne gönderilmektedirler. Suça sürüklenen çocuklar açısından önemli olarak görülebilecek diğer husus, suçu sabit olarak görülen çocuk hakkında ceza kararı yerine, güvenlik tedbiri kararlarının uygulanmasıdır. Güvenlik tedbiri denilince akıllara öncelikle Denetimli Serbestlik gelmektedir. Ancak Denetimli Serbestlik Merkezleri ancak yasalarda belirtilen durumların teşkil etmesi halinde karar olarak uygulanmaktadır. Bu kanunların temel amacı cezai sorumluluğun toplum içerisinde uygulanmasının sağlanmasıdır. Özellikle ülkemizde denetimli serbestlik uygulamasının başlaması ile birlikte hapis cezası uygulaması en son düşünülmesi gereken ceza olarak değerlendirilmiştir. Çocuklara cezai yaptırımdan önce uygulanan tedbirleri şöyle sıralanabilir.

2.4.1.2. Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar

Türk Ceza Kanunu’nun 50. Maddesine göre;

Kısa süreli hapis cezası, bireyin kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma, kamuya yararlı bir işte çalışma gibi seçenek yaptırımlara çevrilebilir. Daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olmak şartıyla, mahkûm olunan otuz gün ve daha az süreli hapis

cezası ile fiili işlediği tarihte on sekiz yaşını doldurmamış olan çocukların mahkûm edildiği bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, yukarıda belirtilen seçenek yaptırımlardan birine çevrilir.

Yetişkin kişilerde hapis cezasının yaptırıma çevrilmesi bazı kısıaslarla belirlenmiştir. 18 yaşını doldurmamış çocuklarda mahkûm edildiği cezanın 1 yıl veya daha az olması şartıyla öncelikli olarak amaç bireyi özgürlüğünden mahrum etmek değil bireyin topluma faydalı işler yapmasını sağlamaktır. Bu husus çocuğun topluma yeniden kazandırılması açısından değerlidir.

2.4.1.3. Hapis cezasının ertelenmesi

Türk Ceza Kanunu'nun 51. maddesine göre; İki yıl veya iki yıldan az bir süre ceza alan kişinin cezası ertelenebilmektedir. Bu süre ayrıca suç fiilini işlediği anda 18 yaş altında olan bireyler için üst sınır olarak 3 yıl olarak öngörülür. Cezası bu şekilde ertelenen bireyler için 1 yıldan az ev 3 yıldan fazla olmamak kaydıyla denetimli serbestlik verilir. Denetim sürecindeyken mahkeme bireyin alması gereken eğitimler olduğunu belirleyebilir veya bir başka denetleyici gözetiminde kamu kurum ve kuruluşlarında halka yararlı işlerde çalıştırılabilir. Mahkeme ayrıca denetim süresi içerisindeyken bireyi denetleyecek ve rehberlik edecek uzman bir personel de görevlendirebilir.

Bireyin biyo-psiko-sosyal olarak değerlendirilip ihtiyaç duyduğu noktada gerekli sosyal mekanizmaları harekete geçirip destek sağlamak yegâne amaç olmalıdır. Bu madde ile bireyin hem özgürlüğünün kısıtlanmaması sağlanmış olup ayrıca bireye yararlı eğitimler verilmektedir. Bireyi denetimli serbestlik sürecinden suçtan arınmış olarak çıkarmak temel gayedir.

2.4.1.4. Hapis cezasının yarısını kamuya faydalı bir işte çalışarak geçirme

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu'nun 105. Maddesinde: *“İki yıl veya daha az süre hapis cezası alan bireyler, hükümlülük süresinin yarısını iyi halle geçirmeleri ve istemeleri halinde, kendilerinin, yasal temsilcilerinin veya Cumhuriyet savcılığının istemi üzerine, mahkûmiyet sürelerinin geriye kalan yarısını kamuya yararlı bir işte çalışarak geçirebilirler”*.

Bu madde ile mahkeme kararı ve savcılık istemi ile bazı bireyler ve çocuklar belirli saatler üzerinden bir kamu kuruluşunda işe yerleştirilirler ve ceza infaz kurumlarında o süreyi geçirmiş gibi sayılırlar.

Adalet sistemi içerisinde, çocuklar özelinde temel kısas çocuğun özgürlüğü kısıtlamak değil onu topluma yeniden kazandırabilmektir. Bu hususta adalet sistemi içerisinde girmiş suça sürüklenen çocuğun aldığı cezanın yarısını bir kamu kuruluşunda çalışarak geçirir. Çalıştığı süre

boyunca takibi yapılan çocuğun özgürlüğü daha fazla kısıtlanmamış olup topluma kazandırılmasına dair bir adım atılır. Sosyal hizmet bağlamında özellikle çocuğun çalışmaya başlaması ve toplum içine girip kendini oraya ait hissetmesi topluma dönüş sürecini hızlandırır.

2.4.1.5. Koşullu salıverilme

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu'nun 89. Maddesinde koşullu salıverilme ile ilgili bilgiler verilmiş olup şöyle açıklanmıştır; koşullu salıverilmeden faydalanabilmek için ceza infaz kurumu gözetiminde tutulan çocuğun kurum geçmişinin iyi halli olması gerekmektedir. Koşullu salıverilme süresi hesaplanırken, çocuğun 18 yaş altındayken ceza infaz kurumunda geçirdiği bir gün, iki gün sayılır. Koşullu olarak salıverilen bireyin denetim süresi ise ceza infaz kurumunda geçirdiği sürenin yarısı olarak hesaplanmaktadır, yine denetim altındayken çocuk ücret karşılığı herhangi bir kuruluştaki çalıştırılabilir, 18 yaş altı suça sürüklenen çocuklar ise eğitimlerine kaldıkları yerden devam edebilme hakkına sahiptirler, yine bu noktada çocuk mahkemelerindeki yetkili hâkim gerek gördüğü sürece çocuğun kontrolünü ve rehberliğini sağlamak için uzman bir personel görevlendirebilir.

Koşullu salıverilme durumu çocuğun yüksek yararı ve sosyal çalışma bağlamında değerlendirildiğinde faydalı bir uygulama olarak göze çarpmaktadır. Birey çocukken yattığı ceza süre 2 katı olarak değerlendirilirken, koşullu salıverildikten sonra topluma kazandırılıp ayrıca ücretli olarak bir işte çalıştırılabilmektedirler. Eğitim hakları saklı kalmakta olup, gerekli durumlarda kendisini değerlendirecek, destek sağlayacak ve rehberlik edecek psikososyal destek personeli de çocuk için görevlendirilmektedir.

2.4.1.6. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi

Türk Ceza Kanunu'na göre çocuğun işlediği suçun durumuna göre cezanın üst üç aydan fazla, iki yıla kadar uygulanacak hapis cezası veya adli para cezası ise savcılık tarafından suça sürüklenen çocuk hakkında açılacak ve uygulanacak kamu davası beş yıl süreyle ertelenebilmektedir.

Çocuğun durumu göz önünde bulundurularak, yüksek yararı gözetilip, açılacak olan dava mahkeme tarafından 5 yıl süre ile ertelenebilmektedir. Bu durum çocuğun o dönemde yaşadığı problemleri çözüme kavuşturması ve hayatına devam edebilmesi açısından faydalı bir uygulamadır.

2.4.1.7. Hükmün açıklanmasının bırakılması

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 231. Maddesine göre suça sürüklenen çocuğa yapılan yargılamanın ardından çocuğa verilen ceza üç yıldan az

ise veyahut adli para cezası ise mahkeme kararı ile hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verebilir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi ile birlikte çocuk beş yıl süre ile denetimli serbestliğe tabi tutulmaktadır, yine bu süre içerisinde çocuk mahkeme kararıyla bir eğitim kurumuna devam etme gibi çeşitli şekillerde yükümlülöklere tabi olabilir.

2.4.1.8. Eğitim ve iyileştirme faaliyetleri

Ceza infaz kurumlarında kalan çocuklara yönelik kurum içerisinde eğitim ve iyileştirme faaliyetleri uygulanmaktadır. Açık cezaevinde kalan suçta sürüklenen çocuklar, diğör yaşıtları gibi tüm eğitim öğretim haklarından faydalanabilmektedirler, yine cezaevleri ve eğitim evleri içerisinde bulunan psikososyal destek merkezleri ilgili meslek elemanları tarafından çalışmalar yapmakta olup çocukların psikososyal durumlarını, eğitimlerini ve topluma yeniden adaptasyon süreçlerini kontrol altında tutarlar. Sosyal entegrasyon çalışmalarının yoğun olduğı bu birimlere sağık servisi ve meslek kursları gibi birimlerde destek olmaktadır.

“BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin kabul edilmesi ile beraber, Türkiye’de de önemli çalışmalar yapıldığı görölmektedir. Örneğın, her il ve ilçedeki Emniyet Müdürlükleri kapsamında “çocuk koruma birimleri” kurulmuştur. Buna karşın çocuk ceza adaletiyle ilgili ulusal mevzuatla aynı konu hakkında Sözleşme hükümlerinin arasında uyumlaştırma çalışmalarının hala devam ettiğini söylemek mümkündür. Mevzuat ve uygulamalar, “BM Çocuk Hakları Sözleşmesi”, “Pekin ve Riyad Kuralları” ile konuya ilgili diğör uluslararası standartlara uygun hale getirilebilmesi için, gözden geçirme çalışmalarının sürdürölmesi gerekir. Bu anlamda “asgari yasal ceza ehliyeti yaşının arttırılması, 18 yaşına kadar olan bütün çocuklara Çocuk Koruma Kanunu’nun etkin şekilde uygulanmasının güvence altına alınması, çocuklara tanınan korumanın genişletilmesi ve her ile çocuk mahkemesi kurmak yoluyla, bu uygulamanın etkili kılınması olumlu gelişmelerdir.” (Aslan, 2008: 88-96).

Özellikle gözaltı sürecinde görüşme yaptırılmadan geçen zamanın engellenebilmesi için, çocuk suçluların durumlarının dikkate alınması gerekir. Yargılamadan önce gözaltına alma uygulamaları son çare şeklinde düşünölmeli ve mümkün olduğunca kısa süreler ile uygulanarak, yasada belirlenenden uzun sürmemesi önemlidir. Çocuk ceza adalet sistemi içindeki çocukların toplum ile yeniden bütünleşmesi konusunda yardımcı olmak için, uygun görölen rehabilitasyon önlemlerinin uygulanması önerilmektedir. Konuyla ilgili olarak uluslararası yardımlaşma ve iş birliği önemlidir. Türkiye’de çocuk hakları konusunda uluslararası sözleşmelerle ilgili bir sıkıntı veya

yaygın herhangi bir sorunun olmadığı görülmektedir. Burada, “uluslararası sözleşmelerin uygulamaya tam olarak geçirilmesi ve uygulamada ortaya çıkan kimi aksaklıkların giderilmesidir. Bunun için de çocuk haklarına ilişkin ulusal hukuk kuralları ile uluslararası sözleşme ve protokollerin toplumun tüm kesimleri tarafından öğrenilmesi ve tam olarak uygulanması” önemlidir (Aslan, 2008: 88-96).

Sosyal çalışma mesleği açısından en önemli uygulamalardan biri çocuğun eğitim faaliyetleriyle iyileştirilme sürecidir. Suça sürüklenen çocuklara uygulanacak olan eğitimler detaylarıyla birlikte düşünülmeli ve uzman bir eğitimci kadrosu tarafından verilmelidir. Bu eğitim faaliyetleri içerisinde zorunlu eğitime devam etme ve psikososyal destek müdahaleleri bulunmalıdır. Suça sürüklenen çocuk zorunlu eğitimine devam ederken aynı anda suça sürüklenme nedenleri araştırılmalı bu durumun çocuğun geleceğine yapacağı etkiye göre planlamalar yapılmalı ve müdahale uygulanmalıdır.

Suça sürüklenen çocuklar özelinde kullanılabilecek birçok sosyal hizmet müdahalesi bulunmaktadır. Bu sosyal hizmet müdahaleleri suça sürüklenen çocuklara bir sosyal çalışmacı tarafından uygulanmalıdır. Tutukluluk sürecinde en önemli yer tutan iyileştirme ve eğitim faaliyetleri aksatılmamalıdır ve bunu düzenleyen bir kontrol mekanizması bulunmalıdır.

2.4.2. Çocuk destek merkezi (ÇODEM)

Çocuk refahıyla ilgili oluşturulan kanunların temelinde Çocuk Koruma Kanunu gelmektedir. Bu kanun içerisinde oluşturulan esaslar doğrultusunda Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği ile suça sürüklenen çocuklar, suç mağduru çocuklar ve sokakta suç tehlikesiyle karşı karşıya kalmış çocuklar için Çocuk Destek Merkezleri kurulmuştur.

Çocuk Destek Merkezlerinde Yukarıda konu edilen sebeplerden ötürü bakım tedbiri veya korunma kararı alınan çocuklardan psikososyal desteğe ihtiyaç duyulduğu tespit edilen çocukların ihtiyaçları bağlamında geçici süre ile korunma ve bakımlarının sağlandığı bu rehabilitasyon süreci içerisinde çocuğun sosyal destek sistemleri ile ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Çocuk destek merkezlerinde çocuklar reşit olana kadar kalabilmektedirler (Buran ve Var, 2019: 149-161).

Suça sürüklenen çocukları suç olgusundan uzakta tutmak için ve topluma tekrardan adaptasyonlarını hızlandırabilmek amacıyla Çocuk Destek Merkezleri’nde Anka Psikososyal Destek programı adı altında bir uygulama yürütülmektedir. Bu uygulamada suça sürüklenen

çocuklar 3 aylık, 6 aylık ve 1 yıllık rehabilitasyon süreçlerine dahil edilmektedirler (Buran ve Var, 2019: 149-161).

Günümüzde uygulanan çocuk koruma politikaları göz önünde bulundurulduğunda aile odaklı bir sosyal hizmet anlayışı yürütüldüğü görülmektedir. Çocuğun ailesinin yanında alınmadan rehabilitasyon sürecinin tamamlanması desteklenmektedir. Bu politika sebebiyle kurum bakımı çocuk için son çare olarak görülmektedir. Bu noktada çocukların Çocuk Destek Merkezleri'ne sevklerinden sonra temel amaç kabulü oluşturulan her çocuğun yaşadığı travmayı atlatması, suçtan ve oluşabilecek risklerden uzaklaştırmaktır. Aile odaklı sosyal hizmet uygulamasının devamı olarak kurum uygulamaları göze çarpmaktadır.

Sosyal hizmet mesleği ve uygulama alanı olarak önemli bir yer olan Çocuk Destek Merkezleri Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde hizmet vermektedir.

ÇODEM bünyesinde uygulanmakta olan psikososyal destek eğitim modelleri sosyal hizmet literatüründen faydalanmalıdır. Özellikle çocuğun kurum bünyesinden ayrıldıktan sonra ilerleyen dönemlerde suça sürüklenme risklerinin azaltılması amacıyla sosyal hizmet literatürü içerisinde bulunan özellikle güçlendirme yaklaşımından faydalanılmalıdır. Güçlendirme yaklaşımının müdahale temeli çocuklar üzerinde uygulanmalıdır.

2.5. Suça Sürüklenen Çocuğun Yargılanması

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde de belirtildiği gibi çocukların kendilerine özgü usul ve kanunlar üzerinden kendilerine özgü mahkemelerde yargılanma hakları vardır.

Kolluğun çocuk birimi (çocuk polisi ve jandarmanın çocuk birimi), Cumhuriyet savcılığı çocuk bürosu ve çocuk mahkemeleri çocuğa özgü yargılama makamlarıdır. Çocuk mahkemeleri nezdinde görevlendirilen sosyal çalışma görevlileri ise çocuğa özgü adalet sisteminin asli unsurudur. (Karabulut, Acar, Ziyalar, Südütemiz, Akço, ve Şişmanlar, 2015: 20).

Suça sürüklenen çocuğun yargı süreci, çocuk için en önemli süreçlerden biridir. Bu süreç içerisinde çocuğa ve ailesine her türlü psikososyal destek hizmeti sağlanmalıdır.

2.5.1. Kollukların çocuk birimi

Yargılama kısmının en başından başlayarak suçun tespiti, cezanın belirlenmesi ve cezaevi sürecinin tümünde tüm kolluk ve diğer hizmetler çocuk birimleri tarafından yapılmaktadır. Her kurumda ayrı kurulmuş olan bu çocuk birimleri sadece bu tür vakalarda çocuklar için

düzenlenmiş ayrı kanun ve usullerle çalışmalarını sürdürmektedirler. Kolluk birimlerindeki çocuk şubeler şöyle sınıflandırılırlar;

- (1) Kolluğun çocuklarla ilgili görevleri, çocuk birimleri tarafından yerine getirilir,
- (2) Emniyet teşkilatında bu birimler, il düzeyinde çocuk şube müdürlüğü, ilçe düzeyinde çocuk büro amirliği olarak görev yaparlar,
- (3) Jandarmanın görev alanına giren hallerde kolluk görevi Jandarma Genel Komutanlığı'na bağlı olarak illerde, çocuk ve kadın kısım amirlikleri, ilçelerde ve karakollarda ise çocuk ve kadın suçları işlem astsubayı tarafından yerine getirilmektedir (Karabulut, Acar, Ziyalar, Südütemiz, Akço, ve Şişmanlar, 2015: 20).

2.5.2. Cumhuriyet Savcılığı çocuk bürosu

Çocuk Koruma Kanunu'na göre Cumhuriyet Başsavcılıklarında bir çocuk bürosu kurulmalıdır. Bu bürolarda yeterli sayıda Cumhuriyet Savcısı ve Cumhuriyet Başsavcısı görevlendirilmelidir. Görevlendirme usulünde ise genellikle çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi veya sosyal hizmet alanlarında eğitim görmüş savcılar görevlendirilirler. Ayrıca bu büroda çocuğun psikososyal durumu için çocuk gelişimci, sosyal çalışmacı ve psikolog gibi meslek elemanları da bulunmaktadır. Çocuk bürosunun görevleri usulde şöyle açıklanmaktadır;

- (1) Suça sürüklenen çocuklar hakkındaki soruşturma işlemlerini yürütmek,
- (2) Çocuklar hakkında tedbir alınması gereken durumlarda, gecikmeksizin tedbir alınmasını sağlamak,
- (3) Korunma ihtiyacı olan, suç mağduru veya suça sürüklenen çocuklardan yardıma, eğitime, işe, barınmaya ihtiyacı olan veya uyum güçlüğü çekenlere ihtiyaç duydukları destek hizmetlerini sağlamak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışmak, bu gibi durumları çocukları korumakla görevli kurum ve kuruluşlara bildirmektir. Uygulamada şüphelisi yetişkin olan suçların mağduru olan çocuklarla ilgili ceza muhakemesi işlemleri (ifade alma vb.) Cumhuriyet Savcılığı Çocuk Bürosu tarafından değil, genel görevli Cumhuriyet savcıları tarafından yürütülmektedir (Karabulut, Acar, Ziyalar, Südütemiz, Akço, ve Şişmanlar, 2015: 20).

Suça sürüklenen çocukların yargılama süreçlerinin başında Cumhuriyet Savcılığı çocuk bürosu gelmektedir. Bu büro mağdur çocuğun yüksek yararı ilkesiyle çocuk alanında veya sosyal hizmet alanında eğitim almış savcılar ile mağdur çocuğun psikososyal durumu için yine çocuk alanında eğitim görmüş meslek gruplarından oluşan meslek elemanlarından oluşmaktadır. Bu meslek elemanları yargılama sürecinde çocuğun psikososyal durumunu kontrol etmek üzere görevlendirilmektedirler. Bu büro mağdur çocuğun gerekli bütün sosyal destek mekanizmalarını harekete geçirmek için gerekli kurum ve kuruluşlar ile irtibata geçmektedir.

2.5.3. Çocuk hâkimi

Çocuk mahkemelerinde görev yapan hâkimler aynı zamanda çocuk hâkimi olarak görevlendirilirler. Bu mahkemeler çocuğun korunması ile ilgili tedbir kararlarını verirler ve bu kararlar temyiz edilebilmektedir. Bu durumun dışında istisna olarak şöyle bir durum usulde belirtilmiştir;

“Hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, suça sürüklenen çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararları hâkim kararı olarak verilir” (Karabulut, Acar, Ziyalar, Südütemiz, Akço, ve Şişmanlar, 2015: 20).

2.5.4. Çocuğa özgü mahkemeler

Çocuk Mahkemeleri sadece çocuklara özgü davalarla ilgilenen Çocuk Koruma Kanunu’nu esas alarak çalışan mahkemelerdir. Mahkemelerin ana amacı her zaman çocuğun üstün yararını ön planda tutmak ve çocuğun iyilik halini sağlamaktır. Yargı süreci sonunda varılması gereken temel nokta çocuğu cezalandırmak değil rehabilite edip tekrardan topluma kazandırmaktır. Çocuk Mahkemeleri çeşitleri ve görevleri şöyle sıralanmaktadır;

- (1) Çocuğa özgü mahkemeler, çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemeleridir. Çocuk ağır ceza mahkemeleri, ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçlara ilişkin yargılama yaparlar. Çocuk mahkemeleri ise ağır cezalı suçlar dışında kalan bütün suçlara ilişkin yargılama yaparlar. 5235 sayılı kanunun 12. maddesi gereğince “Kanunların ayrıca görevli kıldığı haller saklı kalmak üzere, Türk Ceza Kanunu’nda yer alan yağma (md. 148), irtikap (md. 250/1 ve 2), resmi belgede sahtecilik (md. 204/2), nitelikli dolandırıcılık (md. 158), hileli iflas (md. 161) suçları ile 3713 sayılı Kanunda yazılı (md.9) suçlar ve ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla ağır ceza mahkemeleri görevlidir”,
- (2) Çocuk mahkemeleri, tek hâkimlidir ve Cumhuriyet savcısı yoktur. Çocuk ağır ceza mahkemeleri 3 hâkimden oluşan heyet halinde çalışırlar ve Cumhuriyet savcısı vardır,
- (3) Çocuk mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde asliye ceza mahkemeleri ve ağır ceza mahkemeleri, çocuk mahkemesi ve çocuk ağır ceza mahkemesi sıfatıyla yargılama yaparlar. Hâkimlik işleri bakımından, tutuklama vb. delillerin korunması ile ilgili ceza muhakemesi işlemlerine ilişkin talepler sulh ceza hâkimlerince; çocuğun korunması ile ilgili tedbirlere dair talepler asliye hukuk mahkemeleri veya aile mahkemelerince incelenir,
- (4) Çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi halinde, kovuşturma ayrı yürütülür. Ancak çocukla ilgili davaya bakan mahkeme gerekli görürse çocuk hakkındaki yargılamayı genel mahkemedeki davanın sonucuna kadar bekletebilir. Ancak bu gerekli koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasına engel değildir; tedbirler ile ilgili karar verip, suçlama ile ilgili kararı genel mahkemedeki dava sonuçlanıncaya kadar bekletebilir. Davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi halinde, birleştirilmesi de mümkündür. Birleştirme genel mahkemenin talebi, çocuk mahkemesi veya çocuk ağır ceza mahkemesinin uygun görmesi ile yapılır ve birleştirilen davalar genel mahkemelerde görülür. Birleştirme yargılamanın her aşamasında yapılabilir,

(5) Çocuğa özgü mahkemeler her ne kadar suça sürüklenen çocuklar ile ilgili yargılama yapmakla görevli olsalar da, çocuğun korunma ihtiyacı ve bu kapsamda ailesi ile ilişkilerine dair karar verme yetkisine de sahip oldukları için klasik bir ceza mahkemesi değildir. Fiil değil failin esas alındığı kendine özgü bir yargılama makamıdır,

(6) Çocuk mahkemeleri, önlerine gelen davanın her aşamasında çocuğun ihtiyacına uygun koruyucu ve destekleyici tedbire hükmedebileceği gibi, velayet, vesayet ve kişisel ilişki konusunda da karar verebilir,

(7) Cumhuriyet savcılıkları, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında önlerine gelen olaylarda da çocuk mahkemelerinden tedbir uygulanmasını talep edebilirler. (Karabulut, Acar, Ziyalar, Südütemiz, Akço, ve Şişmanlar, 2015: 21).

Çocuk mahkemeleri yargı sürecinde sadece çocuklar için kurulmuş çocukların yargılandığı mahkemelerdir. Bu mahkemelerin temel amacı çocuğun yüksek yararı ilkesini koruyarak çocuğa gerekli desteği sağlamaktır. Çocuk mahkemelerinde cumhuriyet savcısı bulunmamaktadır. Çocuk mahkemelerinde karar aşamasında çocuğa verilebilecek ceza en alt sınırından düşünülmelidir ve amaç çocuğun cezalandırılması değil topluma yeniden kazandırılmasıdır. Sosyal çalışma mesleği açısından da çocuğun cezalandırılmaması tekrardan topluma kazandırılmaya çalışılması amaçlanmalıdır.

2.5.5. Sosyal çalışma görevlileri

Çocuk mahkemelerinde ayrıca psikolojik danışmanlık ve rehberlik, sosyoloji, sosyal hizmet, psikoloji ve çocuk gelişimi alanlarından mezun meslek elemanları görevlendirilmektedir, bu elemanlar sosyal çalışma görevlisi olarak adlandırılırlar. Sosyal çalışma görevlileri mahkeme ve diğer süreçlerde suça sürüklenen çocuğun psikososyal durumunu incelemek ile görevlendirilirler. Bu görevlilerin çocuk mahkemelerinde bulunmaması halinde diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan meslek elemanları veya mesleğini serbest olarak icra eden meslek elemanları sosyal çalışma görevlisi olarak görevlendirilirler, bu gibi durumlarda görevlendirilen meslek elemanına bilirkişi ücreti adı altında belirli bir miktar ücret ödenir. Ayrıca ilde veya ilçede sosyal çalışma görevlisi olarak çalışabilecek meslek elemanlarının listesi çocuk mahkemelerinde bulundurulmalıdır. Sosyal çalışma görevlilerinin mesleki usul ve görevleri ise şöyle belirlenmiştir;

(1) Görevlendirildikleri çocuk hakkında derhal sosyal inceleme yapmak, hazırladıkları raporları kendilerini görevlendiren mercie sunmak,

(2) Suça sürüklenen çocuğun ifadesinin alınması veya sorgusu sırasında yanında bulunmak,

(3) Bu Kanun kapsamında mahkemeler ve çocuk hâkimleri tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmektir. Diğer görevler ile kastedilen, sosyal çalışma görevlisinin rol ve sorumlulukları çerçevesinde verilen görevlerdir (Karabulut, Acar, Ziyalar, Südütemiz, Akço, ve Şişmanlar, 2015: 21).

Çocuk mahkemelerinde görev yapmakta olan en önemli meslek elemanlarından biri de sosyal çalışma görevlileridir. Sosyal çalışma

görevlileri çocuk mahkemesinde suça sürüklenen çocuğun hem yargı sürecinde hem de psikososyal destek sürecinde yanında bulunmaktadır. Farklı meslek gruplarından istihdam edilen sosyal çalışma görevlileri ayrıca mahkemenin isteği doğrultusunda sosyal inceleme raporu yazmakla da yükümlüdürler. Sosyal çalışma görevlileri sosyal hizmet mesleğinin yerine getirmekle yükümlü olduğu görevleri yapmakta ve bu görevi icra ederken çocuğun yüksek yararı ilkesini esas almaktadır.

2.5.6. Suça sürüklenen çocuk ile ilgili genel esaslar ve yargılama

Suçta sürüklenen çocuk ile ilgili usul, esaslar ve yargılama süreci Çocuk Koruma Kanunu çerçevesinde belirlenmiştir. Çocuk Koruma Kanunu esaslarında çocuk yargılaması iki grup çocukla ilgili düzenlemeler mevcuttur. Çocuk yargılamasının temel amacı Çocuk Koruma Kanunu'nun 1. Maddesinde belirtildiği üzere, korunma ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocukların korunması, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasıdır.

(1) **Korunma ihtiyacı olan çocuk:** Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk,

(2) **Suçta sürüklenen çocuk:** Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuktur (Karabulut, Acar, Ziyalar, Südütemiz, Akço, ve Şişmanlar, 2015: 22).

Çocuk Koruma Kanunu'nun 4. Maddesine göre çocuk yargılanmasının bütün işlemleri aşağıdaki ilkeler çerçevesinde yürütülmelidir:

- Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması
- Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi
- Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tabi tutulmaması
- Çocuk ve ailesinin bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması
- Çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmaları
- İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usul izlenmesi
- Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi
- Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimi ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi
- Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması
- Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması

- Çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları
- Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenememesine yönelik önlemler alınması.

Suçta sürüklenen çocuklar ile ilgili yargılama ve işleyişte özel maddeler bulunmaktadır, usulde korunmaya muhtaç çocuk ve suça sürüklenen çocuk birlikte ele alınmış olsa da işleyiş kısmında ayırım yapılmıştır.

Suçta sürüklenen çocuklara özel;

- Suça sürüklenen çocuklar suç isnadı ne olursa olsun, kolluk biriminde dinlenemezler.

• 12 yaşından küçük çocukların cezai sorumlulukları olmadığı için suç isnadı gerektiren işlemler bu çocuklar üzerinde uygulanamaz. (ifade alma, yakalama kararı vb.) Suça sürüklenen çocuğun 12 yaşından küçük olduğu kesin olarak belli ve biliniyor ise ancak koruma kararı üzerine önleme yakalaması yapılabilir, bu aşamadan sonra kimlik tespiti ve koruma ile ilgili işlemler yapılır. Çocuğun yaşı konusunda belirli bir durum söz konusu değil ve suç isnadı üzerine yakalandıktan sonra kimlik tespiti ile 12 yaşından küçük olduğu ortaya çıkar ise yine koruma kararı alınıp diğer işlemler yapılmalıdır. Çocuğun yaş tespitinden sonra cezai sorumluluğunun bulunmamasının anlaşılması hukuki yardımdan mahrum bırakılacağı anlamına gelmemelidir. Bu haktan yararlanma durumu ortadan kalkmaz.

• 12 yaşını doldurmuş ama 15 yaşın altındaki suça sürüklenen çocuklar ile ilgili soruşturma yapılabilir, soruşturmadan sonraki aşamada çocuğun yaşı 12'den büyük olmasına rağmen cezai sorumluluğunun olmadığı anlaşılması üzerine iddianame ile mahkemeye çocuğun cezai sorumluluğunun bulunmadığı belirtilip gerekli koruma ve tedbir kararları uygulanmalıdır.

• 15 yaşını doldurmuş fakat 18 yaşından küçük olan suça sürüklenen çocuk ile ilgili cezai sorumluluğu bulunduğu için soruşturma yapılır ve Türk Ceza Kanunu'nun 31/3 maddesi gereğince 18 yaşından küçük olduğu gerekçesiyle cezasında indirim uygulanması talep edilir.

• Suça sürüklenen çocuklar açısından özgürlük kısıtlaması en son çare olarak başvurulması gereken madde olduğu için yakalamaya son olarak başvurulmalı, öncelikle çocuğun adli birimlere davet edilmesi gerekmektedir, davetiyede çocuğun adli birimlere çağırılma nedeni açıkça kendisine belirtilmeli ve gelmediği takdirde zorla getirileceği yazılmalıdır.

“Suça sürüklenen çocuğun velisine veya kaldığı kurumun temsilcisine de durumu bildirme yükümlülüğü ve bu kişilerin çocuğun yanında bulunma hakkı nedeniyle davetiye gönderilmelidir. Bu kurallara aykırı

yakalama kişi özgürlüğü ve güvenliğı hakkının ihlali niteliğinde olduğı için kolluğun bu nitelikteki işlemleri Cumhuriyet savcılarınca denetlenir” (Karabulut, Acar, Ziyalar, Südütemiz, Akço ve Şişmanlar, 2015: 27).

2.5.6.1. Cezai sorumluluğun değerdendirilmesi

Çocuk adalet sisteminde iki değerdendirme çok önemli bir yerde tutulmalıdır: Sosyal inceleme raporu ve cezai sorumluluğun değerdendirilmesi.

Fiili işlediğı zaman 12 yaşını doldurmamış olanlar ile 15 yaşını doldurmamış sağır ve dilsiz çocuklar suç nedeni ile yakalanamaz ve hiçbir suretle suç tespitinde kullanılamaz. Ceza sorumluluğı olmayan bu çocuklar bakımından, kimlik ve suç tespiti amacı ile yakalama yapılabilir; ancak kimlik tespitinden hemen sonra serbest bırakılırlar. Tespit edilen kimlik ve suç, mahkeme veya hâkim tarafından tedbir kararı alınmasına esas olmak üzere derhâl Cumhuriyet savcılığına bildirilir (Adalet Bakanlığı, 2013: 80).

Suça sürüklenen çocuğun cezai sorumluluğun olup olmadığının kararını hâkim verir, hâkim bu kararı alırken uzman meslek elemanı tarafından yazılan sosyal inceleme raporu ve çocuk ruh sağılığı uzmanı olan hekimden gelen raporu göz önünde bulundurur.

“Ceza sorumluluğı olan 12 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşını doldurmamış olan çocuklar ise suç sebebiyle yakalanabilir. Bu çocuklar, yakınları ile müdafisine haber verilerek derhâl Cumhuriyet savcılığına sevk edilir. Bütün bu işlemler sırasında çocuğun soruşturma nedeniyle kolluk biriminde bulunan yetişkinlerle karşılaşmalarının engellenmesi için gerekli tedbirler alınır ve çocuğun lekelenmesini önlemek için gizliliğe önem verilir”. (Adalet Bakanlığı, 2013: 80).

Suça sürüklenen çocuğun cezai sorumluluğunun değerdendirilmesi çocukta hem zekâ geriliğı ve akıl sağılığının yerinde olduğunun incelenmesi hem de çocuğun yaşının cezai sorumluluk gerektirecek seviyede olup olmadığını inceler.

Pekin Kuralları (madde 4), anlama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğine ilişkin bu araştırmanın çocuğun cezai sorumluluğun psikolojik ve manevi sonuçlarını kaldırmaya hazır olup olmadığının araştırılması olduğuna dikkat çekmektedir. Bir başka deyişle, bu araştırma sadece olayla ilgili olarak gelişim düzeyinin araştırılması değildir, aynı zamanda verilecek kararla ilgili olarak da gelişim düzeyinin araştırılması gerekir (Karabulut, Acar, Ziyalar, Südütemiz, Akço, ve Şişmanlar, 2015: 39).

Çocuk Koruma Kanunu’nda çocuklar için uygulanan özgürlüklerini kısıtlayıcı tedbirlere en son başvurulması temel ilkelerden biridir. Bu sebeple çocuk hakkında verilecek tutuklama kararı diğer tüm olağan seçenekler değerdendirildikten veya uygulandıktan sonra gerçekleştirilmelidir. Suça sürüklenen çocuğun hemen tutuklanması yerine bazı yükümlülöklere tabi tutulmasıyla beraber adli kontrol uygulanmalıdır (Adalet Bakanlığı, 2013: 82-83).

2.5.7. Sosyal inceleme raporu (SİR)

Çocuk adalet sisteminin en temel yapı taşlarından biri de sosyal inceleme raporlarıdır. Sistem içerisindeki çocuğun sosyolojik, toplumsal ihtiyaçlarının değerlendirilmeye çalışıldığı, çocuğun bireyselleştirildiği raporlardır.

SİR, çocuğun suça itilme veya korunma ihtiyacında olması sebep ve ihtiyaçlarını tanımlamak ve çocuğun ihtiyaç duyduğu hizmetlerin belirlenme ve geliştirilmesi açısından önemlidir. Bu sebeple SİR suça sürüklenmiş çocuk ve çevresi ile nasıl çalışması gerektiğini kapsayan “bireysel müdahale planına” temelini oluşturmaktadır. Çocuk adalet sisteminin, genel adalet sistemlerinden ayrılan en belirgin farkın bu raporlar olduğu görülmektedir. SİR’in olmadığı bir yargılamada, çocukların adalet sisteminde yargılandığı söylemek zordur. SİR, bilginin toplanması, değerlendirilmesi ve müdahale edilmesi gibi süreçlerinden oluşan bir aşamayla hazırlanmaktadır. SİR’in hazırlanması konusunda ön önemli işin bilginin toplanması olduğu görülmektedir. Suça sürüklenmiş olan çocuğun; kendisi, ailesi, çevresi, okul durumu, zekâ durumu ve sağlık durumu konusunda bilgi toplamayla işe başlanmaktadır. Bunun için çocuklar ve çevresiyle görüşülmelidir. Okuluna gidilip, okul durumuyla ilgili bilgi alınması bu bilgilerin yapılacak değerlendirmeler esas alınarak raporda ayrıntılarıyla gösterilmesi gerekir. Ev, okul, işyeri ziyaretlerinde fiziki şartların, çocukların üzerindeki muhtemel etkilerinin de tespit edilerek rapora yazılması gerekmektedir. Görüşmeler bilginin toplanması açısından önemli araçlardır. Çocukla görüşülmeye çalışılması ancak bununla yetinilmemesi gerekmektedir. Çocuğun ailesiyle sosyal çevresinin etkilendiği bireylerle görüşülmesi önerilmektedir (Adalet Bakanlığı, 2013: 82-83).

Sosyal inceleme raporu sosyal hizmet mesleğinin yapı taşlarından biridir. Bu hususta, saha uygulamalarının her alanında sosyal inceleme raporlarını ve önemini görmekteyiz. Adli sosyal hizmet alanında çocuk mahkemelerinde görev yapmakta olan sosyal çalışmacılar tarafından hazırlanan sosyal inceleme raporu mahkemede çocuk hakkında verilecek kararı da etkilemektedir. Bu hususta hazırlanacak rapor çocuğun yüksek yararı ilkesini göz önünde bulundurmalıdır. Sosyal inceleme raporunda çocuğun öncelikle ailesinden başlayarak bütün sosyal çevresi incelenmektedir.

Hazırlanan sosyal inceleme raporu daha sonra çocuk için uygulanacak bireysel psikososyal destek modelleri üzerinde de etkili olmaktadır. Sosyal inceleme raporu bu hususta hem sosyal çalışma mesleği hem de çocuğun suça sürüklenme sebepleriyle birlikte ilerleyen dönemde topluma yeniden kazandırılması bağlamında büyük önem taşır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:
SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN
TOPLUMA YENİDEN KAZANDIRILMA SÜREÇLERİ
VE GÜÇLENDİRME YAKLAŞIMI

Toplumumuzun ve globalleşen dünyanın büyük problemlerinden biri olarak görülen, öncelikle toplumun en küçük yapı taşı olan aileyi etkileyen devamında aile ile birlikte toplumun ilerleyen dönemlerde yozlaşmasını etkileyen faktörlerden biri olan çocukların suça sürüklenmesi kamu politikaları nezdinde de önemli bir yere sahiptir. Kamu düzenini bozulmasına sebebiyet veren bu sorun Dünya’da ve Türkiye’de çözüm arayışlarına girmeyi mecbur kılmıştır. Bu sorunun çözüm mekanizmalarından biri ise çocukların topluma yeniden kazandırılmaları olarak bilinmektedir. Bu noktada uygulanan eğitimler, psikososyal değerlendirmeler, takipler ve süreç sonu izlemleri bize yol gösterecektir.

3.1. Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Cezaevlerinde Uygulanan Alternatif Bir Model; Bireysel İyileştirme Sistemi (BİSİS)

Adalet Bakanlığı’na bağlı çocuk cezaevlerinde suça sürüklenen çocuklara uygulanan topluma yeniden kazandırma eğitimleri Bireysel İyileştirme Sistemi adı altında yürütülmektedir. BİSİS kapsamında 14 bölümde toplam 160 sorudan oluşan ARDEF (Araştırma ve Değerlendirme Formu) soru formu suça sürüklenen çocuk ile görüşme gerçekleştiren meslek elemanı tarafından doldurtulup suça sürüklenen çocuğun vermiş olduğu cevaplar bir yazılım sistemi tarafından değerlendirilip çocuğun risk derecesi ve ihtiyaçları belirlenmektedir. Çocuğun ihtiyaçları ve risk derecesi belirlendikten sonra bireysel değerlendirme yapılarak rehabilitasyon planı hazırlanmakta ve bu plan belirli zaman aralıklarında gözden geçirilmektedir.

Bireysel İyileştirme Sistemi’nin bağlı olduğu 3 temel unsur vardır bu unsurlar; risk, ihtiyaç ve uygunluktur.

Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sisteminin birinci unsuru olan risk kavramı, suça sürüklenen çocuğun kendisine veya başkalarına zarar verme olasılığını ifade etmektedir. Risk faktörleri statik risk faktörleri ve dinamik risk faktörleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Suça sürüklenen çocuğun geçmiş suç öyküsü gibi zamanla değişmesi mümkün olmayan faktörler *statik*, çocuğun suça yaklaşımı, duygu durumu, madde kullanımı gibi zamanla değişmesi mümkün olan faktörler dinamik faktörlerdir. Suç davranışı için belirleyici olan sekiz ana risk faktörü bulunmaktadır. Bunlar; anti-sosyal tavırlar, anti-sosyal arkadaşlar, anti-sosyal davranış geçmişi, anti-sosyal kişilik özellikleri,

evde sorunlu durumlar, işte veya okulda zorluklar, sorunlu gündelik aktiviteler ve madde kullanımınıdır (Ögel, 2014: 59).

Bu Sistemin ikinci unsuru ihtiyaçtır. Suça sürüklenen çocukların ihtiyaçları “kriminolojik olan ve olmayanlar olmak üzere ikiye ayrılmakta olup, kriminolojik ihtiyaçlar anti-sosyal kişilik özellikleri, madde kullanımı problemleri, düşük problem çözme becerileri, dürtüsellik ve öfke kontrolü problemleri olarak belirlenirken, düşük özsaygı, finansal problemler veya depresyon kriminolojik olmayan ihtiyaçlar” olarak tespit edilmiştir. Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sisteminin üçüncü ve son unsuru uygunluktur. Uygunluk unsuru, müdahale stratejilerinde kişilerin öğrenme stilleri, bilişsel becerileriyle değerlerinin göz önünde bulundurulup yapılandırılmasını ifade etmektedir (Ögel, 2014: 59).

Bunlar dışında sistemi oluşturan üç ayrı başlık mevcuttur. Bunlar suça sürüklenen çocuğun risk ve ihtiyaç kategorilerinin belirlenmesiyle başlıyor, ardından belirlenen risk ve ihtiyaçlara yönelik eğitim ve iyileştirme programları planlaması yapıp uygulanıyor, uygulanan eğitim ve iyileştirme programlarının ardından değerlendirme aşaması son aşama olarak görülmektedir.

BİSİS uygulamasının ilk aşamasında karşımıza çıkan risk değerlendirmesi ARDEF (Araştırma Değerlendirme Formu) ile ortaya konmaktadır. ARDEF formunda yer alan sorular çocuğa sorularak hem risk hem de ihtiyaç değerlendirmesi yapılmaktadır.

BİSİS sisteminin ikinci aşamasında ise ARDEF formunun sonuçlarının alınmasıyla suça sürüklenen çocuğa yönelik uygulanacak tedbirler ve rehabilitasyon yöntemleri gibi çalışmalar oluşturmaktadır. BİSİS sisteminin son aşamasında ise uygulanan rehabilitasyon çalışmaları ve riskin giderilmesi çalışmalarının değerlendirilmesi yapılmaktadır.

BİSİS, “her çocuk için ayrı bir durum saptamasının yapıp, ceza infaz kurumunda yürütülecek iyileştirme sürecinin planlandığı ve uygulandığı, hükümlüye özel programın yürütülmesi için gerekli iyileştirici ortamın oluşturulduğu, sürekli ölçme ve değerlendirme ile kendini denetleyen bir modelidir”. Bu sistem iyileştirmenin evrensel temel şartları olan güvenlik ve disiplin, insan onuruna saygı ve dolu faaliyet programı temel alan Bireyselleştirilmiş İyileştirme Programından oluşur. “Hükümlünün kuruma kabulü, gözlem ve sınıflandırması, kurum hayatı, iyileştirme faaliyetleri, ailenin sürece katılımı, yönetsel uygulamalar, salıverilme süreci Bireyselleştirilmiş İyileştirme Programına uygun yapılır”. BİSİS programına bir diğer bakışla vaka yönetimi programı denilebilir. Bu program kapsamında görevli personellere uygulanan grup liderliği ve pedagojik eğitim almış personelden seçilen kişiler mesailerinin bütünü sorumlu bulundukları

suça sürüklenen çocuklar ile geçirmektedirler. Görevli personel sorumlu olduğu suça sürüklenen çocuklara gündelik hayatlarında kullanabilecekleri beceriler, eğitim desteği, sportif faaliyetler, bireysel veya grup olarak uygulanan psikososyal destek programlarına katılmak ve iyileştirme görevlerinin yanında çocuklar içinde meydana gelebilecek olası akran zorbalığı veya istismar durumlarının önlenmesi görevlerini de yerine getirmektedir (<http://www.cte.adalet.gov.tr/Home/SSSorularDetay/>, E.T.: 05.04.2020).

Bireyselleştirilmiş İyileştirme Programı dâhilinde uygulanan bir diğer bileşen ise iyileştirici ortamdır.

İyileştirici ortamdaki temel amacın, mükemmel bir ortamın oluşturulması değildir. Engellenme, saldırganlık, hayal kırıklığı ile kaybını önleyebilecek, sakinleştirecek ve destekleyici bir ortamın sağlanmasıdır. İyileştirici ortamın bir açıdan kurum içinde “ambiance” oluşturduğu görülmektedir. Standartları bulunan, kurum çalışanlarından bağımsız olarak bir sistem geliştirdiğini söylemek mümkündür. İyileştirici Ortamda, cezaevinde bireyselleştirilen bir iyileştirme planlarının yürütülebilmesi için gereken ortamın sağlanması önemlidir. İyileştirici uygun olan mekânsal şartların yaratılması, çalışanın eğitimi, çalışanların arasında uzmanlaşmanın sağlanması, hükümlü ailesi ile yakın iletişim kurulması, kurumsal planlamaların yapılması, katılımcı yönetimin oluşturulması, akşam ve hafta sonu faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, hükümlü çocuğa ekonomik ve sosyal desteğin sağlanmasını içermektedir (Ögel, 2014: 90).

İyileştirici Ortam kavramı ve ilkeleri şunlardır:

- Kurumdaki çalışanlardan suça sürüklenen çocuklar hakkında bütün olup bitenden düzenli bir şekilde haberdar olmalıdır.
- Günlük hayattaki düzen belirgin olmalı ve bu düzenden bütün çalışanlar bilgi sahibi olmalıdır.
- Olası zor durumlarda ne yapılacağına dair bir yönetmelik oluşturulmalı ve görevli personeller tarafından bilinmelidir.
- Kurum 7/24 prensibiyle çalışmalıdır.
- Basamak sistemi olmalıdır.
- Kurum personelleri psikososyal açıdan hep desteklenmeli ve eğitimler düzenli olarak yapılmalıdır.
- Konulan kurallar bütüncül ve net olmalıdır.
- Çocuğun kendini iyi hissetmesi ve yargılanmadan hissettiklerini ve yaşadıklarını paylaşabilmesi ortamı her daim oluşturulmalıdır.
- Kurumdaki çocuğun kurum işleyişine katılımı sağlanmalıdır.
- Spor faaliyetleri ve vücut egzersizleri düzeli olarak yapılmalıdır.
- Gündüz aktivite, gece uyku olmalıdır.

- Yapılan etkinlikler düzenli olarak yürütülmelidir ve her çocuğun katılımı önemli olarak görülmelidir. Bu etkinlikler çocukların her türlü gelişimine katkı sağladığı unutulmamalıdır.

- Her türlü durumda çocuğun yanında bulunduğu hissettirilmeli ve çocuk desteklenmelidir.

- Sosyal Toplantılar (tanışma, kurallar, günlük aktiviteler ile ilgili duyurular, tahliye sonrası, hayata hazırlama, kurumdaki sorunların keşfedilmesi) sık olmalıdır.

- Her çocuğa sorumluluk alma yetisi kazandırılmalıdır.

- Sorunlarla otorite figürü olmadan başa çıkma yöntemleri geliştirilmelidir. (Ögel, 2014: 90-91).

İyileştirici ortamın temel bileşenleri şunlardır:

- Uygun mekân şartlarının oluşturulması.

- Uzmanlaşmanın sağlanması.

- Kurumsal düzenlemenin yapılması (Sosyal ekonomik destek, salıverilmenin planlanması, STK'larla ilişkilerin düzenlenmesi, koğuş defteri vb.)

- Aileyle iletişimin sağlanması.

- Kurum içi hayatın planlanması (Yatış kalkış gibi hayat düzeni, basamaklı geçiş, kriz durumları, günlük toplantıların düzenlenmesi vb.)

- Grup liderliği sisteminin kurulması (Çocuğu iyi tanıyan, model olan, rehberlik yapan, koğuş içi aktivite düzenleyen İKM'ler, seçimi, görevleri, aktiviteleri vb. düzenlenmesi).

- Basamaklı geçiş sistemi kurulması (Amaç çocuğun uyum ve gelişimine uygun bir ortamda kalmasını sağlamak, bir hazır oluşturma ve temel haklar, eğitim ve öğretim faaliyetleri dışında uygulanır). (Ögel, 2014: 91-92).

Bireyselleştirilmiş iyileştirme sistemi özellikle çocuk adalet sistemi içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. Suça sürüklenen çocuğun ceza sistemi içerisinde kaybolmasını engelleyen, çocuğu her yönüyle destekleyen bu sistem geliştirilerek kullanılmaktadır.

Bireyselleştirilmiş iyileştirme sisteminin çocuklar üzerinden birçok yararı gözlenmektedir. Bunlar;

- Risklerin ve ihtiyaçların standart olarak belirlenmesi.

- Savunulabilir olan iyileştirme kararlarının uygulanması.

- Suça sürüklenen her çocuğa özel müdahalelerin seçimi.

- Suça sürüklenen çocuğun iyileştirmeye aktif katılımının sağlanması.

- Görevli personeller ile çocuk arasındaki iletişimin artırılması.

- Düzenli olarak uygulanan kurumsal geri bildirim sistemi.

- Kaynak planlamasının yapılması.

- Kurumsal denetim uygulamasının yapılması.

- Araştırma imkânlarının artırılması.

- Koşullu salıverme için somut veri sağlamak.

- Tekrar suç işleme riskinin tahmini (prediction).

- Ulusal raporlama (Ögel, 2014: 93).

Bireyselleştirilmiş iyileştirme sistemi her ne kadar psikososyal destek anlamında çocukların öncelikli olarak ihtiyaçlarını belirleyip uygun müdahale planlarının analizini yapsa da bu durum ilerleyen dönemlerde çocukların tekrardan risk grubuna dahil olmamaları hususunda yetersiz olabilir. Bu noktada çocukların risk durumlarının belirlenip sonrasında bu risk noktalarında güçlendirilmeleri daha uygun olabilir. Güçlendirme yaklaşımının bireyselleştirilmiş iyileştirme sistemine dahil edilmesi çocukların ilerleyen dönemlerde psikososyal gelişimine katkı sağlayabilir.

3.2. Suça Sürüklenen Çocuklara Uygulanan ARDIÇ Psikososyal Destek Müdahalesi Programı

ARDIÇ psikososyal destek programı müdahalesi iki aşamadan oluşan bir müdahale planı olarak uygulanmaktadır. Bireysel ve grup çalışması şeklinde uygulanabilen bu model 4 ayrı programdan oluşmaktadır. Bunlar; Kişilik Gelişim Programı, İyiye Doğru Öfke Kontrol Programı, Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Programı ve Güvenli Davranış Programı (Buradayım)'dır.

A- Kişilik Gelişim Programı: Bu programa daha çok suç işleme eğilimi daha yüksek çocuklar dahil edilmektedir. Program içeriğinde dürtü ve öfke kontrolü eğitimi, hayattaki disiplini sağlama ve planlama, özellikle kendine zarar verme davranışını engelleme konuları bulunmaktadır. Bireysel olarak psikososyal destek personeli tarafından verilen bir eğitim türüdür.

B- İyiye Doğru Öfke Kontrol Programı: Bu programa daha çok kendine ve çevresine zarar verebilme riski yüksek olan çocuklar dahil edilmektedir. Çocuklara öfke kontrolü sağlanmadığı takdirde doğabilecek olumsuz sonuçlarla ilgili daha çok farkındalık kazandırmak amaçlanmaktadır, yine bu noktada öfke anında öfkeyi kontrol etme yöntem ve teknikleri bu yöntemler uygulandığında çıkabilecek sonuçların olumlu yönlerine değinilmektedir. Grup çalışması olarak uygulanmaktadır.

C- Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Programı: Bu programa daha önce uyuşturucu madde ve alkol kullanım öyküsü bulunan ve bu noktada sorun yaşayan çocuklar dahil edilmektedir. Programda bu çocukların madde ve alkol kullanım yönünden rehabilitasyonları amaçlanmaktadır. Grup çalışması yoluyla uygulanmaktadır.

D- Güvenli Davranış Programı (Buradayım): Bu programın temel amacı çocukların davranışlarını güvenli yönlere çekme, kendilerini daha sağlıklı bir şekilde ortaya koyma yetisi kazandırmaktır. Temel yaşam becerilerini desteklemeyi hedef alan Güvenli Davranış Programı, çocukların tahliye olduktan sonra tekrardan suça sürüklenme olasılıklarını düşürmeyi hedefler. Grup çalışması yoluyla uygulanır.

Ardıç psikososyal destek programı uygulanan diğer eğitim modelleri gibi suça sürüklenen çocukların rehabilitasyonlarını amaçlar ve ilerleyen dönemlerde çocukların yeniden suça sürüklenme ihtimallerini ortadan kaldırmayı amaçlar. Sosyal hizmet literatürü psikososyal açıdan çok zengin olmamakla beraber çocukların topluma entegrasyonları hususunda önemli bir bilimsel alan olarak görülmektedir. Özellikle güçlendirme yaklaşımı, psikososyal destek programlarının içeriklerinin güçlendirilmesi hususunda kullanılması gereken bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

3.2.1. ARDIÇ personel eğitim programı

Suçta sürüklenen çocuk hükümlü ve tutuklulara uygulanan hizmetlerin daha da güçlendirilmesi kapsamında; ceza infaz kurumu personel eğitim merkezlerinde eğitsel olarak oyun ve canlandırma teknikleri kullanılarak unvan fark etmeksizin katılımı ile verilmekte olan **"Personel Eğitim Programı"** sekiz gün süren eğitim sürecinin sonunda 1 günlük süper vizyon yöntemi ile verilmektedir.

Bu eğitim programının amacı kurumların daha çok iyileştirici ortam olarak düzenlenmesi ve kurum çalışanlarının suça sürüklenen çocuklara örnek bir kişilik kavramı oluşturmalarıdır.

Bu eğitim programında kurumda bulunan suça sürüklenen çocuklara yaklaşım ilkelerinin temeli, çocuklarda ergenlik döneminin özellikleri, kişilik gelişimi ile ilgili ilkeler, uygulanan ulusal ve uluslararası mevzuat, ihmal ve istismar, kurum içinde kullanılması gereken iletişim, ekip olarak çalışmanın önemi, krize müdahale, intihar, yas dönemi ve davranışsal sorunlar konusunda eğitimler verilmektedir (<https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ardic-programi>, E.T.: 03.01.2021).

Ardıç Personel Eğitim programları ile cezaevlerinde çalışan bütün personeller ve yönetim grubunun çocuklarla ilgili konularda eğitim seviyelerini arttırmayı amaçlar. Bu noktada personellerin bu eğitimlerle daha profesyonel hareket etmeleri amaçlanır.

3.3. Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulanan Eğitim Çalışmaları

Suçta sürüklenen çocuk hükümlü ve tutuklu kategorisindeki çocuklar kuruma giriş yaptıktan ilk üç gün içerisinde kurumda bulunan kurum öğretmeni tarafından görüşmeye alınır bu noktada çocuğun hem temel eğitim faaliyetleri hem de mesleki olarak gelişimi değerlendirilir. Bu bireysel görüşmede alınan kararlar UYAP (Ulusal Yargı Ağı Projesi) sistemine kaydedilir.

Kapalı çocuk cezaevinde bulunan çocuklar kurumda kaldıkları süre boyunca sadece yaygın eğitim modelinden yararlanabilir. Yaygın eğitim modeli; örgün eğitim modelinden hiç faydalanmamış ya da örgün eğitim sisteminin bir kademesinde bulunan veya bu kademelerde eğitim görürken örgün eğitimden ayrılmış bireylere, temele yetenekleri ve istekleri doğrultusunda hayat boyu süregelen bütün eğitim, öğretim, rehberlik uygulamalarının tümünü kapsamaktadır.

Kapalı çocuk cezaevinde değil de çocuk eğitim evlerinde tutuklu bulunan suça sürüklenen çocuklar ise yaygın veya örgün eğitimlerine kaldıkları yerden devam edebilmektedirler.

Yine bu noktada hem kapalı çocuk cezaevlerinde hem de çocuk eğitim evlerinde bazı kültürel ve eğitsel kurslar açılmakta ve eğitim verilmektedir. Bu kurslar kurumların talebi ile illerde bulunan halk eğitim müdürlükleri tarafından verilmekte ve uygulanmaktadır.

Ceza infaz kurumlarında uygulanan eğitim ve kurslar şöyle sıralanabilir;

- 1- Yetişkinler 1. ve 2. Kademe Okur Yazarlık Kursları
- 2- Yaygın Öğretim Kurumları Çalışmaları
- 3- Örgün Öğretim Kurumları Çalışmaları
- 4- Uzaktan Eğitim Çalışmaları
- 5- Dinî Gelişim ve Manevi Rehberlik Çalışmaları
- 6- Kütüphane Faaliyetleri
- 7- Mesleki ve Teknik Eğitim Çalışmaları
- 8- Sosyal, Kültürel ve Sportif Faaliyetler yürütülmektedir (Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2017: 86-87).

3.4. Denetimli Serbestlik Tedbiri Altında Bulunan Çocuklara Yönelik Uygulanan Eğitim Modelleri

Ülkemizde 2015 yılında kurulan Denetimli Serbestlik Modeli hem yetişkin suçlular hem de suça sürüklenen çocuklar konusunda hizmet vermektedir. Denetimli serbestlik modelinde hükümlünün toplum içerisinde denetim ve takibinin yapıldığı, özellikle iyileştirmeye yönelik faaliyetlerin bulunduğu, topluma kazandırılmaları için gerekli olan bütün imkânların sağlanmaya çalışıldığı bir kurum olarak görülmektedir. Bu noktada denetimli serbestlik alternatif bir ceza sistemi olarak görülmekte hem kontrol altında tutup hem de rehabilite etmeyi amaçlamaktadır.

Mahkemelerden çıkan suça sürüklenen çocuk hakkında tedbir kararına binaen denetimli serbestlik kararı verilmesinin ardından çocuk ikamet ettiği yerdeki denetimli serbestlik bürosuna gönderilmektedir.

Suça sürüklenen çocuk denetimli serbestlik müdürlüğüne gelmesinin ardından öncelikle çocuğun suça sürüklenme nedeni belirlenir ve devamında çocuğun yeniden suça sürüklenmemesi için önlem alma çalışmalarına başlanır. Bu amaçla suça sürüklenen çocuğun risk ve ihtiyaçlarının belirlenmesi maksadıyla ARDEF adı verilen değerlendirme uygulanmaktadır. 200 sorudan oluşmakta olan bu değerlendirmeden sonra çocuğun risk durumu ve ihtiyaçları belirlenmekte, denetimli serbestlik bürosunda kaydının bulunacağı dönemlerde suça sürüklenen çocuğun ihtiyaç duyduğu müdahale programları, katılması gereken seminerler ve yapılması planlanan bireysel görüşmeler belirlenmektedir.

Suça sürüklenen çocuklara yönelik 2009-2010 yılları arasında yerel anlamda önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar temel kapsamda müdahale çalışmaları olarak ele alınmıştır. Bunlar;

- 1- Çocuklar İçin Temel Yaklaşım Programı
- 2- Çocuklar İçin Alkol ve Madde Müdahale Programı
- 3- Çocuklar İçin Genel Suçlu Davranışı Müdahale Programı
- 4- Çocuklar İçin Saldırganlığı Önleme Programı

Olarak proje bağlamında gerçekleştirilmiş ve uygulamaya sunulmuştur.

3.5. Güç ve Güçlendirme Yaklaşımı

Sosyal hizmet uygulamasının en önemli amaçlarından biri danışan bireylerin hayatlarında süregelen olaylar üzerinde kontrol ve iktidarı elde etmelerine imkân sağlamaya çalışma ve bu uygulama temeli yönelik uygulamalar yapmaktır.

İktidar yoksunluğu ya da istek ya da ihtiyaçları karşılamaya yönelik kaynakları elde edememe ile mücadele ederken, sosyal hizmet uzmanı güçlendirme süreçlerine dâhil olur (Teater, 2015: 67).

Güçlendirme fikri literatür kapsamında incelendiğinde 18. Yüzyılın başlarından itibaren öncelikle kendine yardım ve hayır cemiyetleriyle birlikte yürütülen bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yerleşim hareketi (settlement movement) özellikle de Jane Adams'ın çalışmaları, ABD'de on dokuzuncu yüzyıldaki kadın dernekleri ve Afrika kökenli Amerikalıların toplumsal reform derneklerinin tümü güçler temelli bir yaklaşıma kanıt oluşturur (Lee & Hudson, 2011).

Sosyal hizmette ise güçlendirme kuramı görece daha yenidir ve siyaset bilimi, psikoloji, sosyoloji, ekonomi gibi farklı sosyal bilim unsurlarından alınan unsurlara sahiptir (Lee & Hudson, 2011).

Teater (2014) temel anlamda güçlendirme yaklaşımını birey ve çevre arasındaki karşılıklı bağımlılık ve etkileşimi incelerken güçlendirme yaklaşımını bireyler, gruplar topluluklar ve toplum ile işbirliği içinde uygulanabileceğini belirtmiştir.

3.5.1. Güç

Güç kavramı günlük hayatımızda da özellikle yaygın bir şekilde kullanımı olan fakat hem kelime anlamı hem de kuramsal çerçevede incelendiğinde anlam olarak yerine oturtulması zor bir kavramdır. Bu kuramsal analizler içerisinde güç kavramı farklı perspektiflerde farklı değerlendirilir, bu da analizini yaptığımız sözcüğün üzerinde tek bir anlama ulaşmamızı imkânsız kılar.

Psikolojik olarak değerlendirildiğinde; gücün modelleri bir bireyin kendi hedeflerine erişme yeteneğiyle ilgilidir ve aşağıdakileri içermektedir:

1- Beceriler: İletişim, girişkenlik, etkili olma vb.

2- Kişiler Özellikler: Cinsel çekicilik, ailevi veya statüye ilişkin diğer durumlar, saygınlık, karizma vs.

3- Rol: Yönetici, müfettiş, denetçi vb.

4- Tutumlar: Özgüven, kendine inanma, risk alma isteği vb. (Thompson, 2016: 18).

Güce sahip olmak (hedeflerimize ulaşmak için) potansiyele sahip olmaktır (Thompson, 2016: 30). Güç bu bağlamda kendimizi analiz edip sorumluluklar dâhilinde planlamayla birlikte en önemli değerlerimizden biridir.

Thompson Güç ve Güçlendirme kitabında (2016) dört farklı güç türünden bahseder bunlar;

Yapabilme Gücü (power to): Bu güç türü insanların amaçlarına ulaşma yetenekleriyle ilgilidir. Profesyonel bakış açısıyla bu potansiyeli en üst düzeye çıkarmak için bir altyapı olarak görülebilir. Örneğin insanlara yardım ederek potansiyellerini geliştirmelerinin önüne geçen herhangi bir engeli fark etmeyi ve onunla baş etmeyi içerir.

Gücü Baskı Olarak Kullanma (power over): Bu, eşitsiz güç ilişkilerini (yani baskı kurma ilişkilerini) tarif etmek için kullanılır. Bunun sosyal olarak meşru biçimde gerçekleştiği yerde (örn. çocuk koruma) yetki kullanımı olarak kabul edilir. Toplumsal açıdan meşru olmayan baskı kurma ilişkileri ortaya çıktığında (örn. ırkçılık) veya meşru otoritenin kötüye kullanıldığı ve yanlış kullanıldığı yerde (örn. polis tarafından gereksiz zor kullanımı) ise baskı anlamına gelir.

İşbirliğine Dayalı Güç (power with): Bu güç kavramı kurulan ortaklığın temelidir ve diğer kişileri birlikte çalışmaya cesaretlendirip ikna ederek daha fazlasına ulaşmayı hedefler.

Özden Gelen Güç (power from within): Güç çeşitli biçimlerde kaynaklar kavramı ile yakından ilişkilidir ve bu kişisel ve içten gelen kaynakları içermektedir. Özden gelen güç, bu nedenle bizim yararlandığımız dayanıklılığı ve esnekliği başkalarına yardım ederek de kullanmayı ifade eder. Bu nedenle de tinsellik (anlam, yön ve hayatımızda bağlar arama) ve otantik olma (kendini kandırmadan kaçınma) ile yakından ilişkilidir (Thompson, 2016: 36).

Thompson güç türlerini açıklarken doğuştan sahip olduğumuz, statü ile kazandığımız, iş birliği ile kazanılan ve yeteneklerimizin bize kazandırdıkları olarak sınıflandırmıştır. Bu tür güçler insanın tüm hayat boyunca kullanabileceği güç türleridir. Bazı noktalarda bu güçlerin kullanımı ve etkileri değişebilmektedir.

Güçlendirmenin temelini oluşturan güç kavramını çözümleyebilmek ve güç türleriyle ilgili bilgiye sahip olmak güçlendirme uygulamasında önemli faydalar sağlar.

3.5.2. Güçlendirme yaklaşımı

Kelime anlamına bakıldığında güçlendirme genel kullanımı itibariyle insanlara güç vermek olarak tanımlanabilir fakat sosyal bilimler içerisinde kullanılan güçlendirme hem süreç hem odak noktası bakımından bu anlamdan çok daha karmaşık bir yapıya sahiptir.

Kavram olarak güçlendirme; bireyler ve hayatın gerçekleri arasında bağlantıları kurmaya yönelik bir perspektif sunarken süreç olarak güçlendirme ise; bireye içinde bulunduğu çevre ve etrafını saran şartlar üzerinde hâkimiyet kazandırır. Bu çerçevede yaklaşım sosyal hizmet mesleği ve disiplini bağlamında önemli bir yere sahip olmakla birlikte birey için değil bireyi ön plana çıkararak onunla birlikte başarıya ulaşma felsefesini kabul eden, aynı zamanda bireyi sorun çözme sürecinde etken yerine edilgen bir varlık olarak algılayan diğer bütün yaklaşımlara tepki olarak gündeme gelmiştir (Yıldırım, 2014: 183-190).

Neil Thompson (2014) güçlendirmeyi “insanlara kendi hayatları ve koşulları üzerinde daha büyük bir kontrol kazanmaları için yardım etmek” olarak tanımlar. Bu noktadan bakıldığında güçlendirme aslında güç kavramıyla çok yakın bir ilişki içerisindedir.

Güçlendirme tabiri insanlara hayat şartları üzerinde kontrol kazanmalarına yardım etmeyi, gerekli bilgi ve kaynakları elde etmeyi, daha yüksek bir kendine güvenilirlik edinmek için eyleme geçme ve karar verme becerilerinin gelişmesini ve kişinin sosyal ve politik çevresini düzenlemeyi yansıtır (Sheafor & Horejsi, 2003: 100).

Güçlendirme bireylerin, ailelerin, grupların, organizasyonların ve toplumun sahip olduğu güçlerini vurgulama, bu güçleri artırma, geliştirme, destekleme ve kendi kararlarını kendileri vererek hayatları üzerindeki güç ve denetimlerini arttırma ile eş anlamlı olarak kullanılabilmektedir (Duyan, 2012: 180).

Yukarda bahsi geçen bütün tanımlamalardan sonra güçlendirme şöyle açılabilir; güçlendirme bireylerin kendi içlerinde yaşadıkları ve hissettikleri güçsüzlük duygusunu bertaraf edip, bireyin içinde saklı olan gücün ortaya çıkartılmasını, bireye sorunlara yaklaşımda eleştirel bir bakış kazandırıp kendi haklarını savunma durumuna ulaşmalarını sağlayan ve bu noktada kendi kaderini tayin hakkını temeline alan bir yaklaşımdır (Erbay, 2019: 41-63).

Sosyal hizmet bağlamında düşünüldüğünde ise güçlendirme yaklaşımı birçok farklı uygulamada kullanılabilmektedir. Bu durumlardan bazılarını Thompson; korku, düşük benlik saygısı, başkalarından gelen baskı, anksiyete, çatışma, acı çekmek, yas, borç içinde yaşamak, ruh sağlığı sorunları, öğrenme güçlükleri, alkol ya da madde kullanımı olarak sınıflandırmıştır (Thompson, 2016: 50-52).

Suçta sürüklenen çocuklar ve sürüklenme nedenleri göz önünde bulundurulduğunda Thompson'un kitabında değinmiş olduğu on bir maddelik uygulama odaklarından olan; düşük benlik saygısı, başkalarından gelen baskı, alkol veya madde kullanımı maddeleri detaylı olarak incelenebilir.

1- Düşük Benlik Saygısı: Güven eksikliği ve olumsuz kendilik imajı belirli şartları beraberinde getirebilir ve bu durum bireyin baş etme becerisinin zayıfladığı, daha da düşük bir benlik saygısına yol açan kısır bir döngü sonucunu doğurabilir. Bu durum sıklıkla kendini, içselleştirilmiş baskı olarak gösterir. Bu, bir kişinin baskı gören bir grubun üyesi olduğu ve bu grubun olumsuz imajlarının ve varsayımlarının içselleştirildiği durumları işaret etmektedir (Thompson, 2016: 50-51).

Suçta sürüklenen çocuklar bağlamında bu madde değerlendirildiğinde, özellikle erken çocukluk döneminde güven eksikliği ve belirli durumlarla baş etme becerisi düşük olan çocuklarda suç sürüklenme riski artabilmektedir. Yine aile içinde baskı ile büyüyen çocukta da düşük benlik saygısı ile aynı risk söz konusu olarak değerlendirilebilir.

2- Başkalarından Gelen Baskı: Örneğin bir kişi istismara uğradıysa bu durum bu zaman zarfında baş etme becerilerini zayıflatabilir ve dolayısıyla insanların a) durumla baş etme b) yaşanan şeyden öğrenmeye yönelik becerilerini sarsabilir (Thompson, 2016: 51).

Thompson'un kitabında bahsettiği başkalarından gelen baskı konusu suça sürüklenen çocuklarda da tetikleyici bir neden olarak değerlendirilebilir. Bu noktada dışsal bir baskıyla gelen sorun bir diğer soruna davetiye çıkarabilmektedir. Şiddet görmüş, ihmale veya istismara uğramış çocuklarda suça sürüklenme riski bu nedenlere bağlı olarak artabilmektedir.

3- Alkol veya Madde Kullanımı: Alkol ve madde kullanımının etkileri insan hayatında bütün konularla baş etmeyi oldukça zorlaştırır.

Özellik son dönemlerde alkol ve madde kullanma yaşı gittikçe düşmektedir. Çocuklarda özellikle alkol ve madde kullanımının sıklıkla suça sürüklenmelerinde temel faktörlerden biri olarak göze çarpmaktadır. Alkol ve madde kullanımı arttıkça bireyin kendini kontrol etme mekanizmasının düşmesi özellikle çocuklarda kötü bir etkiye sebebiyet vermektedir. Yine güçlendirme yaklaşımı kullanılarak çocukları alkol ve maddeden uzak tutmak bu durumda suça sürüklenme oranlarını düşürmede fayda sağlayacak ve topluma yeniden kazandırılma süreçlerine destek olacaktır.

3.5.2.1. Güçlendirme yaklaşımının müdahale temeli

Güçlendirme temelli yaklaşımda müracaatçılarla çalışma hususunda herhangi bir zaman sınırlaması bulunmamaktadır; uygulanan müdahaleler de müracaatçı değerlendirildikten ve değişim isteyen sistemler belirlendikten sonra değişebilmektedir. Güçlendirme yaklaşımı müracaatçılarla çalışmada kullanılan çeşitli yöntemlerden biri olarak da işe yarayabilir (Teater, 2015: 72).

Sosyal hizmet uzmanlarının başarılı bir şekilde güçlendirme yaklaşımını uygulamaları için Sheafor ve Horejsi (Sheafor & Horejsi, 2003: 416-418) bazı maddeler belirlemişlerdir:

- Sosyal çalışmacı bireylerin birlikte çalışarak değişebileceklerine ve bu noktada gerekli olan sosyopolitik değişimi yakalayabileceğine inanmalıdır.
- Sosyal çalışmacı, müracaatçının kendi hayatı içerisinde ve şu anda yaşadığı durum içerisinde tek uzman olduğunu kabul etmelidir.
- Sosyal çalışmacı, müracaatçıya özgüven ve özsaygı gelişimi hususunda yardımcı olmalıdır.
- Sosyal çalışmacı, müracaatçıyı özellikle karar alma süreçlerinde destekleyerek ve buna izin vererek müracaatçının kişisel gücünü hissetmesine imkân sağlamalıdır.
- Sosyal çalışmacı, müracaatçının hissettiği ve yaşadığı güçsüzlük duygusuna sebep olan nedenleri anlayabilmesi için müracaatçıya yardım etmelidir.

- Sosyal çalışmacı, kendisine etki edecek insanları, organizasyonları ve sistemleri anlamasına yardım edecek öğrenme fırsatlarını araştırması için müracaatçıyı cesaretlendirmelidir.
- Sosyal çalışmacı, kendi durumunu düzeltmek için kullanabileceği potansiyel güç kaynaklarını belirlemesi için müracaatçıya yardım etmelidir.
- Sosyal çalışmacı, müracaatçı yardımsız olmadığını ve güce sahip olduğunu hissettiğinde; arzu edilen değişime ulaşmak için var olan gücü planlı ve disiplinli bir şekilde kullanma yönünde onu desteklemelidir.
- Sosyal çalışmacı, güçlendirmenin her türlü ortamda tüm müracaatçılar için kullanılabilir olduğunu bilmelidir.

Güçlendirme yaklaşımının müdahale temelinde bulunan bazı özellikler uygulamada ve müdahalede sosyal hizmet uzmanına yol gösterici olarak nitelendirilebilir.

1- Motivasyon:

Sosyal hizmet uzmanı müracaatçıyı yaşadığı sorunlardan öte gelecek hedeflerini açıkça belirlemesi ve bunların tanımlayabilmesi için cesaretlendirmeli, müracaatçıların karşılaştıkları baskı hususunda bireye empati, destek ve anlayış göstermelidir. Motivasyon, destekleyici bir sosyal hizmet uzmanı-müracaatçı ilişkisi kadar olumlu sonuçlar ve teşvikler sunduğu ölçüde müracaatçının çevresi eliyle artırılır ve sürdürülür. Motivasyon ortaya çıktığında birey besin, giyim, barınma, finansal ve duygusal destek gibi gerekli kaynakları almak suretiyle sürdürebilir. Dolayısıyla, sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı tanımlanmış sorunların üstesinden gelmek ile kişiden ve çevreden gelen güçler ve kaynaklara erişmek ve onları sürdürebilir kılmaya yönelik çalışma yürütmektedir (Teater, 2015: 73).

İlk maddemiz olan motivasyon arttırıcı ve destekleyici bir uygulama odağında güçlendirme yaklaşımının suça sürüklenen çocuklar özelinde uygulanan bireyselleştirilmiş iyileştirme sistemi (BİSİS) ve yapılandırılmış görüşme formu olan araştırma ve değerlendirme formunun (ARDEF) içeriğinden görmek mümkündür. Burada özellikle ARDEF formunun çocuklar için hem risk hem de ihtiyaç belirme özelliğiyle birlikte formu uygulayan psikososyal destek personelinin belirlediği ihtiyaçlar içerisinde motivasyon arttırıcı sosyal hizmet uygulamasına gereksinim duyulabilir. Bu noktada formdan alınacak yanıtlara göre güçlendirme yaklaşımının motivasyon arttırıcı özelliği suça sürüklenen çocuklarda kullanılabilmektedir.

Motivasyon arttırıcı uygulamanın özellikle tamamlanmış sorunların üstesinden gelmek ve bu sorunları çözebilmek için çevreden gelecek güçlere ve kaynaklara erişmek ve hayatı sürdürülebilir kılmak yönünde

bir yönelimi vardır. Burada suça sürüklenen çocuklar ele alındığında daha önce tamamlanmış bir sorun ile ceza almış ve bu ceza uygulanırken bu sorunların çözümü bağlamında ihtiyaç odaklı yaklaşımla, dış kaynaklara erişimle birlikte sorunun çözümüne ve devamlılığının sonlandırılmasına katkıda bulunulabilir.

2- Sorun Çözme Becerileri

Müracaatçı sorunu/sorunları belirledikten ve tanımladıktan sonra sosyal hizmet uzmanı ile müracaatçı sorunlar mücadeleye ilişkin çözümler yaratmak ve gelecekteki sorunların üzerine eğilmek için kullanılabilecek becerileri tespit etmek amacıyla birlikte çalışır. Sorun çözme becerileri sadece mevcut sorunun değil baskıya maruz kalma katkısı olan bağlantılı diğer sorunların da üzerine eğilmeyi içermektedir (Lee & Hudson, 2011).

Sorun çözme becerileri ele alındığında burada iki farklı teknikten ayrıca söz edilebilir;

A) Farkındalık Yaratma: Farkındalık yaratma tekniği bireyin çevresinde bulunan güncel durumları tespit ederek baskıya maruz kalma durumunun üstüne gitmeye ve bu gibi durumların bireyi hem doğrudan hem de dolaylı olarak nasıl etkilediğine odaklanmaktadır. Bu teknik genellikle bireylerin baskı yaratan durumları nasıl gördüklerini ve farklı yollarla nasıl görmelerinin mümkün olabileceğini keşfetmeyi ve sorgulamayı kapsayan eleştirel eğitimle birlikte uygulanır. Sosyal hizmet uzmanının sorumluluğu baskı yaratan durumlara dair bilinçli bir farkındalık oluşturmaya yönelik olarak tartışmayı başlatabilecek bilgileri sunmayı ve müracaatçının hisleri ile deneyimlerine anlayış ve empati göstermeyi kapsamaktadır (Teater, 2015: 73-74).

B) Bilişsel Yeniden Yapılandırma: Bilişsel yeniden yapılandırma bireylerin kendilerini ve durumlarını anlamlandırdıkları normal durumların daha olumlu biçimden yeniden yapılandırılabilirdiğini ele almaktadır (Teater, 2015: 74).

Örneğin madde bağımlılığından henüz kurtulmuş bir suça sürüklenen çocuk yaptığı kötü şeylerden etkilenip ilerleyen dönemlerde üniversite hayatına başlama yeterliliğinin bulunmadığına inanıyor olabilir. Bu noktada kullanılabilecek bilişsel yeniden yapılandırma tekniği çocuğa maddeyi bırakma sürecince gösterdiği gücün ona ilerleyen hayat döneminde motivasyon kaynağı olabileceği ve bu başa çıkma gücünün onun üniversite derecesi almasında bir araç olabileceğinin altı çizilebilir.

İkinci uygulama maddemiz olan sorun çözme becerileri suça sürüklenen çocuklar konusunda uygulanabilir bir yöntemdir. Suça sürüklenen çocuğun sorun çözme becerilerini arttırmak şu anda karşılaşılan

sorunların üzerine eğilmek ve yine gelecekte olası sorunların tespitini yapmak ve bu noktalara yoğunlaşmak üzerine çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Suçla sürüklenen çocuklar özelinde sorun tespiti öncelikli olmalıdır, bu noktada bize yardımcı olacak bir uygulama olan ARDEF görüşme soruları öncelikli olarak sorun tespitinin ardından ihtiyaç odaklı görüşmelerin temelini oluşturmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz iki farklı teknik ARDEF görüşme formu uygulandıktan sonra sorunların modeline göre uygulanabilir yöntemlerdir.

Özellikle bilişsel yeniden yapılandırma tekniği suça sürüklenen çocukların topluma tekrar kazandırılma süreçlerini doğrudan etkileyebilecek bir yöntemdir. Yukarıda belirtilen örnekte olduğu gibi madde bağımlılığı bulunan ve bu madde bağımlılığı sebebiyle suça sürüklenen çocuk maddeden arındırıldıktan sonra arınma sürecinde kullanılan güç formları bilişsel yeniden yapılandırma tekniğiyle ilerleyen dönemlerde vereceği kararların sağlamlığını ve güç mekanizmalarına etkisini arttırabilir.

Yine suça sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırılma süreçlerinde kullanılan ARDIÇ psikososyal destek müdahalesi programının alt aşamalarından biri olan kişilik gelişim programı sorun çözme becerilerinin güçlendirme yaklaşımında kullanılması konusunda benzerlikler gösterir. Kişilik gelişim programının temel amaçlarından biri olan hayattaki disiplini sağlama ve planlama sorun çözme becerilerinin alt tekniklerinden olan farkındalık yaratma tekniği ile bağdaştırılabilir. Bu noktada çocuğa yönelik uygulamada ilerleyen dönemde sağlanabilecek hayat disiplini ve sorunlar karşısında farklı yollar keşfetme becerisi geliştirilebilir.

C) Psikolojik Rahatlığın Sağlanması: Sosyal hizmet uzmanı ile müracaatçı maruz kalınan baskıyı ve bu baskının müracaatçının kendisi ve tanımladığı topluluk ya da grup ile ilgili düşünce ve hislerini nasıl etkilediğini tanımlamak için birlikte çalışır. Olumsuz düşünce ve hisler incelenmekte; sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçılar bunların geçerliliğini değerlendirerek baskıya maruz kalmanın olumsuz etkilerini doğru sisteme yerleştirmektedir. Bu süreç müracaatçıların kendini suçlama hislerini azaltmasına imkân sağlamakta ve bunların yerine benlik saygısını arttıracak biçimde güçlerin, başarıların ve kaynaklarının farkında olmayı koymaktadır (Teater, 2015: 74).

Psikolojik rahatlığın sağlanması tekniğinin ana şemasını olumsuz düşünce ve hislerin incelenmesi oluşturmaktadır. Bu hislerin ortaya çıkarılması ile beraber müracaatçı kendi sosyal çevresi içerisinde doğru bir sisteme yerleştirilip bu sistem dahilinde ileriye dönük planlamalar ve hayat düzenlemeleri yapılmaktadır. Öncelikli amaç bireyin benlik

saygısını arttırmayı sağlayacak güçlerin ve başarılarının farkındalığını arttırmak ve bu noktada sağlanabilecek sosyal destek sistemleri ve kaynakların gerekliliklerini uygulamaktır.

Suçta sürüklenen çocuklar bu bağlamda ele alındığında ana aşama olarak bu uygulama çocukların içlerinde bulundukları durumdan dolayı hissettikleri olumsuz düşünce ve hislerin ortaya çıkarılması ile başlanabilir. Bireyselleştirilmiş iyileştirme sisteminin son aşamasında bulunan uygulanan tekniklerin çocuğa uygunluğu yine bu aşamada kullanılabilir. Suçta sürüklenen çocuk özgürlüğüne kavuştuktan sonra benlik saygısının eskiye oranla yükselmiş olması ve yükseltelen benlik saygısında kazanılan başarı ve olumlu etkilerin sosyal hayatına da yansıtılması gerekmektedir, yine farklı sosyal destek sistemlerinden bireyselleştirilmiş iyileştirme sistemindeki uygunluk aşaması dikkate alınarak yardım alınabilir.

Suçta sürüklenen çocukların özellikle kaybettikleri öz saygılarını kazanmaları açısından güçlendirme yaklaşımının tekniklerinden olan psikolojik rahatlığın sağlanması aşaması mutlaka gerçekleştirilmelidir. Öncelikli olarak psikolojik rahatlığın sağlanmasıyla beraber diğer gerekli uygulamalar yapılabilir.

D) Benlik Saygısı: Psikolojik rahatlık açısından iyi bir düzeyde olmak ve hislerini yönetebilme yetisi iyi düzeyde bir benlik saygısına yol açabilir. Benlik saygısı, sosyal hizmet uzmanının müracaatçıların maruz kaldıkları baskıya dair hislerini ve deneyimlerini geçerli kılması ve müracaatçının başarıları ve özelliklerini daha sonra müracaatçı tarafından sahiplenilmek üzere tanımlaması ve tanınması ile geliştirilebilir (Teater, 2015: 74).

Psikolojik rahatlığı sağlamak için öncelikle ihtiyaç duyulan husus kişinin benlik saygısını kazanmasıdır. Benlik saygısını tekrar kazandırmanın en temel yollarından biri bireyin geçmişteki başarılarına odaklanmaktır. Bireyin geçmişteki başarıları hatırlattırılarak halen yaşadığı travmayı atlatması hususunda destek sağlanabilir.

Suçta sürüklenen çocukların özellikle cezaevine girdikten sonra kendilerine olan saygıları yitirilmiş olarak görülmektedir. Bu noktada uygulanması şart olan tekniklerden biri benlik saygısını tekrardan kazandırmaktır. Benlik saygısının tekrardan kazandırılması psikolojik olarak da rahatlığın ilk aşamalarından biri olarak kabul edilebilir. Suçta sürüklenen çocuklara uygulanan bütün eğitim ve psikososyal destek uygulamalarında benlik saygısının tekrardan kazandırılması ön plana çıkmıştır. Bu noktada bireyselleştirilmiş iyileştirme sistemi, ARDEF formu ve sonuçları ve ARDIÇ psikososyal destek programı suçta sürüklenen çocuklarda benlik saygısının tekrar kazanılması için çalışmalara katkı sağlamaktadır.

E) Kendi Kendini Yönetme: Müracaatçılar kendi hayatlarındaki olaylara ve böylesi olaylarda verdikleri cevap ya da tepkiye dair daha fazla kontrole sahip oldukları bir kendi kendini yönetme duygusu oluşturur. Müracaatçılar, kendi büyüme ve gelişmeleri için gerekli kaynaklara erişebilir ve tanımladıkları gelecek hedeflerine ulaşabilir hale gelmektedir (Teater, 2015: 74).

Güçlendirme yaklaşımının son tekniği iste kendi kendini yönetmedir. Bu noktada müracaatçı yaşadığı kötü tecrübelerden sonra tepki verip kendi hayatı üzerinde kontrol saplamayı amaçlamalıdır.

Burada verecekleri cevap ve tepki gerekli sosyal kaynaklara ulaşma açısından önemlidir.

Suçla sürüklenen çocuklar kendi kendini yönetme becerisi bağlamında ele alındığında içlerinde bulundukları süreçte bunun biraz zor olduğu görülmektedir. Bu noktada suçla sürüklenen çocuk açısından bu yöntem denetimli serbestlik aşamasında uygulanabilir. Bu yöntemin uygulanmasında çocuk özgür hayatına devam ederken kendi hayatı üzerinde daha fazla kontrole sahipken veya bu kontrol mekanizmaları yakınlarından yani sosyal destek sistemlerinden oluşuyorken daha fazla verim alınabilir. Burada kendi verdiği kararlar ile büyüme ve gelişmesine imkân tanıyan kaynaklara erişimi sağlanabilir. Bu da derinlemesine bir ihtiyaç analizi yapan ARDEF görüşme formuyla mümkün olabilir.

Bireysel düzeye odaklanmış müdahaleler motivasyon artırma, bilinç yükseltme, psikolojik rahatlık, benlik saygısı ve kendi kendini yönetme nihai hedeflerini dahil etmeye çalışmalı ve güçleri tanımayı ve desteklemeyi, yanlış inançlarla mücadele etmeyi, onuru güçlendirmeyi, sorunları belirlemeyi ve çözümlemeyi, sorunlar, inançlar ve çözümlerle ilgili diyalog kurmayı ve bütünlük oluşturmayı kapsamalıdır (Lee & Hudson, 2011).

Yukarda detaylarıyla incelediğimiz güçlendirme yaklaşımı ve uygulama teknikleri içerik olarak suçla sürüklenen çocuklara uygulanan psikososyal destek uygulamalarının içerikleriyle benzerlikler göstermektedir. Güçlendirme yaklaşımının temeli olan sorunu ve baskı sebeplerini bulup var olan güçlerle bu sorunları çözme becerilerini yükseltmek, suçla sürüklenen çocuklarda da uygulandığında fayda görülebilecektir. Özellikle topluma kazandırılma süreçlerinde etkili bir yöntem olarak kullanılabilir. Bu açıdan bakıldığında sosyal hizmet kuram ve yaklaşımlarında olan güçlendirme yaklaşımının uygulanan psikososyal destek programlarına entegre edilmesi ve literatür bağlamında genişletilmesi önemli bir olgudur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Suçun doğası tek bir sistem üzerinden kuramlarla açıklanabilecek bir olgu değildir. Suçu ve süreçlerini anlayabilmek için derinlemesine bir araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Mikro, makro ve mezzo temelde oluşabilecek suç olgusu insanlık tarihinin başından beri sosyal hayatımızda yer almakta olup tarihsel süreç içerisinde birçok değişime öncülük etmiştir. Örneğin 1. Dünya Savaşı'nın fitilini ateşleyen olayda bir veliahdın ölmesine sebep olan kurşun, seneler içerisinde imparatorlukların çöküşüne, milyonlarca insanın ölümüne, açlığa, sefalete ve ekonomik buhranlara yol açmış, böylece farklı bilim dallarının çeşitli açılardan araştırmalarına konu olmuştur.

Suç literatür bağlamında ele alındığında dört farklı kuramdan bahsedilmektedir. Bu kuramlar; bireysel, psikolojik, biyolojik ve sosyolojik kuramlardır. Bu kuramlar suç düzeyini 4 farklı temelde ele almış olup suçun başlama noktasının bu temeller üzerinden oluştuğunu savunmuşlardır.

Suç olgusu ele alındığı zaman akla gelen başlıca konulardan biri suça sürüklenen çocuklardır. Suça sürüklenen çocuklar hem bireysel anlamda kendilerine hem de topluma büyük zararlar vermektedirler. Çocukların suça sürüklenme oranlarının her geçen sene artmasıyla bu durum daha da endişe verici bir hal almaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek için sadece hukuki düzenlemeler yetmemektedir, sadece hukuk disiplininin alacağı önlemler çocukların suça sürüklenmesinin tekrarının önüne geçemeyebilir, özellikle bu konuda uygulanması gereken multidisipliner çalışmalara daha fazla yer vermekle birlikte sosyal hizmet, psikoloji, sağlık, hukuk gibi alanların ortak bir amaç çerçevesinde bir araya gelerek suça sürüklenen çocuk oranlarının en aza indirgenmesi için çalışma yapmaları gerekmektedir. Bu kapsam dâhilinde uzun soluklu plan çerçeveleri hazırlanmalıdır.

Suçta sürüklenen çocukları anlayabilmek için öncelikle suça sürüklenme sebeplerine bakmak gerekmektedir. Bu nedenlere bakıldığında çocukların hem fiziksel hem de biyolojik olarak yönlendirilmeye çok müsait oldukları unutulmamalıdır. Çocukların suça sürüklenme nedenleri çok çeşitli olmakla birlikte başlıca nedenler olarak aile, arkadaş çevresi, okul, uyuşturucu madde ve alkol, sosyoekonomik nedenler sıralanabilir. Bu nedenler ele alındığında çözüm süreçlerinde nedenlere tekil gözle bakmamak gerekmektedir. Çocuğun suça sürüklenme nedeninin birden fazla olabileceği ve bu nedenlerin birbiriyle bağlantılı olabileceği unutulmamalıdır. Yine bu noktada birbiriyle bağlantılı suça sürüklenme nedenlerin çözüm aşamasında

multidisipliner yaklaşımlar kullanılmalıdır. Örneğin ekonomik zorluk çeken bir ailenin çocuğunu dilendirmesi sonucu çocuğun suça başvurması ikili bir neden olarak göze çarpar, burada hem sosyal devlet olgusu öne çıkarılmalı hem de hukuki düzenlemelere göre işlemler yapılmalıdır.

Bu tez çalışmasında amaç olarak suça sürüklenen çocuklara uygulanan psikososyal eğitim modellerinin çocukların suça sürüklenme nedenleri özelinde ne kadar belirleyici olduğu ve bu nedenlerin ilerleyen dönemlerde çocuğun suça sürüklenmesini tekrardan tetikleyip tetikleyemeyeceği üzerine yoğunlaşmıştır. Uygulanan psikososyal eğitim modelleri incelendiğinde çocuğun adalet sistemi içerisine dâhil olmasının hemen ardından öncelikli olarak nedenler üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Bu nedenlerin belirlenebilmesi bir sonraki aşamada başka çocuklar üzerinde koruyucu önlemler alınması hususunda yol gösterici olarak kullanılmalıdır.

Bir diğer amaç olarak suça sürüklenen çocuk hususunda profesyonel bir meslek dalı olan sosyal hizmet literatüründen ne kadar yararlanıldığı belirlenmeye çalışılmıştır. Çocuklara uygulanan psikososyal destek uygulamaları incelendiğinde sosyal hizmet kuram ve yaklaşımları ile benzerlikler görülmekle birlikte bu benzerlikler yeterli değildir. Sosyal hizmet profesyonel bir meslek olarak adalet sistemi içerisine daha fazla katılmalı, kuram ve yaklaşımlarından daha fazla yararlanılmalıdır.

Suçta sürüklenen çocuklara yönelik hem ulusal hem de uluslararası düzeyde hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Uluslararası antlaşmalarla suça sürüklenen çocukların milletler düzeyinde hakları korunmaya çalışılmıştır. Bu konu özelinde yapılmış olan önemli düzenlemeler mevcuttur, bu düzenlemelere ülkemizde katılım göstermiş suça sürüklenen çocukların adli süreçleri ve hukuki hakları uluslararası antlaşmalar ile garanti altına alınmıştır. Yine bu antlaşmalardaki temel kaynak çocuğun yüksek yararı ilkesidir ve bu ilke suça sürüklenen çocuklara uygulanan her adımda ana hedef olarak belirlenmiştir.

Suçta sürüklenen çocuklar sosyal hizmet bağlamında değerlendirildiğinde çok önemli bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkar. Dezavantajlı grup olarak nitelendirebileceğimiz suça sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırılabilmesi hususunda sosyal hizmet hem mesleki olarak hem de içerisinde bulunan kuram ve yaklaşımlarla önemli bir yer tutar. Özellikle son dönemde ülkemizde suça sürüklenen çocuklara uygulanan psikososyal destek hizmetlerine sosyal hizmet kuram ve yaklaşımlarını entegre etmek çocukların ilerleyen dönemdeki biyo-psiko-sosyal gelişimlerini ve topluma kazandırılma süreçlerini olumlu yönde etkiler.

Bu çalışmada sosyal hizmet yaklaşımlarından biri olan güçlendirme yaklaşımının uygulama temelini ve suça sürüklenen çocuklara uygulanan psikososyal eğitim modellerine entegre edilebilmesi üzerinde durulmuştur. Güçlendirme yaklaşımı temel olarak birey, grup ve toplumun güçlerine odaklanmaktadır. Güçlendirme yaklaşımına göre kişinin yaşamış olduğu kötü tecrübeler (travmalar, hastalıklar vb.) ile hayatın belli aşamalarında mücadele etmek örseleyici olabilir fakat güçlendirme yaklaşımı bu durumu tam tersine çevirip kişiye yeni bir meydan okuma sunar. Suça sürüklenen çocukların yaşadıkları travma ve kötü süreçleri tersine çevirip yeni bir meydan okuma sunmak önemlidir. Topluma kazandırılma süreçlerinde güçlendirme yaklaşımını kullanarak var olan güçlerinin farkındalığını sağlamak ve bu güçlerin kullanılmasında suça sürüklenen çocuk ile iş birliği yapmak temel uygulama olarak kullanılmalıdır. Güçlendirme yaklaşımının bir diğer özelliği ise her çevreyi potansiyel bir güç kaynağı olarak görmesidir. Suça sürüklenen çocuğun içinde bulunduğu kötü durumda dahi bunu avantaja çevirmek ve içinde bulunduğu çevreyi potansiyel bir güç olarak kullanmak güçlendirme yaklaşımının bir diğer önemli özelliklerindendir.

Suçta sürüklenen çocuklara yönelik cezaevlerinde ve denetimli serbestlik bürolarında uygulanan bazı eğitim modelleri bulunmaktadır. Açık cezaevinde kalan çocuklar için haklar bu noktada biraz daha genişletilmiş olup yüz yüze eğitime dahi katılabilmektedirler. Bu durum da çocukların psikososyal açıdan desteklenmesini ve toplumsal süreçlerde aktif rol almalarını sağlamaktadır. Cezaevlerinde ve denetimli serbestlik bürolarında uygulanan psikososyal destek uygulamaları çok çeşitlidir. Uygulanan süreçler suça sürüklenen çocuklarla yapılan görüşmelerden sonra hem grup odaklı hem de birey odaklı olarak uygulanabilmektedir. Bu da uygulanan modellerin güçlendirme yaklaşımına bu noktada uygunluğunu göstermektedir. Suça sürüklenen çocukların kurumda kalmaya başladıkları ilk günden itibaren ihtiyaç tespitinin yapılmasının yanı sıra çocuklar ile güçlendirmenin temeli olan güç odağının keşfi konusunda uygulamalar yapılabilir, bu temelde çocukların hem ihtiyaçları hem de bu ihtiyaçlara ulaşma süreçlerinde kullanabilecekleri güç odaklarını ve kaynaklarını tespit edip farkında olmalarını sağlayabilir. Bu uygulama güçlendirme yaklaşımının en temel özelliklerinden biri olarak çocukların suça sürüklendikten sonra topluma yeniden kazandırılmalarında belirleyici bir rol oynayabilir. Bu tez çalışmasında amaç olarak suça sürüklenen çocuklara uygulanan psikososyal eğitim modellerinin çocukların suça sürüklenme nedenleri özelinde ne kadar belirleyici olduğu ve bu nedenlerin ilerleyen dönemlerde çocuğun suça sürüklenmesini tekrardan tetikleyip tetikleyemeyeceği üzerine yoğunlaştırılmıştır. Uygulanan

psikososyal eğitim modelleri incelendiğinde çocuğun adalet sistemi içerisinde dâhil olmasının hemen ardından öncelikli olarak nedenler üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Bu nedenlerin belirlenebilmesi bir sonraki aşamada başka çocuklar üzerinde koruyucu önlemler alınması için yol gösterici olarak kullanılmalıdır.

Bir diğer amaç olarak suça sürüklenen çocuk hususunda profesyonel bir meslek dalı olan sosyal hizmet literatüründen ne kadar yararlanıldığı belirlenmeye çalışılmıştır. Çocuklara uygulanan psikososyal destek uygulamaları incelendiğinde sosyal hizmet kuram ve yaklaşımları ile benzerlikler görülmekle birlikte bu benzerlikler yeterli değildir. Sosyal hizmet profesyonel bir meslek olarak adalet sistemi içerisinde daha fazla katılmalı, kuram ve yaklaşımlarından daha fazla yararlanılmalıdır.

Önceki açıklamalar ışığında sosyal hizmet yaklaşımlarından olan güçlendirme yaklaşımı temel itibariyle suça sürüklenen çocukların toplumsallaşması hususunda hem denetimli serbestlik bürolarında hem de cezaevlerinde uygulanabilir bir düzeydedir fakat bu uygulama alanı yetersizdir. Güçlendirme yaklaşımı, hâlihazırda kullanılan eğitim modellerine ve psikososyal destek uygulamalarına entegre edilerek bu uygulamalar ve modeller daha detaylı ve kapsamlı bir uygulamaya dönüştürülebilir.

Sosyal hizmet uygulamaları bu bağlamda bütüncül olarak hem psikoloji hem de sosyoloji alanıyla birlikte ortak paydada buluşmalı ve bu uygulamalar psikososyal destek programlarına entegre edilmelidir.

Bu araştırmaya göre;

- Türkiye’de çocuk suçluluğu toplumsal bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Toplumsal bir problem olarak ortaya çıkan çocuk suçluluğu ile ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde mevzuat düzenlenmiş ve antlaşmalar imzalanmıştır.
- Çocuk suçluluğuna bireysel bir olgu olarak bakmamamız gerekmektedir. Zira çocukların suça sürüklenmesi çok faktörlü bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Suça sürüklenen çocukların adalet mekanizması içerisinde girdiklerinde temel hedef çocuğu topluma yeniden kazandırmak olmalıdır.
- Suça sürüklenen çocuğun topluma yeniden kazandırılması sürecinde sosyal hizmet mesleği ve çalışanları büyük rol oynamaktadır.
- Sosyal hizmet mesleki olarak dezavantajlı sayılan suça sürüklenen çocuklarla çalışmakta ve çocukların rehabilitasyon süreçleriyle bire bir ilgilenilmektedir.

- Literatür ve alan incelendiğinde sosyal hizmet uygulamalarının yeri adalet mekanizmalarının içinde önemli bir yer tutsa da yeterli değildir.
- Sosyal hizmet kuram ve yöntemleri, adalet mekanizmaları içerisinde özellikle rehabilitasyon süreçlerinde daha fazla kullanılmalıdır.
- Sosyal hizmet kuram ve yöntemleri içerisinde suça sürüklenen çocuklara doğrudan uygulanabilecek modeller hizmet içi eğitim listesinde yer almalıdır.

Bu çalışma Adalet Bakanlığı kurumlarında suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulanan psikososyal eğitim modellerinin sosyal hizmet literatüründen ne kadar beslendiği ve faydalandığını, sosyal hizmet kuramlarından biri olan güçlendirme yaklaşımı esas alınarak literatür incelemesi ve alan gözlemleriyle özgün bir şekilde tasarlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü. (2017). *2016 Yılı Birim Faaliyet Raporu*. Ankara: Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Dış İlişkilerden Sorumlu Daire Başkanlığı Ar-Ge Bürosu.
- Adalet Bakanlığı; Türkiye Adalet Akademisi; Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı; UNICEF Türkiye. (2013). *Çocuk Adalet Sistemi Uluslararası Çocuk Mevzuatı*. Ankara: Kitabın Yayın Hakkı Proje Paydaşlarına Aittir.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*(151), 1-2.
- Akyüz, E. (2018). *Çocuk Hukuku, Çocukların Hakları ve Korunması* (Cilt Genişletilmiş 2. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Akyüz, Y. (2002). Çocuk Suçluluğu Konusunda Türk Eğitim Tarihinde İlk Önemli Araştırma. *1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları* (s. 43-45). Ankara: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayınları.
- Allison, J. (2001). Yeni Çocuk Sosyolojisinde Sorunlar, Bakış Açıları ve Uygulamalar. *3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi* (s. 29-30). Ankara: Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Ashman, K.K., & Hull, G. (1999). *Understanding Generalist Practice*. Chicago: Nelson Hull Publishers.
- Aslan, M. (2008). Çocuk Suçluluğu Hakkında Uluslararası ve Ulusal Hukuk Düzenlemeleri. *Ankara Barosu Dergisi*, 88-96.
- Bal, H. (2004). *Çocuk Suçluluğu*. Isparta: Fakülte Kitapevi.
- Balkaya, A., ve Ceyhan, E. (2007). Lise Öğrencilerinin Suç Davranışı Düzeylerinin Bazı Kişisel ve Ailesel Nitelikler Bakımından İncelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 2-13.
- Barker, R. (1988). *The Social Work Dictionary* (Cilt 4th Edition). USA: NASW.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the Family as a Context for Human Development: Research Perspectives. *Developmental Psychology*, 723-742.
- Buran, M. ve Var, E.Ç. (2019) Çocuk Destek Merkezlerinden Reşit Olarak Ayrılan Bireylerin Sosyal Hayata Uyum Süreci. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 2(1)149-171
- Burkay, S. (2008). Teorik Çerçeve ve Suç. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 2.
- Danış, M. Z. (2006). Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı. *Aile ve Toplum*, 3 (9), 45-53.
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*. İstanbul: Filiz Kitapevi.

- Duyan, V. (2012). *Sosyal Hizmet Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi.
- Dündar, H. (1983). Çocukların ve Gençlerin Suça İtiliş Sebepleri Üzerine Bir Deneme. *Adalet Dergisi*, 23-40.
- Erbay, E. (2019). Güç ve Güçlendirme Kavramları Bağlamında Sosyal Hizmet Uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (42), 41-63.
- Erçetin, Ş. (2006). *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu, Çocuk ve Suç*. Ankara: Hegem Yayınları.
- Erkan, R. ve Erdoğan, Y. (2006). Göç ve Çocuk Suçluluğu. *Aile ve Toplum*, 79-90.
- Eryalçın, M. ve Duyan, V. (2016). *Suça Sürüklenen Çocuk ve Gençler*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Güngör, F. ve Erdurak, Y. (2016). Çocuk Hakları ve Uygulama Stratejileri Bağlamında Sokakta Çalıştırılan Çocuklar. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 11-35.
- Güngör, M. (2008). Evrensel Bir Sorun Olarak Çocuk Suçluluğu ve Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar. *Adıyaman Üniversitesi SBE Dergisi*, 1(1), 25-43.
- İçli, T. G. (1993). *Türkiye'de Suçlular-Sosyal Kültürel ve Ekonomik Özellikleri*. Ankara: AKM Yayıncılık.
- İçli, T. G. (2004). *Kriminoloji*. Ankara: Martı Kitap ve Yayın Evi.
- İçli, T. G. (2016). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İnanç, B. Y. ve Yerlikaya, E. E. (2013). *Kişilik Kuramları*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Işık, H. (2006). Çocuk Suçluluğu ve Okullarla İlişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (7), 287-299.
- Karabulut, B., Acar, N., Ziyalar, N., Südütemiz, O., Akço, S. ve Şişmanlar, Ş. (2015). *Hakim ve Cumhuriyet Savcıları İçin Çocuk Adalet Sistemi El Kitabı*. Ankara: Yorum Matbaacılık.
- Kızmaz, Z. (2005). Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 149-174.
- Kongar, E. (1995). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Köknel, Ö. (2001). *Kimliğini Arayan Gençliğimiz*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Lawrance, R. & Hesse, M. (2010). *Juvenile Justice*. California: SAGE Publications.
- Lee, J., & Hudson, R. (2011). *The Empowerment Approach to Social Work Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Morsünbül, U., ve Çok, F. (2011). Bağlanma ve İlişkili Değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar- Current Approaches in Psychiatry*, 553-570.
- Olweus, D. (Malden). *Bullying at School*. 1993, Blackwell Publishing.

- Ögel, K. (2014). *Çocuk, Suç ve Bireyselleştirilmiş İyileşme*. Ankara: Çocuk İçin Adalet Projesi.
- Özbay, Ö. (2004). Yas, Adolesan Suçları ve Sosyal Bağ Teorisi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi/ Journal of Sociological Research*, 55-56.
- Özgür, G. (2018). Suçun Sosyolojisi ve Haber Söyleminde Temsili. *Gaziantep University Journal of Social Science*, 176-195.
- Özgökçeler, S. ve Alper, Y. (2010). Özürlüler Kanunu'nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 33-54.
- Polat, O. (2000). *Adli Tıp*. İstanbul: Der Yayınları.
- Polat, O. (2004). *Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Saruç, S. (2013). Kadın hükümlüler: Cezaevi Yaşantısı ve Tahliye Sonrası Gereksinimler. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sheafor, B. W., & Horejsi, C. J. (2003). *Techniques and Guidelines for Social Work Practice*. (B. Çiftçi, Çev.) Boston: Allyn and Bacon.
- Soyaslan, D. (1998). *Kriminoloji*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü. (2019). *ARDIÇ Programı*. Ocak 3, 2021 tarihinde Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü: <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ardic-programi> adresinden alındı
- T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü. (2019). *Eğitim ve İyileştirme Dairesi Başkanlığı*. Mart 4, 2020 tarihinde T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü: <http://www.cte.adalet.gov.tr/Home/SSSorularDetay/11> adresinden alındı
- Teater, B. (2015). *An Introduction to Applying Social Work Theories and Methods*. (A. Karatay, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.
- Thompson, N. (2016). *Power and Empowerment*. (Ö. Cankurtaran, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (2015). *İstatistiklerle Çocuk*. ANKARA: TÜİK.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (2020). *İstatistiklerle Çocuk*. ANKARA: TÜİK.
- Türkkahraman, M. (2006). *Kurumlar Sosyolojisine Giriş*. Ankara: Alp Yayınevi.
- Uluğtekin, S. (1984). Çocuk Yetiştirme Yöntemleri Açısından Ana Baba Çocuk İlişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*(2), 21-69.
- Uluğtekin, S. (1991). *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Yaman, Ö. M., ve Acar, B. (2016). *Disiplinler Arası Suç ve Suçluluk Çalışmaları*. İstanbul: Bir Yayıncılık.
- Yavuz, E. K. (2009). *Duygusal Zeka*. İstanbul: Hayat Yayınları.

- Yavuzer, H. (1987). *Çocuk ve Suç* (1. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (2009). *Çocuk ve Suç* (9. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yıldırım, B. (2014). Bir Yaklaşımın Anatomisi: Güçlendirme. V. Işıkhah içinde, *Prof. Dr. Gönül Erkan'a Armağan: Sosyal Hizmet ve Mülakat* (s. 183-190). Ankara: Sosyal Hizmet Araştırma, Uygulama ve Geliştirme Derneği.
- Yücel, M. (1993). 1980-1992 Yılları Arasında Türkiye'de Çocuk Suçluluğu. *Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu* (s. 155-160). İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Yücel, M. T. (2004). *Kriminoloji*. İstanbul : Umut Vakfı Yayınları.
- Zastrow, C. (2014). *Sosyal Hizmete Giriş* (Cilt 2) (D.B. Çiftçi, Ed.) Ankara: Nika Yayınevi.

ÖZGEÇMİŞ

Hamza AYDEMİR ilk, orta ve lise öğrenimini Elazığ'da tamamladı. Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü'nden 2018 yılında mezun oldu. 2018 yılında Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı'nda öğrenimine başladı. 3 Haziran 2021 tarihinde Suça Sürüklenen Çocuk ve Topluma Yeniden Kazandırılma Sürecinin Güçlendirme Yaklaşımı Bağlamında Değerlendirilmesi başlıklı tezini başarıyla savunarak yüksek lisans programından mezun oldu.

